

**ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΒΑΛΚΑΝΙΚΩΝ ΣΛΑΒΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΝΑΤΟΛΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΑΝΩΤΑΤΗ ΔΙΑΚΛΑΔΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΠΟΛΕΜΟΥ**

**Διατμηματικό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών στις Διεθνείς Σχέσεις
και Ασφάλεια**

Διπλωματική Εργασία

**Διπλωματικές Προσπάθειες Αποκατάστασης της Ειρήνης στη
Λιβύη (2012-Σήμερα)**

Επιβλέπων Καθηγητής: Γεώργιος Χριστίδης

Φοιτητής: Γεώργιος Θεοδώρου

Νοέμβριος 2022

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Αισθάνομαι ιδιαίτερη ανάγκη να απευθύνω θερμές ευχαριστίες στον Καθηγητή του Τμήματος Βαλκανικών, Σλαβικών και Ανατολικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Μακεδονίας, κ. Γιώργο Χριστίδη, για την καθοδήγηση και την ουσιαστική βοήθεια που μου παρείχε κατά τη διάρκεια της εκπόνησης αυτής της διπλωματικής εργασίας, αλλά και για τις πολύτιμες γνώσεις που μας προσέφερε.

Θα ήθελα επιπλέον να αφιερώσω το συγκεκριμένο πόνημα στις κόρες μου Αιμιλία και Σοφία, που σύντομα θα ανοίξουν τα φτερά τους.

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΔΗΛΩΣΗ

«Δηλώνω υπευθύνως ότι όλα τα στοιχεία σε αυτήν την εργασία τα απέκτησα, τα επεξεργάσθηκα και τα παρουσιάζω σύμφωνα με τους κανόνες και τις αρχές της ακαδημαϊκής δεοντολογίας, καθώς και τους νόμους που διέπουν την έρευνα και την πνευματική ιδιοκτησία. Δηλώνω επίσης υπευθύνως ότι, όπως απαιτείται από αυτούς τους κανόνες, αναφέρομαι και παραπέμπω στις πηγές όλων των στοιχείων που χρησιμοποιώ και τα οποία δεν συνιστούν πρωτότυπη δημιουργία μου».

Γεώργιος Θεοδώρου

ΣΥΝΟΨΗ

Η δυναμική στη Λιβύη παραμένει ρευστή, με τις προκλήσεις για την πολύπαθη βορειοαφρικανική χώρα να παραμένουν ανοικτές σε διεθνές και περιφερειακό επίπεδο. Αναμφισβήτητα, η πολιτική κρίση που έχει ξεσπάσει ήδη από το Φεβρουάριο του 2011, όχι μόνο έχει βυθίσει τη χώρα της Βορείου Αφρικής σε πολιτικό, κοινωνικό και οικονομικό τέλμα, αλλά παράλληλα έχει καταδείξει με τον πλέον χαρακτηριστικό τρόπο τις άμεσες και έμμεσες συνέπειες της, τόσο σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο όσο και σε διεθνές. Παράλληλα, η λιβυκή κρίση κατέδειξε για άλλη μια φορά την περιπλοκότητα και συνάμα τη σπουδαιότητα του περιφερειακού υποσυστήματος της Βορείου Αφρικής, το οποίο έχει αναδειχθεί στη διεθνή πολιτική σκηνή της νεότερης και σύγχρονης παγκόσμιας ιστορίας, ως ένα από τα πλέον νευραλγικά και συγκρουσιακά, λόγω της κομβικής σημασίας της γεωπολιτικής και γεωστρατηγικής του θέσης. Έτσι, τα τεράστια αποθέματα πετρελαίου και φυσικού αερίου της Λιβύης, σε συνδυασμό με την άμεση εγγύτητα της χώρας προς τη νότια, μεσογειακή ακτή της Ευρώπης, αναδεικνύουν τη σημασία των πολιτικών εξελίξεων στη χώρα και κατ' επέκταση των συνεπειών τους στο εσωτερικό της, αλλά και στο διεθνές περιβάλλον. Επομένως, το έντονο ενδιαφέρον των ευρωπαϊκών κρατών για τα εσωτερικά, λιβυκά δρώμενα, καθώς και η ανάμειξή τους σε πολλές των περιπτώσεων σε αυτά, δεν μπορεί παρά να χαρακτηριστεί ως μία λογική εξέλιξη, αφού πληθώρα ευρωπαϊκών ζητημάτων, όπως η ενεργειακή ασφάλεια, η παράτυπη μετανάστευση και η πάταξη της διεθνούς, ισλαμικής τρομοκρατίας, επηρεάζονται σε μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό από τις πολιτικές εξελίξεις στη Λιβύη.

Επιπλέον, η λιβυκή κρίση μπορεί να αποτελέσει και μια σοβαρή περιπτώσιολογία για το πώς πρέπει η Ελλάδα, δέκα και πλέον περίπου χρόνια μετά τα γεγονότα της Αραβικής Άνοιξης να προσεγγίζει τα κράτη της περιοχής. Χτίζοντας τις σχέσεις της με τη Λιβύη, η Ελλάδα μπορεί να θέσει τα θεμέλια για έναν κεντρικό ρόλο ως προς την εμπέδωση της σταθερότητας και την προώθηση της ειρηνευτικής διαδικασίας και της μετασυγκρουσιακής συνεργασίας στην περιοχή, τόσο ως κράτος-μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης με εξέχουσα θέση στην Ανατολική Μεσόγειο, όσο και ως ένας ειλικρινής προδραστικός διαμεσολαβητής.

ABSTRACT

The dynamics in Libya remain fluid, with challenges for the long-suffering North African country remaining open internationally and regionally. Undoubtedly, the political crisis that has already erupted since February 2011, has not only plunged the North African country into a political, social and economic quagmire, but at the same time has demonstrated in the most characteristic way its direct and indirect consequences, both in local and regional level as well as internationally. At the same time, the Libyan crisis demonstrated once again the complexity and at the same time the importance of the regional subsystem of North Africa, which has emerged in the international political scene of recent and modern world history, as one of the most nerve-racking and conflicting, due to the pivotal importance of its geopolitical and geostrategic position.

Thus, Libya's huge oil and natural gas reserves, combined with the country's direct proximity to the southern, Mediterranean coast of Europe, highlight the importance of political developments in the country and by extension their consequences within it, but also in the international environment. Therefore, the strong interest of the European states in the internal Libyan events, as well as their involvement in many of the cases in them, can only be characterized as a logical development, since a multitude of European issues, such as energy security, irregular immigration and the suppression of international, Islamic terrorism, are affected to a greater or lesser extent by the political developments in Libya.

In addition, the Libyan crisis can also be a serious case study of how Greece should, approximately ten years after the events of the Arab Spring, approach the states of the region. By building its relations with Libya, Greece can lay the foundations for a central role in consolidating stability and promoting the peace process and post-conflict cooperation in the region, both as a member state of the European Union with a prominent position in Eastern Mediterranean, as much as an honest proactive mediator.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΕΙΚΟΝΩΝ

ΕΙΚΟΝΑ 1. Αριθμός αμάχων που Φυγαδευτήκαν από τη Λιβύη ανά Χώρα	Σελ.72
ΕΙΚΟΝΑ 2. Αρχική Ζώνη Απαγόρευσης Πτήσεων	Σελ. 73
ΕΙΚΟΝΑ 3. Διάταξη Συμμαχικών Δυνάμεων	Σελ. 74
ΕΙΚΟΝΑ 4. Χρονικός Πίνακας Γεγονότων	Σελ. 75

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ	i
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	3
ΓΕΝΙΚΑ	3
ΣΚΟΠΟΣ	5
ΔΟΜΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗΣ	6
ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ-ΠΑΡΑΔΟΧΕΣ	10
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΙΣΤΟΡΙΚΑ-ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΛΙΒΥΗΣ	11
ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ-ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΕΙΚΟΝΑ	11
ΦΥΛΕΤΙΚΗ ΔΟΜΗ ΚΑΙ ΕΘΝΟΤΙΚΗ ΣΥΝΘΕΣΗ ΦΥΛΩΝ	19
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΥΠΟΣΥΣΤΗΜΑ ΒΟΡΕΙΑΣ ΑΦΡΙΚΗΣ	26
ΓΕΝΙΚΑ	26
ΓΕΩΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΞΙΑ ΥΠΟΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ	33
ΓΕΩΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΑΞΙΑ ΥΠΟΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ	37
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Η ΛΙΒΥΚΗ ΕΞΕΓΕΡΣΗ	42
ΓΕΝΙΚΑ	42
ΠΡΟΣΕΓΓΙΖΟΝΤΑΣ ΤΗΝ ΑΡΑΒΙΚΗ ΑΝΟΙΞΗ	45
ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΟΔΗΓΗΣΑΝ ΣΤΗ ΛΙΒΥΚΗ ΕΞΕΓΕΡΣΗ	53
ΤΟ ΧΡΟΝΙΚΟ ΤΗΣ ΕΞΕΓΕΡΣΗΣ	54
Η ΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΔΥΣΗΣ	61
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: Η ΕΠΟΜΕΝΗ ΗΜΕΡΑ ΣΤΗ ΛΙΒΥΗ	65
ΜΕΤΑΚΑΝΤΑΦΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ	65
ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΔΡΩΝΤΩΝ	70
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΕΣ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΤΗΣ ΕΙΡΗΝΗΣ ΣΤΗ ΛΙΒΥΗ	78
ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ-ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ	78

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: ΣΥΝΕΙΣΦΟΡΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΣΤΗΝ ΔΙΕΘΝΗ ΕΙΡΗΝΕΥΤΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ ΣΤΗ ΛΙΒΥΗ.....	95
ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΕΛΛΑΔΑΣ - ΛΙΒΥΗΣ.....	95
ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΥΠΟ ΤΟ ΠΡΙΣΜΑ ΤΗΣ Ε.Ε ΚΑΙ ΝΑΤΟ.....	102
ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΣΥΝΕΧΙΖΟΜΕΝΗΣ ΛΙΒΥΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ.....	105
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ - ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ.....	113
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	113
ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ.....	115
ΕΠΙΛΟΓΟΣ.....	117
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	118

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΓΕΝΙΚΑ

Οι εσωτερικές συγκρούσεις αποτελούν πλέον συχνό φαινόμενο, ενώ οι περιπτώσεις εκτεταμένων και σοβαρών παραβιάσεων ανθρωπίνων δικαιωμάτων και ανθρωπιστικών καταστροφών που έρχονται στο φως, καθώς και οι μαζικές διαπράξεις εγκλημάτων κατά της ανθρωπότητας, δεν έχουν εκλείψει από την καθημερινή ατζέντα. Η διεθνής κοινότητα, ιδιαίτερα τις τελευταίες δεκαετίες, εμφανίζει μια έντονη προσπάθεια να στραφεί προς τον ανθρωπισμό και να δείξει περισσότερη ευαισθησία προς τους πληθυσμούς που υποφέρουν από κατάφωρες παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων τους, στις περιπτώσεις που ακόμα και τα ίδια τους τα κράτη δεν το πετυχαίνουν.

Στο πλαίσιο των διεθνών σχέσεων και του διεθνούς δικαίου εμφανιστήκαν νέες προκλήσεις. Οι θεμελιώδεις αρχές της εθνικής ασφάλειας και κυριαρχίας έχουν μετεξελιχθεί. Ο άνθρωπος πλέον αποτελεί τον βασικότερο πυλώνα της διεθνούς ασφάλειας, ενώ η εξασφάλιση της ανθρωποκεντρικής διακυβέρνησης, τόσο σε εθνικό όσο και διεθνές επίπεδο, με την εγγύηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων συνιστά το πρωταρχικό καθήκον και ηθική υποχρέωση των κρατικών και μη δρώντων.

Με αυτήν την έννοια η επιβίωση εξουσίας - κράτους και ανθρώπων - κοινωνίας βρίσκεται σε συνεχή αλληλεξάρτηση. Ωστόσο, στο παγκόσμιο γίγνεσθαι μπορούμε να παρατηρήσουμε πολλά κράτη τα οποία εφαρμόζουν μια κακώς εννοούμενη κρατοκεντρική ασφάλεια και με τη χρήση βίας που πολλές φορές ξεπερνά τα όρια, επιχειρεί να επιβάλει την ασφάλεια των πολιτών τους. Αυτό λαμβάνει χώρα κυρίως σε αδύναμα κράτη με στρατιωτικά καθεστώτα και διεφθαρμένες πολιτικές ηγεσίες, όπου συνήθως εμφανίζονται ανθρωπιστικές κρίσεις, βίαιες συγκρούσεις και πολλαπλές παραβιάσεις βασικών ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Σε αυτές τις περιπτώσεις το κράτος όχι μόνο αδυνατεί να προστατεύσει και να υπερασπιστεί την εσωτερική ασφάλεια και ειρήνη των πολιτών, αλλά αντιθέτως είναι αυτό η βασική πηγή διαρκούς ανασφάλειας και τυφλής τρομοκρατίας. Ο ΟΗΕ με τη στήριξη της διεθνούς κοινότητας και της

στρατιωτικής συμβολής του NATO, δύναται να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στην προστασία αυτών.

Στο πλαίσιο αυτό χαρακτήρας της λιβυκής εξέγερσης πρέπει να αναζητηθεί περισσότερο σε πολιτικό - κοινωνικά αίτια παρά σε οικονομικά. Δεδομένου ότι το βιοτικό του επίπεδο ήταν το υψηλότερο στη Βόρεια Αφρική, ο λαός της Λιβύης δεν υπέφερε τόσο από προβλήματα επισιτισμού όσο από την έλλειψη δημοκρατικών διαδικασιών, τις οποίες του στερούσε το «ισόβιο» καθεστώς του Μουαμάρ Καντάφι. Η βίαιη καταστολή που άσκησε εναντίον των διαδηλωτών γρήγορα οδηγήθηκε σε ταξική πάλη με ένοπλη σύγκρουση ανάμεσα στις φυλές που υποστήριζαν το καθεστώς και αυτές που επεδίωκαν την ανατροπή του. Η στρατιωτική επέμβαση των δυτικών χωρών υπέρ των δεύτερων έφερε μεν το τέλος της ηγεμονίας του καθεστώτος Καντάφι, άνοιξε όμως τον ασκό του Αιόλου στις φυλετικές διαμάχες από τη μια και την άνοδο του πολιτικού Ισλάμ από την άλλη.

Μετά το θάνατο του Καντάφι και τη λήξη των επιχειρήσεων του NATO κατέρρευσε το κρατικό οικοδόμημα με αποτέλεσμα την ανάπτυξη δυνάμεων Ισλαμικών και μη, οι οποίες αναζητούσαν να αναλάβουν άμεσα την εξουσία και τη λειτουργία του κρατικού μηχανισμού με γνώμονα το προσωπικό όφελος και όχι του λαού ο οποίος είχε δοκιμαστεί τόσο σκληρά όλο αυτό το χρονικό διάστημα. Επιπλέον πολλές ένοπλες ομάδες, διαφόρων φυλών, δογμάτων και θρησκευτικών πεποιθήσεων, εμφανίστηκαν ως απελευθερωτικές δυνάμεις που προσπάθησαν έχοντας εξουδετερώσει το παλιό καθεστώς να επιβάλλουν τις πολιτικές και ιδεολογικές τους πεποιθήσεις στο κράτος που θα αναδυόταν. Ανάμεσα τους υπήρξαν και ανταγωνισμοί μεταξύ φυλών και πόλεων που είχαν καταπιεστεί από τον ολοκληρωτισμό του καθεστώτος Καντάφι και τώρα ζητούσαν μερίδιο εξουσίας. (Joffe G. 2011.)

Η έντονη πόλωση μεταξύ των ένοπλων ομάδων οι οποίες είχαν δράση από κοινού για την κατάρρευση του καθεστώτος Καντάφι και οι οποίες από τη μία πλευρά επεδίωκαν τη στροφή σε ένα έντονα Ισλαμικό κράτος με εφαρμογή του Νόμου της Σαρία και από την άλλη η ύπαρξη ομάδων μετριοπαθέστερων μουσουλμάνων, δεν επέτρεψαν την ομαλή διεξαγωγή των εκλογών. Η πόλωση αυτή εντάθηκε περισσότερο μετά τις εκλογές του Ιουνίου του 2014, όταν παρά τις

προσδοκίες τους, οι Ισλαμιστές ήταν μειοψηφία και αποφάσισαν να συστήσουν τη δική τους κυβέρνηση στην Τρίπολη, την οποία φυσικά αγνοεί η διεθνής κοινότητα. Από την άλλη πλευρά η αναγνωρισμένη, αλλά αδύναμη κυβέρνηση έχει έδρα το Τομπρούκ.

Κατά συνέπεια, η Λιβύη ως ένα μάλλον μη κράτος, είναι ευάλωτο σε εξωτερικές και εσωτερικές παρεμβάσεις και ειδικά δεδομένης της όλο και αυξανόμενης δύναμης των Ισλαμιστών καθώς και των πολυάριθμων ένοπλων ομάδων που υπάρχουν και ενεργούν στη Λιβύη. Από το φθινόπωρο του 2014 στους πιο ακραίους Ισλαμικούς θύλακες της Λιβύης προστέθηκαν και εξτρεμιστές του ISIS και από την άνοιξη του 2015 δημιούργησαν τους δικούς τους πυρήνες στη Βεγγάζη και στη Σύρτη επεκτείνοντας έτσι το τρομοκρατικό τους καθεστώς, μην επιτρέποντας την ομαλή μετάβαση της χώρας στη δημοκρατία.

ΣΚΟΠΟΣ

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι η επισκόπηση του πλαισίου που αφορά τη συμβολή των διεθνών δρώντων στην ανάπτυξη ειρηνευτικών πρωτοβουλιών με στόχο την εδραίωση εταιρικής σχέσης μεταξύ των αντιμαχόμενων μερών και την παγίωση της ειρήνης στην περιοχή. Έχοντας λοιπόν ως προμετωπίδα την ολιστική μελέτη του γεωπολιτικού πλαισίου και τις διεθνείς συνιστώσες, θα εξαχθούν συμπεράσματα με απώτερο στόχο την εμβάθυνση στις διανοιγόμενες προοπτικές.

Κινούμενοι πάντα στην κατεύθυνση ότι είναι προτιμότερο να υπάρχει μια πραγματιστική βάση στοχασμού περί της λειτουργίας και της δομής εντός του γεωγραφικού συμπλόκου, όπου εξετάζεται η ανισόρροπη κατανομή της πάσης φύσεως ισχύος, παρά η οποιαδήποτε ιδεοληπτική προσέγγιση. Η συγκεκριμένη εργασία στην ουσία έχει ως κύριο στόχο να αποτυπώσει τις προοπτικές που διανοίγονται από τις ειρηνευτικές διεργασίες στη Λιβύη σε θέματα οικονομικών και ενεργειακών σχέσεων. Οι ενεργειακές και γενικότερα οικονομικές προοπτικές στη Λιβύη μοιραία έχουν να αντιμετωπίσουν την αντίδραση των γειτονικών κρατών αλλά και των μεγάλων δυνάμεων, που δημιουργούν συμμαχίες και επιταχύνουν την ενεργειακή εκμετάλλευση της περιοχής.

Η μεθοδολογία έρευνας που υιοθετήθηκε για την επίτευξη του ερευνητικού στόχου της παρούσας μελέτης είναι κυρίως η βιβλιογραφική επισκόπηση ακαδημαϊκών δημοσιεύσεων αλλά και σχετικών ιστοσελίδων μέσω του διαδικτύου. Η ερευνητική αυτή μέθοδος επιλέχθηκε καθώς το επίκαιρο του θέματος περιορίζει σημαντικά τη δυνατότητα ανεύρεσης πηγών και πληροφοριών μέσω άλλων πιο άμεσων ερευνητικών μεθόδων.

ΔΟΜΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗΣ

Ως προς τη δομή της, η παρούσα διπλωματική εργασία διακρίνεται σε δύο (-2-) επίπεδα, το θεωρητικό πλαίσιο, και ο σχολιασμός με τα συμπεράσματα. Το διερευνώμενο θέμα αναπτύσσεται συνολικά σε επτά (-7-) κεφάλαια.

Στο πρώτο κεφάλαιο παρουσιάζονται και συγκεκριμενοποιούνται τα γνωρίσματα του κράτους της Λιβύης. Η Λιβύη δεν απέχει πολύ από σημαντικές χώρες της Ευρώπης, ενώ ταυτόχρονα συνδέει τις αραβικές χώρες της βορειοδυτικής Αφρικής με αυτές της Μέσης Ανατολής, κάτι που επί αιώνες είχε καταστήσει τα αστικά της κέντρα πολύβουα σταυροδρόμια αντί για απομονωμένες πόλεις στερούμενες εξωτερικών επιρροών. Ως συνέπεια αναπτύχθηκε ένα τεράστιο κοινωνικό χάσμα ανάμεσα στις πόλεις, κοσμοπολίτικες και με μεγάλα ποσοστά ξένων, και στους καταυλισμούς και τους νομάδες της ερήμου Σαχάρας, όπου οι φύλαρχοι ηγεμόνευαν σε απομόνωση και οι κοινωνικές αλλαγές ήταν αμελητέες. Επισημαίνονται συνεπώς τα ιδιαίτερα γεωφυσικά της χαρακτηριστικά, με ξεχωριστή αναφορά στα κοιτάσματα πετρελαίου και φυσικού αερίου, γίνεται ιστορική αναδρομή στον τελευταίο αιώνα σχετικά με το ποιος και πώς την εξουσίαζε, επιπλέον παρατίθενται τα γνωρίσματα των φυλών που διαμένουν στο εσωτερικό της.

Στο δεύτερο κεφάλαιο παρατίθενται τα γεωπολιτικά χαρακτηριστικά του υποσυστήματος της Βόρειας Αφρικής, καθώς παρουσιάζουν ομοιογένεια αλλά και ιστορικό γεωστρατηγικό ενδιαφέρον. Ο όρος "γεωπολιτική" σαν επιστημονικός όρος εισήχθη το 1899 από τον Σουηδό πολιτικό και πολιτικό επιστήμονα Rudolf Kjellén. Η γεωπολιτική αποτελεί εργαλείο της στρατηγικής με κεντρικό σημείο την εθνική ισχύ και τον έλεγχο μίας γεωγραφικής επικράτειας. Κράτη που είναι ισχυρότερα στην προβολή των ικανοτήτων τους σε μεγαλύτερες αποστάσεις,

αποτελούν τα κυρίαρχα κράτη σε κάθε ιστορική περίοδο μέσα στο διεθνές σύστημα. Επομένως, η γεωπολιτική υπονοεί την ύπαρξη διεθνών ανταγωνισμών και υποστηρίζει τη στρατηγική σχεδίαση σε διάφορους τομείς, όπως της στρατιωτικής ισχύος (γεωστρατηγική) και της οικονομίας (γεωοικονομία). Για αυτό λοιπόν, γίνεται μνεία στην κοινή γεωφυσική εικόνα της περιοχής, με μεγάλες εκτάσεις ερήμου, ανεπάρκεια διαθέσιμων υδάτων και καλλιεργήσιμων εδαφών αλλά και έλλειψη υποδομών, τα οποία επιφέρουν την εξάρτηση από τις εισαγωγές τροφίμων και ιστορικά έχουν εδραιώσει ένα αίσθημα επισιτιστικής ανασφάλειας.

Ο ρόλος μίας χώρας στον τομέα της ασφάλειας στον ευρύτερο γεωπολιτικό της χώρο μπορεί να είναι θετικός (να προαγάγει δηλαδή την ασφάλεια) με αρκετούς τρόπους: διαμεσολάβηση μεταξύ αντιμαχόμενων κρατών, σεβασμός και προάσπιση διεθνών συνθηκών, ύπαρξη ισχυρής δημοκρατίας στο εσωτερικό της χώρας (οι δημοκρατίες ενίοτε πολεμάνε αλλά μόνο σε εξαιρετικές περιπτώσεις). Δυστυχώς, η Λιβύη από το πραξικόπημα του 1969 με το οποίο ο Μουαμάρ Καντάφι ανέβηκε στην εξουσία, αποτέλεσε παράγοντα αποσταθεροποίησης της ευρύτερης περιοχής της Μεσογείου με: Κατοχή/ανάπτυξη όπλων μαζικής καταστροφής - Επεμβάσεις στις εσωτερικές υποθέσεις γειτονικών και όχι μόνον κρατών - Τρομοκρατικές επιθέσεις και απειλή αυτών εναντίων διαφόρων χωρών μεταξύ των οποίων και Μεσογειακών.

Μετά το 2011 όμως επιδεινωθήκαν στοιχεία που αφορούν την κοινωνική εικόνα, όπως η υψηλή ανεργία, οι υψηλοί ρυθμοί γεννήσεων και η αστυφιλία, αλλά και χαρακτηριστικά γνωρίσματα της οικονομίας, όπως η έλλειψη επενδύσεων και θέσεων εργασίας, ο περιορισμός της πηγής εισοδημάτων στον τουρισμό και τη γεωργία και η διεθνής οικονομική κρίση. Το κεφάλαιο κλείνει με την αναφορά στη σημερινή πολιτική εικόνα της περιοχής, η οποία χαρακτηρίζεται από αστάθεια και πάλη για εξουσία μεταξύ κοσμικών και ισλαμικών δυνάμεων.

Το τρίτο κεφάλαιο είναι κομβικό, καθώς γίνεται ιδιαίτερη μνεία στα χρονικά της Αραβικής Άνοιξης. Όταν στις 17 Δεκεμβρίου 2010, ένας μικροπωλητής φρούτων, ο Μοχάμεντ Μπουαζίζι, αυτοπυρπολήθηκε στην Τυνησία για να διαμαρτυρηθεί επειδή η αστυνομία τον κακομεταχειρίστηκε και κατάσχεσε, για πολλοστή φορά, το εμπόρευσμά του, κανείς δεν φανταζόταν τις εξελίξεις που θα πυροδοτούσε αυτή η πράξη και τη συσσωρευμένη οργή ολόκληρης της περιοχής

που θα έφερνε στην επιφάνεια. Διαδηλώσεις ξέσπασαν την επομένη σε όλη την Τυνησία και σε λίγες εβδομάδες, οδήγησαν στην παραίτηση του δικτάτορα Ζιν ελ Αμπιντίν Μπεν Αλί. Τα γεγονότα αυτά πυροδότησαν παρόμοιες διαδηλώσεις στη Βόρεια Αφρική και στη Μέση Ανατολή, όπου σύντομα ξέσπασαν επαναστάσεις. Οι δικτάτορες της περιοχής ένωσαν να απειλούνται. Αναλύεται ο τρόπος που η Αραβική Άνοιξη επηρέασε την πολιτική κατάσταση και εξαπλώθηκε στη Λιβύη.

Το μοναδικό success story της Αραβικής Άνοιξης είναι η Τυνησία. Σήμερα είναι η μόνη χώρα της Βόρειας Αφρικής που κατατάσσεται στις «ελεύθερες» από την οργάνωση Freedom House και η μόνη χώρα στον αραβικό κόσμο που κατατάσσεται στις πλήρως δημοκρατικές στον Δείκτη Δημοκρατίας του Economist. Οι εξεγέρσεις της Αραβικής Άνοιξης, που έβαλαν τέλος σε δεκαετίες απάθειας στην περιοχή, διευκολύνθηκαν από τη νέα τεχνολογία που έδωσε την ευκαιρία στους διαδηλωτές να οργανώνονται γρήγορα. Διευκολύνθηκαν επίσης από τις δημογραφικές αλλαγές, κυρίως το αυξανόμενο ποσοστό των νέων. Αυτοί ξεσηκώθηκαν μαζικά ζητώντας οικονομικές ευκαιρίες και Δημοκρατία. Έτσι λοιπόν αναφέρονται οι παράγοντες που τις προκάλεσαν, παρουσιάζεται ο τρόπος που οδηγηθήκαμε στη λιβυκή εξέγερση και πώς προσπάθησε ο Καντάφι να την περιορίσει, περιγράφεται η στάση των εξεγερμένων αλλά και των ξένων δυνάμεων (ΝΑΤΟ, ΗΠΑ, Γαλλίας, Ρωσίας, Τουρκίας, Αραβικού Συνδέσμου) και καταλήγει με τη δυτική επέμβαση. Πρόκειται, με άλλα λόγια, για την έναρξη της κατάρρευσης του κράτους της Λιβύης.

Στο τέταρτο κεφάλαιο πλησιάζουμε στο σήμερα, σε αυτό δηλαδή που αποκαλούμε «μετα-Κανταφική Λιβύη» και πώς αυτή πλέον εμφανίζει αποσυνθετικά γνωρίσματα. Αναφορά στις κοσμογονικές εξελίξεις στη Λιβύη τον Μάρτιο του 2011 μετά την αιματηρή καταστολή διαδηλώσεων από το καθεστώς του Μουαμάρ Καντάφι. Η στρατιωτική συμμαχία που συγκρότησαν από κοινού ΗΠΑ, Γαλλία και Μ. Βρετανία εξαπέλυσε επίθεση με την έγκριση του ΟΗΕ. Τον Οκτώβριο, ο Μουαμάρ Καντάφι, μετά από 40 χρόνια στην εξουσία, αποχώρησε, συνελήφθη και τελικά εκτελέστηκε στη γενέτειρά του, τη Σύρτη. Αρχισαν οι συγκρούσεις ανάμεσα σε αντιμαχόμενα κυβερνητικά σχήματα, με τη διεθνή κοινότητα να αναγνωρίζει τελικά την κυβέρνηση εθνικής συμφωνίας υπό τον πρωθυπουργό Φαγέζ Αλ Σαράζ. Οι ένοπλες συγκρούσεις συνεχίζονται μέχρι σήμερα, ωστόσο έχουν αρχίσει και πάλι συνομιλίες υπό την αιγίδα του ΟΗΕ, με

προοπτική να διεξαχθούν ελεύθερες εκλογές το 2022. Ξαναπαρουσιάζεται, στο κεφάλαιο, η εικόνα του κράτους, που πλέον ταλανίζεται από έντονες κοινωνικές αντιπαραθέσεις, και παλεύει να ισορροπήσει μεταξύ κοσμικών και θρησκευτικών τάσεων.

Στο πέμπτο κεφάλαιο αναλύονται διεξοδικά οι διπλωματικές προσπάθειες ειρήνευσης στην Λιβύη, καθόσον μία από τις μεγαλύτερες προκλήσεις που αντιμετωπίζει η παγκόσμια διεθνή σκηνή τα τελευταία χρόνια είναι το πολιτικό χάος που επικρατεί στη Λιβύη ήδη από το 2011. Πράγματι η πτώση του καθεστώτος Καντάφι έπειτα από 42 χρόνια συνεχούς διακυβέρνησης, αποτέλεσε την απαρχή του αιματηρού λιβυκού εμφυλίου πολέμου που εξελίσσεται με διακυμάνσεις έως και σήμερα. Έτσι η στρατιωτική επέμβαση του διεθνούς συνασπισμού, όχι μόνο οδήγησε στην αλλαγή της εγχώριας πολιτικής κατάστασης αλλά ακόμα άνοιξε τον ασκό του Αιόλου, επιτρέποντας τις χρόνιες παθογένειες και ιδιαιτερότητες της λιβυκής κοινωνίας να εκραγούν με τον πλέον βίαιο τρόπο.

Στο έκτο κεφάλαιο παρουσιάζεται η συνεισφορά της χώρας μας στην ειρηνευτική διαδικασία του Λιβυκού ζητήματος, μέσα από την προσέγγιση των διμερών σχέσεων Ελλάδας – Λιβύης, αρχικά με μια ιστορική αναδρομή στους δεσμούς που δημιούργησε μεταπολεμικά η χώρα μας με τον Αραβικό κόσμο και εν τέλει στον απολογισμό των σχέσεων που ανέπτυξε ο Αν. Παπανδρέου με τον Μουαμάρ Καντάφι. Επίσης, αναφέρεται η συμμετοχή της χώρας μας μέσω του Πολεμικού Ναυτικού σε ναυτικές επιχειρήσεις ειρήνευσης.

Στο τελευταίο κεφάλαιο προσπαθούμε να συγκεφαλαιώσουμε τα συμπεράσματα των προηγούμενων αλλά και να προτείνουμε μεθόδους για την αντιμετώπιση των ανωτέρω επιπτώσεων και την έξοδο από τη λιβυκή κρίση. Έχουμε δηλαδή τη σκιαγράφιση των συμπερασμάτων της έρευνας, καταλήγοντας προτείνοντας και αναδεικνύοντας θέματα προς μελλοντική διερεύνηση.

ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ -ΠΑΡΑΔΟΧΕΣ

Ο πολυεπίπεδος, εμφύλιος πόλεμος στη χώρα μεταξύ κοσμικών και ισλαμικών δυνάμεων, μετατρέπει τη Λιβύη σε ένα «hub» αστάθειας της ευρύτερης

περιοχής και ταυτόχρονα επηρεάζει το σύμπλοκο της Ευρώπης, θέτοντας την ίδια την Ε.Ε. ενώπιον σημαντικών προκλήσεων και διλημάτων. Για αυτό λοιπόν, η εκπόνηση της μελέτης στηρίζεται στα γεωπολιτικά δεδομένα και στους συσχετισμούς της παρούσας χρονικής περιόδου όπως έχουν διαμορφωθεί. Οποιαδήποτε ανατροπή στο υφιστάμενο πολιτικό και στρατιωτικό «status quo» της περιοχής ενδέχεται να διαφοροποιήσει την παρούσα προσέγγιση.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΚΑΙ ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΛΙΒΥΗΣ

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ-ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΕΙΚΟΝΑ

Πέραν πάσης αμφιβολίας, οι ιδιομορφίες του πολιτικού συστήματος της Λιβύης¹, καθώς και αρκετές αιτίες της αιματηρής, εμφύλιας σύγκρουσης, οφείλονται στη γεωμορφολογία του εδάφους της χώρας, όπως επίσης και στα ιδιαίτερα, πληθυσμιακά της χαρακτηριστικά. Για το λόγο αυτό κρίνεται αναγκαίο, πριν αναλυθεί διεξοδικότερα η ουσία του θέματος της εργασίας, να γίνει μια συνοπτική αναφορά σε αυτά, ώστε να γίνει πληρέστερα κατανοητή η πηγή αλλά και οι βαθύτερες αιτίες των φλεγόντων, τρεχόντων ζητημάτων.

Αρχαιολογικά ευρήματα δείχνουν ότι από την 8η χιλιετία π.Χ. οι παράλιες περιοχές της Λιβύης κατοικούνταν από Νεολιθικές φυλές, οι οποίες είχαν αναπτύξει ιδιαίτερες ικανότητες στην εκτροφή βοοειδών και στις καλλιέργειες. Η περιοχή αργότερα καταλήφθηκε από διαδοχικούς λαούς και πολιτισμούς, όπως οι Φοίνικες, οι Καρχηδόνιοι, οι Πτολεμαίοι, οι Ρωμαίοι, οι Βάνδαλοι και οι Βυζαντινοί, αν και μόνο από την περίοδο των Ελλήνων και των Ρωμαίων υπάρχουν αρχαιολογικά ευρήματα: στην Κυρήνη, τη Λέπτις Μάγκνα και τη Σαμπράθα.

Οι Φοίνικες ήταν οι πρώτοι που εγκατέστησαν εμπορικούς σταθμούς στη Λιβύη, όταν οι έμποροι της Τύρου (στην περιοχή του σημερινού Λιβάνου) ανέπτυξαν εμπορικές σχέσεις με τις βερβερικές φυλές. Μέχρι τον 5ο αιώνα π.Χ., η μεγαλύτερη φοινικική αποικία, η Καρχηδόνα, είχε επεκτείνει την ηγεμονία της σχεδόν σε ολόκληρη τη Βόρεια Αφρική, όπου ανέπτυξε ξεχωριστό πολιτισμό. Καρχηδονιακοί οικισμοί στις ακτές της Λιβύης υπήρχαν στην Οία (σημερινή Τρίπολη, στη Λέπτις Μάγκνα και τη Σαμπράθα, περιοχή που αργότερα ονομάστηκε Τρίπολις, από τις τρεις αυτές πόλεις.

Οι αρχαίοι Έλληνες κατέλαβαν την ανατολική Λιβύη, σύμφωνα με την παράδοση, όταν άποικοι από τη Σαντορίνη έλαβαν εντολή από το Μαντείο των Δελφών να βρουν νέο τόπο κατοικίας στη Βόρεια Αφρική. Έτσι, το 631 π.Χ., ίδρυσαν την Κυρήνη. Μέσα σε διάστημα διακοσίων ετών, ιδρύθηκαν άλλες τέσσερις σημαντικές πόλεις στην περιοχή: η Βάρκη (Αλ Μαρτζ), οι Ευσπερίδες

¹ Σύμφωνα με την ελληνική μυθολογία η μητέρα της Λιβύης ήταν η Μέμφιδα, κόρη του Νείλου, ενώ σύμφωνα με τη ρωμαϊκή, ήταν η Κασσιόπεια.

(αργότερα Βερενίκη, σημερινή Βεγγάζη), Αλ Μπάουντα, η Ταύχειρα (αργότερα Αρσινόη, σημερινή Τόκρα) και η Απολλωνία (Σούσαχ), το λιμάνι της Κυρήνης. Μαζί με την Κυρήνη, ήταν γνωστές ως Πεντάπολις. Η Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία ένωσε τις δυο επαρχίες της Λιβύης, έμποροι και τεχνίτες από όλα τα μέρη του ρωμαϊκού κόσμου εγκαταστάθηκαν στη Βόρεια Αφρική, ωστόσο οι δυο επαρχίες διατήρησαν το χαρακτήρα τους: η Τρίπολη παρέμεινε καρχηδονιακή και η Κυρηναϊκή ελληνική.

Τον 7ο αιώνα, η Λιβύη κατελήφθη από τους Άραβες και κατά τους επόμενους αιώνες, πολλοί ντόπιοι υιοθέτησαν ως θρησκεία το Ισλάμ και την αραβική γλώσσα και πολιτισμό. Στα μέσα του 16ου αιώνα, η χώρα πέρασε στα χέρια της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Κατά τη διάρκεια του Ιταλοτουρκικού Πολέμου (1911-1912), η Ιταλία κατέλαβε την περιοχή και μετέτρεψε σε αποικίες τις τρεις επαρχίες της χώρας (Τρίπολη, Κυρηναϊκή, Φεζάν), ενώ το 1934 υιοθέτησε το όνομα Λιβύη ως επίσημη ονομασία της αποικίας.

Ανάμεσα στους δυο Παγκόσμιους Πολέμους, ο Βασιλιάς Ιντρίς ήταν αρχηγός της λιβυϊκής αντίστασης εναντίον της ιταλικής κατοχής. Από το 1943 ως το 1951, το Φεζάν πέρασε υπό τον έλεγχο της Γαλλίας, ενώ οι άλλες δυο επαρχίες υπό βρετανική διοίκηση. Στις 21 Νοεμβρίου 1949, η Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ εξέδωσε ψήφισμα για την ανεξαρτησία της Λιβύης πριν την 1η Ιανουαρίου 1952. Στις 24 Δεκεμβρίου 1951, η Λιβύη ανακήρυξε την ανεξαρτησία της, έχοντας πολίτευμα συνταγματικής μοναρχίας, υπό το βασιλιά Ιντρίς.

Αρχικά λοιπόν θα πρέπει να σημειωθεί ότι η βραχύβια ιστορία του λιβυκού κράτους ξεκινάει μόλις το 1951, με την ίδρυση του Βασιλείου της Λιβύης υπό την αρχηγία του Βασιλιά Ιντρίς Α΄. Η ιδιαιτερότητα της ίδρυσης του λιβυκού κράτους έγκειται, αφενός στην έλλειψη ενιαίας, εθνικής ταυτότητας του πληθυσμού του, αφετέρου στην απουσία ιστορικά θεσμοθετημένων ορίων της χώρας, έστω και υπό αποικιοκρατική κατοχή. Πράγματι, η Λιβύη αποτελείται από τρεις επιμέρους περιφέρειες, την Τριπολίτιδα τη Κυρηναϊκή και το Φεζάν οι οποίες ενοποιήθηκαν μεταξύ τους μόλις το 1936, κατά τη διάρκεια της ιταλικής αποικιοκρατίας, ενώ μάλιστα, το πρώτο Σύνταγμα του νεοϊδρυθέντος Βασιλείου αναφέρονταν στην τριμερή, ομοσπονδοποίηση της χώρας, η οποία και ίσχυσε ως το 1958.

Η Λιβύη είναι ένα αραβικό κράτος της βόρειας Αφρικής, που συνορεύει με την Αίγυπτο και το Σουδάν προς τα ανατολικά, με την Τυνησία και την Αλγερία προς τα δυτικά, με το Τσαντ και το Νίγηρα προς τα νότια και από βορρά βρέχεται από την Μεσόγειο. Το 91% της γης της είναι έρημος ή ημίερημος, ενώ η καλλιεργήσιμη γη είναι μόλις το 1%. Ο φυσικός πλούτος της Λιβύης είναι τα αποθέματα πετρελαίου και φυσικού αερίου που υπάρχουν στον κόλπο της Σύρτης.

Η μεσογειακή ακτή και η έρημος Σαχάρα αποτελούν τα πλέον εξέχοντα φυσικά χαρακτηριστικά της χώρας. Υπάρχουν αρκετά υψίπεδα, αλλά όχι οροσειρές, εκτός από τη σε μεγάλο μέρος ακατοίκητη νότια έρημο, κοντά στα σύνορα με το Τσαντ, όπου ο ορεινός όγκος του Τιμπεστί υψώνεται σε περισσότερο από 2.200 μέτρα. Μια σχετικώς στενή παραλιακή λωρίδα και λίγο υψηλότερες περιοχές αμέσως νοτιότερα είναι οι παραγωγικές αγροτικές περιοχές. Ακόμα νοτιότερα, μία κτηνοτροφική ζώνη με πολύ περιορισμένη ποώδη βλάστηση δίνει τη θέση της στην απέραντη έρημο Σαχάρα, μία γυμνή έκταση ανοικτόχρωμης άμμου και βραχωδών υψίπεδων. Είναι σχεδόν ακατοίκητη, καθώς η γεωργία είναι δυνατή μόνο σε λίγες διάσπαρτες οάσεις.

Ανάμεσα στις παραγωγικές παράλιες αγροτικές ζώνες στα ανατολικά και στα δυτικά απλώνεται ο Κόλπος της Σύρτης, οι ακτές του οποίου χαρακτηρίζονται από μία έκταση μήκους 500 χιλιομέτρων (km) όπου η έρημος φθάνει μέχρι τη θάλασσα. Αυτή η άγονη ζώνη, γνωστή ως Συρτική (Sirtica), έχει μεγάλη ιστορική σημασία. Στα δυτικά της, η περιοχή που είναι γνωστή ως Τριπολίτιδα έχει χαρακτήρα και ιστορία παρόμοια με αυτά της Τυνησίας, της Αλγερίας και του Μαρόκου. Θεωρείται ότι μαζί με αυτά τα κράτη αποτελεί μία ευρύτερη περιοχή γνωστή ως Μαγκρέμπ. Αντιθέτως, ανατολικά της Συρτικής βρίσκεται η έκταση που είναι γνωστή ιστορικά ως Κυρηναϊκή, η οποία αποικίστηκε στην αρχαιότητα από τους Έλληνες και αργότερα συνδέθηκε στενά με τις αραβικές χώρες της Μέσης Ανατολής. Με αυτή την έννοια η Συρτική χωρίζει το Μαγκρέμπ από το Μασρίκ (Barnes 2002).

Κατά μήκος της ακτής της Τριπολίτιδας, για περισσότερα από 300 km, παραλιακές οάσεις εναλλάσσονται με αμμώδεις περιοχές και λιμνοθάλασσες. Στο εσωτερικό της ακτής υπάρχει η πεδιάδα Τζιφαράχ, μια τριγωνική έκταση περίπου 15.000 τετραγωνικών χιλιομέτρων. Περίπου 120 km από την ακτή η πεδιάδα

τελειώνει σε υψώματα που σχηματίζουν τα όρη Ναφούζα, με υψόμετρο έως χίλια μέτρα περίπου, το βόρειο άκρο του Υψιπέδου της Τριπολίτιδας.

Στην Κυρηναϊκή υπάρχουν λιγότερες παραλιακές οάσεις και η πεδιάδα Μαρτζ – η χαμηλή περιοχή που αντιστοιχεί στην Τζιφαράχ της Τριπολίτιδας – καλύπτει μια πολύ μικρότερη περιοχή. Η πεδινή έκταση σχηματίζει ένα τόξο μήκους περίπου 210 km ανάμεσα στη Βεγγάζη και τη Ντέρνα, που εκτείνεται προς το εσωτερικό της χώρας το πολύ 50 km. Σε κάποια μέρη της ακτής της Κυρηναϊκής οι απότομες πλαγιές ενός ξηρού υψιπέδου φθάνουν ως τη θάλασσα. Πίσω από την πεδιάδα Μαρτζ, το έδαφος υψώνεται απότομα στο Τζαμπάλ αλ Αχντάρ («Πράσινο Βουνό»), και καλύπτεται από πεύκα, μικρούς κέδρους, κυπαρίσσια και αγριελιές. Είναι ένα ασβεστολιθικό υψίπεδο με μέγιστο υψόμετρο περί τα 500 μέτρα.

Νότια του Τζαμπάλ αλ Αχντάρ, στην Κυρηναϊκή, εκτείνεται μία ζώνη βοσκοτόπων με ελάχιστη βλάστηση, που παραχωρεί τη θέση της στη Σαχάρα. Η έρημος εκτείνεται μέχρι τα σύνορα με το Τσαντ. Αντίθετα με την Κυρηναϊκή, η Τριπολίτιδα δεν εκτείνεται προς τα νότια βαθιά μέσα στην έρημο, καθώς η νοτιοδυτική έρημος της Λιβύης, είναι μία ξεχωριστή περιοχή, η Φεζάν, που είχε ξεχωριστή διοίκηση κατά το μεγαλύτερο μέρος του 20ού αιώνα. Μεγάλες εκτάσεις με κυματιστούς αμμόλοφους, γνωστές ως εργκ, καλύπτουν το περισσότερο Φεζάν.

Το 1969 η επαναστατική κυβέρνηση άλλαξε τις παραδοσιακές ονομασίες της Τριπολίτιδος σε «Δυτική Λιβύη», της Κυρηναϊκής σε «Ανατολική Λιβύη» και του Φεζάν σε «Νότια Λιβύη». Ωστόσο, οι παλιές ονομασίες ήσαν στενά συνδεδεμένες με την ιστορία της περιοχής και συνέχισαν να χρησιμοποιούνται συχνά. Η Κυρηναϊκή αποτελεί το 51%, το Φεζάν το 33% και η Τριπολίτιδα το 16% της εκτάσεως της Λιβύης.

Πριν την ανεξαρτησία της χώρας, το όνομα «Λιβύη» ακουγόταν σπάνια, Οι κάτοικοί της προτιμούσαν να αναφέρονται ως κάτοικοι μιας από τις τρεις παραπάνω περιοχές. Ο διαχωρισμός τους είναι περισσότερο από γεωγραφικός ή πολιτικός, καθώς εξελίχθηκαν ως ξεχωριστές κοινωνικοοικονομικές οντότητες, με διαφορετικό πολιτισμό, κοινωνική δομή και αξίες.

Το σύνορο ανάμεσα στην Τριπολίτιδα και την Τυνησία διασχίζονταν πάντα (και σήμερα ακόμα ελεύθερα) από αμέτρητους νόμιμους και παράνομους μετανάστες, καθώς δεν υπάρχει φυσική διαχωριστική γραμμή (βουνό, ποτάμι, κλπ.), και οι φυλετικές καταβολές, η γλώσσα, ο πολιτισμός και οι παραδόσεις των δύο λαών είναι σχεδόν ταυτόσημες. Από την άλλη, η Κυρηναϊκή επίσης εφάπτεται της Αιγύπτου χωρίς φυσικό διαχωριστικό, με τους νομάδες της ερήμου να διασχίζουν τα σύνορα κατά βούληση. Αντιθέτως, τα σύνορα του Φεζάν με την Αλγερία, τον Νίγηρα και το Τσαντ διασχίζονται σπανιότερα εξαιτίας των απέραντων εκτάσεων της ερήμου. Κι άλλοι παράγοντες, όπως οι παραδοσιακές μορφές χρησικτησίας της γης, διαφέρουν στις τρεις περιοχές. Μέχρι το τέλος του 20ού αιώνα, η διαφορετικότητά τους ήταν ακόμα αρκετά έντονη ώστε να συνιστά σημαντικό εμπόδιο στις προσπάθειες για μια πλήρως ενοποιημένη Λιβύη.

Στο έδαφος της Λιβύης έχουν αναγνωρισθεί μέχρι και 5 διαφορετικές κλιματικές ζώνες, αλλά το κλίμα που κυριαρχεί είναι το θερμό μεσογειακό και το κλίμα θερμής ερήμου. Στη μεγαλύτερη έκταση των παραλίων το κλίμα είναι μεσογειακό, με πολύ θερμά καλοκαίρια και πολύ ήπιους χειμώνες. Λιγότερο από το 2% του εδάφους της Λιβύης δέχεται αρκετή βροχόπτωση για να στηρίξει μόνιμη γεωργική δραστηριότητα. Η μεγαλύτερη μέση ετήσια βροχόπτωση, περί τα 500 mm σημειώνεται στο Τζαμπάλ αλ Αχντάρ της Κυρηναϊκής. Οι άλλες περιοχές της χώρας δέχονται λιγότερο από 400 mm βροχής και η Σαχάρα 50 mm ή λιγότερο. Επίσης, οι βροχοπτώσεις συμβαίνουν σε ακανόνιστα διαστήματα, οπότε μια περίοδος ξηρασίας μπορεί να διαρκέσει δύο χρόνια ή και περισσότερο. Π.χ. οι πλημμύρες του 1945 πλημμύρισαν την Τρίπολη για αρκετές ημέρες, αλλά δύο χρόνια αργότερα μία πρωτοφανής ξηρασία είχε αποτέλεσμα την απώλεια χιλιάδων βοοειδών.

Οι περιορισμένες βροχοπτώσεις είναι η αιτία για την απουσία ποταμών ή ρυακιών με συνεχή παροχή νερού, ενώ οι περίπου 20 μόνιμες λίμνες είναι υφάλμυρες ή αλμυρές. Οι συνθήκες αυτές περιορίζουν πολύ τη δυνατότητα να βασισθεί η οικονομία της χώρας στον αγροτικό τομέα. Η διανομή των περιορισμένων ποσοτήτων νερού θεωρείται τόσο σημαντική, ώστε υπάρχει Υπουργείο Φραγμάτων και Υδάτινων Πόρων, ενώ η ζημιά σε πηγή νερού μπορεί να τιμωρηθεί και με φυλάκιση.

Το λιβυκό δημόσιο έχει κατασκευάσει ένα δίκτυο από φράγματα σε ουάντι (ξεροπόταμοι που γίνονται χείμαρροι μετά από μπόρες). Τα μικρά αυτά φράγματα χρησιμεύουν τόσο ως συλλέκτες νερού, όσο και για έλεγχο των πλημμυρών και της διαβρώσεως εδαφών. Πολλοί οικισμοί βρίσκονται δίπλα σε ουάντι, γιατί το έδαφος της κοίτης τους είναι συχνά κατάλληλο για γεωργική εκμετάλλευση, ενώ ο υδροφόρος ορίζοντας σε μικρό βάθος τα καθιστά κατάλληλες τοποθεσίες για την εκσκαφή πηγαδιών. Ωστόσο, σε πολλά ουάντι ο υδροφόρος ορίζοντας χαμηλώνει με ανησυχητικούς ρυθμούς, ιδίως σε περιοχές εντατικής γεωργίας και κοντά σε αστικά κέντρα. Η κυβέρνηση έχει δηλώσει την ανησυχία της για το πρόβλημα αυτό και εξαιτίας του έχει εκτρέψει αναπτυξιακά προγράμματα με βάση το νερό, ιδίως γύρω από την Τρίπολη, προς τοποθεσίες όπου η ζήτηση υπόγειων υδάτων είναι λιγότερο έντονη. Επίσης έχουν ξεκινήσει εκτεταμένα προγράμματα αναδασώσεων. (Gresh A. – Vidal D. 2006)

Υπάρχουν πολυάριθμες πηγές: με μεγαλύτερη μελλοντική σημασία είναι αυτές στις πλαγιές των Τζαμπάλ Ναφουζά και Τζαμπάλ αλ Αχντάρ. Οι πιο πολυσυζητημένοι υδάτινοι πόροι ωστόσο είναι τα μεγάλα υπόγεια αποθέματα νερού της ερήμου. Το γνωστότερο από αυτά βρίσκεται κάτω από την όαση Κούφρα στη νοτιοανατολική Κυρηναϊκή. Μεγαλύτερη χωρητικότητα φημίζεται ότι έχει το απόθεμα κοντά στην κοινότητα και όαση Σαμπά στη νοτιοδυτική έρημο.

Στα τέλη της δεκαετίας του 1970 ανοίχθηκαν πηγάδια στην Κούφρα και στη Σαμπά στα πλαίσια μεγάλης προσπάθειας για αγροτική ανάπτυξη. Ακόμα μεγαλύτερο πρόγραμμα αποτελεί ο λεγόμενος «Μέγας Τεχνητός Ποταμός», που άρχισε το 1984 και αποσκοπεί να εκμεταλλευθεί τα υπόγεια αποθέματα των οάσεων Κούφρα, Σαρίρ και Σαμπά, και να μεταφέρει το νερό τους μέχρι τις ακτές τις Μεσογείου για χρήση στην άρδευση και σε βιομηχανικά προγράμματα.

Το 97% των κατοίκων της είναι αραβικής και βερβερικής καταγωγής, στο θρήσκευμα σουνίτες μουσουλμάνοι, και χωρίζονται σε πολλές φυλετικές ομάδες. Παρόλο που ως το 1969 η Λιβύη ήταν χώρα κυρίως νομάδων και κτηνοτρόφων, σήμερα το 70% του πληθυσμού κατοικεί στις πόλεις. Ηλικιακά το 35% είναι μέχρι 14 χρονών, το 61% 15-64 και το 4% άνω των 65. Ο πληθυσμός της αυξάνεται κατά 2.4%, ενώ ανά 1000 κατοίκους έχουμε 27.6 γεννήσεις και μόλις 3.5 θανάτους, και αντιστοιχούν 3.6 παιδιά ανά γυναίκα. Ο μέσος όρος ζωής είναι 75.9

χρόνια. Η επίσημη γλώσσα είναι τα αραβικά, αλλά τα Ιταλικά και τα Αγγλικά είναι κατανοητά σε μεγάλες πόλεις. Ο αναλφαβητισμός φτάνει το 24%.²

Όσον αφορά τα γεωμορφολογικά χαρακτηριστικά της Λιβύης είναι εύκολο να παρατηρήσει κανείς ότι πρόκειται για μια αχανούς έκτασης χώρα (1.759.540 τετρ. χιλιόμετρα), η τέταρτη μεγαλύτερη σε έκταση χώρα της αφρικανικής ηπείρου³. Παρόλο αυτά, το συντριπτικό ποσοστό της συνολικής της επιφάνειας καλύπτεται από την Έρημο Σαχάρα, ενώ στα ανατολικά και δυτικά εκτείνονται, οι μοναδικοί ορεινοί όγκοι της χώρας Nafusa. Για το λόγο αυτό, το σύνολο σχεδόν (88%) του λιβυκού πληθυσμού συγκεντρώνεται στις περιοχές των εύφορων σχετικά³, μεσογειακών παραλίων και επομένως δεν πρέπει να προκαλεί εντύπωση ο μικρός, συγκριτικά με την έκταση της πληθυσμός της (6,653,210 εκτιμώμενη απογραφή το 2018) και έως εκ τούτου η εξαιρετικά χαμηλή πληθυσμιακή της πυκνότητα (3,74/τετρ. χιλιόμετρο).

Μάλιστα, αξίζει να αναφερθεί ότι μέχρι και τη δεκαετία του 1950, ο συνολικός της πληθυσμός δεν ξεπερνούσε το ένα εκατομμύριο. Άρα είναι εύκολο να γίνει κατανοητό, ότι το ερημικό ανάγλυφο της Λιβύης, όχι μόνο καθιστά δυσχερή την μόνιμη εγκατάσταση πληθυσμών, εκτός των παραθαλάσσιων περιοχών της χώρας, αλλά ταυτόχρονα αποτελεί ουσιαστική τροχοπέδη για τον αποτελεσματικό έλεγχο και διακυβέρνηση του συνόλου της από τους επίσημους κρατικούς φορείς.

Επιπροσθέτως ο συγκεκριμένος παράγοντας προκάλεσε την αδιαφορία των κατακτητριών δυνάμεων, στο βάθος της ιστορίας έως και εν μέρει τους Ιταλούς, προκειμένου να επιβάλλουν την ισχύ τους στα ερημικά τμήματα της χώρας, δεδομένης και της έλλειψης οικονομικών κινήτρων και ευκαιριών. Έτσι η μακρά απουσία μιας επίσημης κρατικής δομής και οργάνωσης, οδήγησε τις τοπικές φυλές, να αναλάβουν πολιτειακά καθήκοντα εντός των εδαφικών τους, κάτι το οποίο μπορεί να δικαιολογήσει ιστορικά την έλλειψη κοινής, εθνικής συνείδησης. Με τον τρόπο αυτό, η γεωμορφολογία της Λιβύης προκάλεσε την έλλειψη ενδιαφέροντος των κατακτητών της κάθε εποχής για πλήρη έλεγχο της

² M. EL SHAHAT. 'Libya begins the era of Jamahiriya

χώρας και συντέλεσε στη δημιουργία μεγάλων πόλεων και στην επακόλουθη συγκέντρωση του πληθυσμού στα μεσογειακά παράλια.

Ακόμα οι απέραντες, ερημικές εκτάσεις και τα λιγοστά εύφορα εδάφη, αποτέλεσαν τον κύριο λόγο που το νεοσύστατο κράτος της Λιβύης το 1951 ήταν ένα από τα φτωχότερα κράτη παγκοσμίως, γεγονός το οποίο άλλαξε άρδην στα τέλη της δεκαετίας του 1950 με την ανακάλυψη τεράστιων και αξιοποιήσιμων κοιτασμάτων πετρελαίου, κυρίως στις περιοχές της Κυρηναϊκής και του Φεζάν. Έως εκ τούτου η αναβάθμιση της γεωπολιτικής αξίας της Λιβύης, σε συνδυασμό με τη κομβική θέση της χώρας στον αραβικό κόσμο, μεταξύ «Μάγρεμπ» και «Μάσρεκ», υπήρξε κατακόρυφη και επακόλουθη συνέπεια της λήξης της αποικιοκρατίας στο περιφερειακό υποσύστημα της Μέσης Ανατολής και Βορείου Αφρικής, καθώς επίσης και της ολοένα και μεγαλύτερης εξάρτησης της Δύσης από το πετρέλαιο.

ΦΥΛΕΤΙΚΗ ΔΟΜΗ ΚΑΙ ΕΘΝΟΤΙΚΗ ΣΥΝΘΕΣΗ ΦΥΛΩΝ

Όπως αναφέρθηκε και ανωτέρω, ένας από τους βασικούς παράγοντες που επιδεινώνουν την λιβυκή κρίση είναι η έλλειψη ενιαίας, εθνικής ταυτότητας. Το συγκεκριμένο χαρακτηριστικό, σε συνδυασμό με όσα εκτέθηκαν στην προηγούμενη ενότητα, σφυρηλάτησαν την ισχύ των φυλών της Λιβύης, πράγμα το οποίο διαμορφώθηκε ουσιαστικά και ενισχύθηκε τυπικά και από τις δυο μορφές πολιτικής διακυβέρνησης, που γνώρισε η χώρα στην 70ετη ανεξάρτητη ιστορία της. Σήμερα οι κάτοικοι της σημερινής Λιβύης, που υπολογίζονται περί τα 6.5 εκατομμύρια, σε ένα ποσοστό της τάξης του 90%, θεωρούν τους εαυτούς τους αραβικής καταγωγής ή ενός μείγματος αραβικών και βερβέρικων καταβολών. Το υπόλοιπο 10% του πληθυσμού της χώρας αποτελείται από διάφορες γηγενείς φυλές όπως οι Βερβέροι (Amazigh), οι Tuareg, οι Tebu καθώς και άλλες μικρότερες. Παράλληλα, σχεδόν η απόλυτη πλειοψηφία (97%) του λιβυκού λαού ασπάζεται το Σουνιτικό Ισλάμ, δημιουργώντας έτσι την εντύπωση ενός φαινομενικά ομοιογενούς θρησκευτικά, εθνοτικά και πολιτιστικά συνόλου.⁴

Η φυλετική κοινωνική οργάνωση ή αλλιώς φυλετισμός αποτελεί ιστορικά ένα κοινό, συστατικό στοιχείο όλων των αραβικών κοινωνιών και συναντάται ως

⁴ <https://www.istoria.gr/index.php?mod=articles&action=disArcArt&issue=72&id=821>

μέρος της κοινής, αραβικής κουλτούρας, καθιστώντας την έτσι ως έναν από τους παλαιότερους, κοινωνικούς θεσμούς, κατά βάση εθιμικός. Και αν σε άλλες χώρες του αραβικού κόσμου, κατέστη δυνατή η περιθωριοποίηση του φυλετικού συστήματος οργάνωσης, όπως στην Αίγυπτο ή στη Συρία, λόγω ειδικών συνθηκών που αναπτύχθηκαν εκεί και επέτρεψαν τη δημιουργία μιας ενιαίας, εθνικής ταυτότητας σε βάρος της μέχρι πρότινος φυλετικής, δεν κατέστη το ίδιο εφικτό και στη Λιβύη.⁵

Πράγματι, η απουσία οργανωμένης, κεντρικής εξουσίας για αρκετούς αιώνες στο μεγαλύτερο μέρος της λιβυκής επικράτειας, ώθησε τις κατά τόπους φυλές να αντικαταστήσουν εν τοις πράγμασι τους επίσημους, κρατικούς θεσμούς, προκειμένου να εξασφαλίσουν την κοινωνική συνοχή, καθώς και την κοινωνική οργάνωση και δικαιοσύνη μέσα από ένα σύστημα αξιών, ηθών και εθιμικών κανόνων, όπως ακριβώς είχε ορίσει ο Τυνήσιος φιλόσοφος - κοινωνιολόγος Ιμπν Χαλντούν με τον όρο «ασαμπίγια» τον 14^ο αιώνα μ.Χ στο έργο του «Προλεγόμενα». (Guibal C. – Salaun T. 2011.)

Έτσι οι φυλές, κυρίως της ενδοχώρας της Λιβύης, εξελίχθηκαν σε ανεπίσημους, κρατικούς θεσμούς που συγκέντρωναν το σύνολο της πολιτικής δύναμης σε τοπικό επίπεδο αλλά και απολάμβαναν της εμπιστοσύνης των μελών της. Με τον τρόπο αυτό, το φυλετικό σύστημα οργάνωσης απέκτησε πολύ δυνατά ερείσματα στην λιβυκή κοινωνία πριν την ανεξαρτησία και ιδίως κατά τη διάρκεια της ιταλικής κατοχής, περίοδο κατά την οποία ταυτίστηκε με το αντιστασιακό κίνημα υπό την ηγετική μορφή του Μουχάμαντ Ίντρις Αλ-Σανούσι, όπως θα αναλυθεί και στη επόμενη ενότητα.

Επομένως ακόμα και μετά την ανεξαρτησία της χώρας το 1951, η οποία προήλθε κυρίως λόγω της θέλησης των Βρετανών, παρά ίδιας επιθυμίας του πληθυσμού των τριών περιφερειών της Λιβύης, ο φυλετισμός διατήρησε την ισχύ που είχε ήδη αναπτύξει. Έτσι παρά την θέληση του Βασιλιά Ίντρις Α΄ για αναδιοργάνωση του φυλετικού συστήματος και δημιουργία μιας κοινής, λιβυκής, εθνικής συνείδησης μεταξύ των φυλών της Τριπολίτιδας, της Κυρηναϊκής και του Φεζάν, η οποία θα βασιζόταν στις κοινές αραβικές καταβολές και το κοινό

⁵ Martel A., *La Libye 1835-1990. Essai de geopolitique historique*. PUF, Paris, 1991.

μουσουλμανικό δόγμα, το ίδιο το μοναρχικό πολίτευμα βασίστηκε στις φυλετικές σχέσεις, ενώ οι αρχηγοί των φυλών αποτέλεσαν τους συμβούλους του μονάρχη.

Ακόμα και μετά την ανακάλυψη των κοιτασμάτων πετρελαίου και των συνεπακόλουθων αλλαγών που αυτή επέφερε, οι φυλές διαδραμάτιζαν σημαίνοντα ρόλο στην πολιτική, κοινωνική και οικονομική ζωή της χώρας, εξέλιξη η οποία όχι μόνο υπονόμει την εθνική, λιβυκή ολοκλήρωση, αλλά προφανώς ευνοούσε την περιθωριοποίηση ορισμένων φυλών προς όφελος άλλων, κυρίως αυτών της Κυρηναϊκής, δεδομένης της καταγωγής του ίδιου του Βασιλιά και των ιστορικών σχέσεων που είχε αναπτύξει με αυτές⁶. Έτσι, το πραξικόπημα του Φεβρουάριου του 1969 των Ελεύθερων Αξιωματικών υπό την ηγεσία του συνταγματάρχη Μουαμάρ Καντάφι στόχευε αφενός στην ανατροπή της φιλοδυτικής μοναρχίας του Ίντρις Α΄ και στην δικαιότερη ανακατανομή του εθνικού πλούτου, αφετέρου στην θεμελίωση μιας ενιαίας, λιβυκής, αραβικής ταυτότητας με ταυτόχρονη μείωση της πολιτικής δύναμης των φυλών μέσω της αναγκαίας αναμόρφωσης των πολιτικών δομών της χώρας.

Παρά λοιπόν την αρχική επιδίωξη του νέου επαναστατικού, στρατιωτικού καθεστώτος για περιθωριοποίηση του ρολού των φυλών, ως ανεπίσημου θεσμού του κράτους, καθώς εμπνέονταν από τις ιδέες του αραβικού εθνικισμού του Νάσερ, η αποτυχία υλοποίησης του συνόλου του επαναστατικών δεσμεύσεων οδήγησε στην ανανέωση του συστήματος της φυλετικής, κοινωνικής οργάνωσης, αυτή τη φορά μέσω ενός πολιτικού μηχανισμού. Η αδυναμία της διακυβέρνησης του καθεστώτος Καντάφι λοιπόν, χωρίς την υποστήριξη των φυλών, σε συνδυασμό με την πετρελαϊκή κρίση και την στοχοποίηση της Λιβύης από το δυτικό κόσμο, ως μια χώρα που ενίσχυε η διεθνή τρομοκρατία, ανάγκασε το καθεστώς όχι μόνο να επιστρέψει εκ νέου στο σύστημα του φυλετισμού, αλλά και να προβεί στην επίσημη θεσμοποίησή του, μέσα από ένα πολύπλοκο σύστημα, «λαϊκής» διακυβέρνησης των «μαζών». (Kefala V. 2011,)

Αυτό επετεύχθη μέσω ενός αχανούς, κρατικού μηχανισμού με πλήθος μη λειτουργικών και αδύναμων, επίσημων θεσμών, όπως οι Επαναστατικές Επιτροπές, τα Λαϊκά Συνέδρια κ.α, τα οποία λειτουργούσαν επί τη βάση της

⁶ <https://www.frstrategie.org/web/documents/programmes/observatoire-du-monde-arabo-musulman-etdu>

φυλετικής καταβολής. Έτσι, ο αυτοσκοπός της διατήρησης του καθεστώτος ήταν εξουσία αναβάθμισε τυπικά και ουσιαστικά το ρόλο της φυλετικής, κοινωνικής και πολιτικής, οργάνωσης. Έχοντας λοιπόν προηγουμένως αποτύχει να εγκαταστήσει ισχυρούς, κεντρικούς, θεσμούς (κοινοβούλιο, κόμματα, κ.λ.π), δημιούργησε ένα δίκτυο «πατρωνίας», μέσω του οποίου μόνο ήταν δυνατή η απόκτηση προνομίων ή η δυνατότητα επαγγελματικής εξέλιξης, η οποία προφανώς και απαιτούσε προσήλωση τόσο στο ίδιο καθεστώς, όσο και στην ίδια τη φυλή. Παράλληλα η αυταρχικότητα του Καντάφι οδήγησε στην περιθωριοποίηση πλήθος πολιτών, αλλά και ολόκληρων φυλών, πέραν βέβαια αυτών της Κυρηναϊκής⁷, που αρχής εξ αρχής είχαν τεθεί στο περιθώριο λόγω των φιλοβασιλικών τους αισθημάτων, καθώς και στην ταυτόχρονη εύνοια προς τις φυλές που τον στήριζαν, όπως π.χ. η φυλή από την οποία κατάγονταν και ο ίδιος. (Lacoste Y. 1995,)

Όσον αφορά τις γενεαλογικές καταβολές των αραβικών καταγωγής φυλών της Λιβύης, αυτές έλκουν την καταγωγή τους από δυο ευρύτερες φυλές, τη Banu Salim και τη Banu Awf, οι οποίες εγκαταστάθηκαν περί τον 11ο αιώνα μ.Χ., η μεν πρώτη στην περιοχή της Κυρηναϊκής, η δε δεύτερη στην περιοχή της Τριπολίτιδας, προερχόμενες αμφότερες από την αραβική χερσόνησο.

Σήμερα, ο συνολικός αριθμός των φυλών, συμπεριλαμβανομένου και των γηγενών, υπολογίζεται σε περίπου 140-150, εκ των οποίων μόνο οι 20-30 ασκούν ορατή επιρροή στη χώρα. Αξίζει να σημειωθεί ότι περίπου το 90% του λιβυκού πληθυσμού συνδέεται με κάποια φυλή, ενώ το εναπομείναν ποσοστό, το οποίο δεν δηλώνει μέλος κάποιας φυλής, κατοικεί στο σύνολο του στα μεγάλα αστικά κέντρα.

Πιο συγκεκριμένα, η πλέον πολυάριθμη και γεωγραφικά διασπαρμένη φυλή στη Λιβύη είναι η Warfallah, με περίπου 1.000.000 μέλη, κυριαρχώντας αριθμητικά στη δυτική Λιβύη και ιδίως στην περιοχή της Τρίπολης, έχοντας όμως ανεπτυγμένες κοινότητες στα ανατολικά και νότια της χώρας. Η συγκεκριμένη φυλή, τουλάχιστον μέχρι και το 1993 και το αποτυχημένο πραξικόπημα, αποτελούσε μαζί με την αδύναμη ιστορικά, φυλή του Καντάφι και τη φυλή Maqariha από την οποία καταγόταν ο τρομοκράτης της αεροπορικής επίθεσης στο

⁷ <https://www.frstrategie.org/web/documents/programmes/observatoire-du-monde-arabo-musulman-etdu-sahel/publications/en/14.pdf>

Lockerbie, Baset Al- Megrahi τους στυλοβάτες του Κανταφικού καθεστώτος, ελέγχοντας μέσω των μελών τους το στρατό, την αστυνομία και τις μυστικές Υπηρεσίες.

Στην ανατολική πλευρά της χώρας, οι φυλές οι οποίες ξεχωρίζουν είναι η Al Abadan και η Al Waqir, οι οποίες είχαν βρεθεί στο περιθώριο από το 1969 και έπειτα λόγω της στήριξης που παρείχαν στο καθεστώς του Βασιλιά Ίντρις. Επίσης, άλλες φυλές με σημαντική επιρροή στην περιοχή της Τριπολίτιδας είναι η Misrata, η Zliten, η Tarhuna και η Zintan, στην περιοχή της Κυρηναϊκής η Kargala, η Tawajeer, η Ramla και η Zuwaya, ενώ σε αυτή του Φεζάν η Awlad Sulaiman, η Hasawna, καθώς και ομάδες των φυλών Warfallah και Qadhaffah. Ακόμα, σχετικά με τις μη αραβικής καταγωγής φυλές, αυτές αποτελούνται από επιμέρους φυλές Βερβέρων (Amazigh), οι οποίες εντοπίζονται κατά βάση στις ορεινές περιοχές του όρους Nafusa και την μεσογειακή πόλη Zuwarah, αλλά και στην ανατολική Λιβύη (ο αριθμός τους δεν μπορεί να υπολογιστεί με ακρίβεια και εκτιμάται ότι ανέρχεται στις 200.000), τους Tuareg και τους Tebu, οι οποίοι είναι συγκεντρωμένοι στα νότια σύνορα της χώρας και στην έρημο της λιβυκής Σαχάρας (στα δυτικά της οι Tuareg και στα ανατολικά της οι Tebu, γύρω από την πόλη Kufra.⁸

Τέλος, πρέπει να σημειωθεί ότι οι μη αραβικής καταγωγής φυλές όχι μόνο είχαν περιθωριοποιηθεί και από τα δυο καθεστώτα της σύγχρονης λιβυκής ιστορίας, αλλά παράλληλα υπέστησαν πλήθος διώξεων και διακρίσεων λόγω της προσπάθειας δημιουργίας εθνικής, λιβυκής, ταυτότητας, η οποία ήταν συνυφασμένη με την αραβική.

Προκειμένου να γίνει πληρέστερα κατανοητό το φυλετικό σύστημα οργάνωσης της λιβυκής κοινωνίας, είναι αναγκαίο να γίνει αναφορά στην πρώτη προσπάθεια διαφυλετικής ενοποίησης, στην οποία βασίζεται και εν μέρει η δημιουργία του σύγχρονου κράτους της Λιβύης. Η προσπάθεια αυτή έλαβε χώρα κατά το δεύτερο μισό του 19ου αιώνα, κυρίως στις περιοχές της Κυρηναϊκής και του Φεζάν, από τον γνωστό και ως «Μεγάλο Σανούσι», Μουχάμαντ Ίμπν Αλι Αλ-Σανούσι ο οποίος ήταν και ο ιδρυτής του ομώνυμου δόγματος. Ο Σανούσι, Αλγερινής καταγωγής και προερχόμενος από οικογένεια ουλεμάδων με παράδοση

⁸ <http://www.ism-france.org/analyses/La-composition-ethnique-des-tribus-libyennes-article-16702>

στη μόρφωση, αφού παρακολούθησε ισλαμικές σπουδές στη Μέκκα, στην Αίγυπτο και στην Τυνησία, εγκαταστάθηκε το 1843 στην περιοχή της Κυρηναϊκής με σκοπό να εφαρμόσει τις πολιτικοθρησκευτικές του ιδέες. Καταλυτικό ρόλο στη διαμόρφωση της σκέψης του διαδραμάτισαν τόσο οι Ναπολεόντειοι Πόλεμοι στην Αίγυπτο, όσο και η γαλλική κατοχή. (Hurani A. 1991,)

Για το λόγο αυτό, βασικός του στόχος ήταν η προστασία του «Οίκου του Ισλάμ» από τον «Οίκο του Κακού» Παρά τις ανεπιτυχείς του προσπάθειες για εφαρμογή της ιδεολογίας του σε Σαουδική Αραβία και Αίγυπτο, ο Σανούσι συνέχισε την προσπάθεια του στην περιοχή της Κυρηναϊκής, όπου και εγκαταστάθηκε στην πόλη Al Bayda κυρίως λόγω της απουσίας ξένων δυνάμεων από τις ερημικές της περιοχές, καθώς και λόγω του νομαδικού τρόπου ζωής των αραβικών φυλών της, ο οποίος βρισκόταν εγγύτερα στις παραδοσιακές, κοινωνικές δομές οργάνωσης των Αράβων. Έτσι, ο «Μεγάλος Σανούσι» βρήκε πρόσφορο έδαφος ανάμεσα στις νομαδικές φυλές της Κυρηναϊκής, ώστε να προστατεύσει τον «Οίκου του Ισλάμ» από τις ξένες επιρροές, εκμεταλλευόμενος την αδιαφορία των Δυνάμεων της εποχής για την ερημική ενδοχώρα της περιοχής.

Απεύθυνε λοιπόν θρησκευτικό κάλεσμα για επιστροφή στον Ισλαμικό Νόμο, με σκοπό την επίτευξη της ειρήνης και της δικαιοσύνης μεταξύ των φυλών, μέσω της δημιουργίας θεσμών, που θα βασίζονταν στην κοινή ισλαμική πίστη. Προβάλλοντας με τον τρόπο αυτό την ειρήνη και τη συνεργασία μέσω της ορθής τήρησης της «Σαρία», επιχείρησε να καλύψει το υφιστάμενο πολιτικό κενό και την έλλειψη ιεραρχικής δομής κάποιων φυλών. Μετά την εγκατάσταση του στη Al Bayda προέβη στην ίδρυση της πρώτης «zawiya», η οποία δεν αποτελούσε απλά ένα θρησκευτικό σχολείο, αλλά μια κοινή έδρα των φυλών με πρόσθετες λειτουργίες (δικαστικές, εμπορικές κ.λ.π).⁹

Οι επιδιώξεις του Σανούσι, σε συνδυασμό με την προώθηση του πολυφυλετικού συστήματος για την επίτευξη του κοινού καλού, καθώς και η επιτυχία της κοινωνικής οργάνωσης των φυλών επί τη βάση των κοινών παραδόσεων και της ισλαμικής πίστης, οδήγησαν στην ταχύτατη διάδοση της αδελφότητας ανάμεσα στις φυλές της Κυρηναϊκής εντός της επόμενης δεκαετίας.

⁹ <http://www.ism-france.org/analyses/La-composition-ethnique-des-tribus-libyennes-article-16702>

Σε αυτό, συνέβαλε τόσο η ανάπτυξη του εμπορίου, το οποίο ενισχύθηκε ουσιαστικά μέσω αυτής της άτυπης, κεντρικής διοίκησης, όσο και η δημιουργία νέων «zawiya» από τους αντιπροσώπους του Σανούσι σε στρατηγικές τοποθεσίες. Παράλληλα, το δόγμα Σανούσι επεκτάθηκε σχεδόν στο σύνολο των φυλών της κεντρικής Σαχάρας, των οποίων η δομή και οι παραδόσεις ήταν συμβατές με την ιδεολογία της αδελφότητας, κάτι το οποίο οδήγησε και στον εξισλαμισμό ορισμένων εξ αυτών (π.χ Tuareg).

Επομένως, γίνεται αντιληπτό ότι μέσω του δόγματος Σανούσι επιτεύχθηκε για πρώτη φορά μια κοινωνικοοικονομική οργάνωση των φυλών, πρωτίστως της Κυρηναϊκής και δευτερευόντως του Φεζάν, η οποία όχι μόνο εξασφάλισε την επιρροή του Σανούσι ανάμεσα τους, αλλά δημιούργησε τις κατάλληλες προϋποθέσεις ώστε να εγκατασταθεί ένα άτυπο, πολιτικό, κεντρικό σύστημα, στο οποίο δεν κυριαρχούσε κάποια φυλή, αλλά ο Ισλαμικός Νόμος. Προφανώς, αυτή η κοινωνική ενοποίηση των φυλών προκάλεσε τις αντιδράσεις των Οθωμανών, οι οποίοι ανάγκασαν το Σανούσι να μεταφέρει τη «zawiya» από την Al Bayda στη Jaghub το 1855, η οποία βρισκόταν αρκετά μακριά από τα μεσογειακά παράλια, που μονοπωλούσαν το ενδιαφέρον τους.

Ακόμα όμως και μετά το θάνατο του «Μεγάλου Σανούσι», οι απόγονοι του συνέχισαν την επέκταση της επιρροής τους, ακόμα και σε περιοχές εκτός της Λιβύης, κάτι το οποίο είχε ως αποτέλεσμα την αντίδραση των Μεγάλων Δυνάμεων, κυρίως της Μεγάλης Βρετανίας και της Γαλλίας, λόγω της πρόθεσης τους πλέον να κυριαρχήσουν και στην αφρικανική ενδοχώρα. Αυτό οδήγησε στη μεταφορά της κεντρικής «zawiya» από τη Jaghub στη Kufra και από εκεί στο Pîru του Σουδάν, καθώς και στον ένοπλο αγώνα κυρίως εναντίον των Γάλλων και των Ιταλών.

Όμως, η κορύφωση της προσπάθειας αυτής για την προστασία του θρησκευτικού κινήματος και του πολιτικοκοινωνικού status που είχε δημιουργήσει, επήλθε με την ιταλική κατοχή στη Λιβύη το 1912. Έτσι, η αδελφότητα των Σανούσι από μια θρησκευτική οντότητα εξελίχθηκε σε στρατιωτική-πολιτική οργάνωση με σκοπό την αντίσταση κατά των «άπιστων» κατακτητών, ιδίως στην περιοχή της Κυρηναϊκής. Παράλληλα, οι ηγέτες του κινήματος και εγγονοί του «Μεγάλου Σανούσι», Μουχτάρ Ομάρ και Μουχάμαντ Ιντρίς Ίμπν Αλ Μαχντί Αλ Σανούσι, σύνηψαν συμμαχία με τους Βρετανούς, που τελικά μετά τη λήξη του Β' Π.Π,

οδήγησε στη δημιουργία ανεξάρτητου κράτους της Λιβύης υπό τη βασιλεία του Ιντρίς Α΄. (Burr J. M. – Collins R. n.d.)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΥΠΟΣΥΣΤΗΜΑ ΒΟΡΕΙΑΣ ΑΦΡΙΚΗΣ

ΓΕΝΙΚΑ

Όταν ο Αιγύπτιος Μοχάμεντ Σαλάχ κέρδισε τον τίτλο του Αφρικανού ποδοσφαιριστή της Χρονιάς για το 2017, το διαδίκτυο ξεσηκώθηκε. Γιατί; Κάποιοι Αφρικανοί πίστευαν ότι ο Σαλάχ δεν ήταν αρκετά «Αφρικανός» για να κερδίσει τον τίτλο. Ασφαλώς δεν είναι η πρώτη φορά και πιθανότατα ούτε κι η τελευταία που αμφισβητείται η «αφρικανικότητα» της Βόρειας Αφρικής. Τον Ιούλιο του 2015, η Guardian ανέφερε ότι ο Νιγηριανός Chigozie Obioma ήταν “ο μοναδικός Αφρικανός συγγραφέας στον κατάλογο υποψηφιοτήτων” για το λογοτεχνικό βραβείο Man Booker, παραβλέποντας την παρουσία της γεννημένης στο Μαρόκο συγγραφέως Leila Lalami ανάμεσα στους 13 υποψηφίους.

Αυτό θέτει το ερώτημα: Γιατί οι Αφρικανοί βόρεια της Σαχάρας μερικές φορές δεν θεωρούνται εντελώς “Αφρικανοί”; Ο όρος “Υποσαχάρια Αφρική” αναφέρεται συνήθως στις 46 χώρες που βρίσκονται νότια της Ερήμου Σαχάρας. Οι χώρες βόρεια της Σαχάρας, μαζί με το Σουδάν, περιλαμβάνονται στη γεωγραφική και γεωπολιτική μονάδα που είναι γνωστή ως «περιοχή Μέσης Ανατολής και Βόρειας Αφρικής» ή MENA στα αγγλικά, καθώς τα γλωσσικά, θρησκευτικά και πολιτιστικά χαρακτηριστικά τους έχουν περισσότερα κοινά με τα έθνη της Μέσης Ανατολής παρά με τους γείτονές τους νότια της ερήμου. Αυτό το χάσμα έχει προκαλέσει ένθερμη συζήτηση μεταξύ Αφρικανών διανοουμένων. Κάποιοι κατηγορούν την αποικιοκρατία ότι έσπειρε τους σπόρους της διχόνοιας, ενώ άλλοι λένε ότι ο διαχωρισμός αυτός υπήρχε πολύ νωρίτερα.¹⁰

Η οργάνωση που ενώνει θεωρητικά την ήπειρο είναι η Αφρικανική Ένωση (ΑΕ), η οποία περιλαμβάνει και τα 55 κυρίαρχα κράτη στην αφρικανική ήπειρο, χωρισμένα σε πέντε γεωγραφικές περιοχές: Βόρεια, Νότια, Δυτικά, Ανατολικά και Κεντρικά. Η Βόρεια Αφρική αποτελείται από επτά χώρες: την Αλγερία, την Αίγυπτο, τη Λιβύη, τη Μαυριτανία, το Μαρόκο, τη Λαϊκή Δημοκρατία της Σαχάρας και την Τυνησία. Η σύλληψη της ιδέας της ΑΕ εντοπίζεται στον Παναφρικανισμό, ένα πνευματικό κίνημα, που επιδίωκε να ενισχύσει την αφρικανική ολοκλήρωση ενάντια στην αποικιοκρατική διεξόδυση. Οι κύριοι παράγοντες που σχημάτισαν τον

¹⁰ [https:// el.globalvoices.org/2018/06/46587](https://el.globalvoices.org/2018/06/46587)

Οργανισμό Αφρικανικής Ενότητας, ο οποίος αργότερα έγινε η ΑΕ, ήταν πέντε αρχηγοί κρατών, τρεις από την υποσαχάρια Αφρική και δύο από τη Βόρεια Αφρική: ο Κουάμε Νκρούμαχ, ο οποίος αργότερα έγινε ο πρώτος πρόεδρος της Γκάνας, ο Σεκού Τουρέ από τη Γουινέα, ο Λεοπόλντ Σενγκόρ της Σενεγάλης, ο Γκαμάλ Αμπντέλ Νάσερ της Αιγύπτου και ο Αχμέντ Μπεν Μπέλα της Αλγερίας. Ως εκ τούτου, οι ηγέτες της Βορείου Αφρικής διαδραμάτισαν εξίσου σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση της Αφρικανικής Ένωσης, του σημαντικότερου γεωπολιτικού θεσμού της ηπείρου. (Ronen Y. 2011,)

Ωστόσο, πολλοί Βορειοαφρικανοί αυτοπροσδιορίζονται περισσότερο ως Άραβες ή Αραβο-μουσουλμάνοι απ' ό,τι ως Αφρικανοί και είναι γεγονός ότι οι "χώρες νότια της Σαχάρας από καιρό θεωρούνται αυθεντικά 'αφρικανικές', ενώ οι χώρες του βορρά θεωρούνται Μεσόγειος, Μέση Ανατολή ή ισλαμικές", υποστηρίζει η Αιγύπτια δημοσιογράφος Shahira Amin. Σε ένα άρθρο με τίτλο "Είναι οι Αιγύπτιοι Αφρικανοί ή Άραβες", η Amin συνοψίζει τις συνεντεύξεις εκατοντάδων Αιγυπτίων με διαφορετικές ζωές ο καθένας για το πώς αυτοχαρακτηρίζονται:

Η ερώτησή που φαίνεται αρκετά καχύποπτη σε ανθρώπους στο δρόμο, οι περισσότεροι από τους οποίους απάντησαν «Είμαι Μουσουλμάνος Άραβας, φυσικά» ή «Άραβας Μουσουλμάνος». Κούνησαν τους ώμους τους και κοίταζαν με αμηχανία, καθώς απαντούσαν, δεν είναι ήδη γνωστό ότι οι Αιγύπτιοι είναι Άραβες και ότι η Αίγυπτος έχει πλειοψηφία μουσουλμανικό πληθυσμό; Μερικοί από τους ερωτηθέντες δήλωσαν ότι ήταν «απόγονοι των Φαραώ», αλλά παραδόξως, κανένας από το δείγμα των ερωτηθέντων δεν θεώρησε τον εαυτό του Αφρικανό.

Για τους Βορειοαφρικανούς, ο ορισμός της «αφρικανικής φύσης» μπορεί επίσης να σχετίζεται με την επιρροή και την εξουσία. Μετά την ανεξαρτησία, χώρες όπως η Αίγυπτος και η Αλγερία αναζήτησαν ένα πρότυπο ισλαμικού έθνους στη Μέση Ανατολή και βόρεια προς την Ευρώπη για οικονομικές εταιρικές σχέσεις.

Η Αιγύπτια συντάκτρια του Global Voices Rawan Gharib προσέγγισε το ζήτημα υπό το πρίσμα των πρόσφατων εντάσεων μεταξύ Αιθιοπίας και Αιγύπτου σχετικά με ένα πρόγραμμα κατασκευής φράγματος από την Αιθιοπία: «Η περιφρόνηση του καθεστώτος της Αιγύπτου προς την Αιθιοπία κατέστρεψε μια καταπληκτική ευκαιρία να συνεργαστεί και να αναβιώσει την ιδέα της Αφρικανικής

Ένωσης της δεκαετίας του '60. Νομίζω ότι η αίσθηση της αποσύνδεσης από την αφρικανότητα μεταξύ των Αιγυπτίων προέρχεται από την έλλειψη πίστης σε μια αλήθεια που δεν είναι πλέον πραγματική ή απτή. Είμαστε Αφρικανοί, ναι. Το ποιηματάκι αποστήθισης με τις αφρικανικές χώρες που διασχίζει ο Νείλος ήταν ένα από τα πρώτα μαθήματα ιστορίας που μάθαμε στο δημοτικό. Κάποιοι από εμάς ίσως να το θυμούνται ακόμη απ' έξω, αλλά τις τελευταίες τρεις δεκαετίες η μόνη φορά που θυμόμαστε ότι είμαστε Αφρικανοί κι όταν μας αναφέρουν ως Αφρικανούς είναι κατά το Αφρικανικό Κύπελλο των Εθνών». (Rawan Gharib 2018)

Όπως έχει γράψει ο Αλγερινός αρθρογράφος Iman Amrani στον Guardian, το χάσμα έχει επίσης σχέση με τη διαιώνιση των ιεραρχικών αξιών από άποψη χρώματος δέρματος, κοινωνικής τάξης και φυλής: «Σίγουρα υπάρχει κάτι που πρέπει να ειπωθεί για τους Βορειοαφρικανούς που προσπαθούν να αποστασιοποιηθούν από τη «μαύρη Αφρική». Ο ρατσισμός που εκφράζεται από τους Βορειοαφρικανούς προς τους υποσαχάριους Αφρικανούς, ωστόσο, δεν δικαιολογείται παρομοίως. Η ίδια η ιδέα ότι το «μαύρο» ίσον «αφρικανικό» έχει τις ρίζες της στο ρατσισμό. Για αιώνες, ο όρος “Υποσαχάρια Αφρική” έχει βάλει στο ίδιο τσουβάλι πολιτισμούς και έθνη πολύ πιο ποικίλα και πολύπλοκα από άποψη εθνικότητας, γλώσσας, εμπειρίας και ιστορίας από ό,τι υπονοούν τα στερεότυπα». (Iman Amrani 2021)

Η συντάκτρια του Global Voices Prudence Nyamishana από την Ουγκάντα αναγκάστηκε να αντιμετωπίσει μερικές από τις προκαταλήψεις της για τη Βόρεια Αφρική σε μια πρόσφατη επίσκεψη στο Κάιρο: «Είχα έτοιμη μια μαντίλα να καλυφθώ. Μου είχαν πει ότι οι γυναίκες έπρεπε να είναι καλυμμένες από την κορφή ως τα νύχια, επειδή είναι μουσουλμανική χώρα και όλα τα διάφορα που είχα διαβάσει στο Διαδίκτυο. Όταν επιβιβάστηκα στην πτήση της Emirates από Ντουμπάι για Κάιρο, υπήρχαν πολλές Αιγύπτιες ντυμένες με φανταχτερά τζιν με όμορφα “ασκέπαστα” μαλλιά. Ήθελα να πάω στο μπάνιο να αλλάξω το φόρεμά μου γιατί τα είχα καταλάβει όλα λάθος. Κατάλαβα ότι οι προκαταλήψεις και οι φόβοι μου ήταν όλοι κρυμμένοι στην αποσύνδεση της Βόρειας Αφρικής από την υπόλοιπη Αφρική. Η ιστορία των Αράβων και το δουλεμπόριο, οι ειδήσεις που μας ταΐζουν κι έχουμε κουραστεί να τις ακούμε είναι από ΜΜΕ της Δύσης. Αρχικά, όταν με ρωτούσαν αν ήμουν από την Αφρική, ήταν ενοχλητικό. Αλλά τότε συνειδητοποίησα ότι οι Αιγύπτιοι που με ρωτούσαν αν ήμουν Αφρικανή δεν είχαν

ποτέ ταξιδέψει έξω από τη χώρα τους. Ίσως αν ήταν εύκολο να ταξιδέψεις εντός Αφρικής, αυτά τα εμπόδια θα είχαν καταρρεύσει τούβλο-τούβλο.» (Prudence Nyamishana 2018)

Το Μαρόκο και η Τυνησία από την άλλη, διαδραμάτισαν επίσης σημαντικό ρόλο στη δημιουργία του Οργανισμού Αφρικανικής Ενότητας. Επιπλέον, αυτές οι δύο χώρες έγιναν μέλη περιφερειακών οικονομικών ομάδων της Αφρικής, νότια της Σαχάρας. Η Αίγυπτος του Γκαμάλ Αμπντέλ Νάσερ ήταν επίσης πολύ δραστήρια όσον αφορά την αφρικανική ενότητα. Από την άλλη πλευρά, οι πολίτες κάποιων υποσαχάρων χωρών δεν χρειάζονταν βίζα, για ορισμένες από αυτές τις χώρες, όταν βρέθηκα εκεί τελευταία φορά.

Ο πολιτικός αναλυτής Imad Mesdoui, ένας Αλγερινός που μεγάλωσε στη Νιγηρία, ισχυρίζεται ότι η διχοτόμηση μεταξύ μιας αραβικής βόρειας Αφρικής και μιας υποτιθέμενης μαύρης υποσαχάριας Αφρικής είναι ψευδής. Οι Αφρικανοί, λέει ο Mesdoui, «δεν ορίζονται από τη γλώσσα, τα σύνορα ή τη γεωγραφία αλλά από μια “κοινή ιστορία, δεσμευτικές αξίες και ένα κοινό πεπρωμένο» (Imad Mesdoui 2022).

Σύμφωνα με το πνεύμα των παναφρικανικών αξιών και οραμάτων, η Αφρικανική Ένωση τείνει να επικεντρώνεται στην αποδόμηση του χάσματος μεταξύ της βόρειας και της υποσαχάριας Αφρικής επενδύοντας στο κοινό πεπρωμένο.

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΚΑΙ ΣΗΜΑΣΙΑ

Η Βόρειος Αφρική ή Μάγκρεμπ, που στα αραβικά σημαίνει Δύση, είναι μία περιοχή που χαρακτηρίζεται από πολλά κοινά στοιχεία αλλά και πολλές διαφορές και αποτελείται από πέντε χώρες: Αλγερία, Λιβύη, Τυνησία, Μαρόκο και Μαυριτανία. Πρόκειται για μία περιοχή μεγάλης στρατηγικής σημασίας, καθώς ελέγχει τα νότια παράλια της Μεσογείου αλλά και γεωοικονομικής σπουδαιότητας, εφ' όσον δύο από τις πέντε χώρες που την αποτελούν, δηλαδή η Αλγερία και η Λιβύη, διαθέτουν σημαντικά αποθέματα πετρελαίου και φυσικού αερίου.

Μετά την 11η Σεπτεμβρίου, η σημασία του Μάγκρεμπ αυξήθηκε ακόμα περισσότερο, δεδομένων των γεωφυσικών χαρακτηριστικών της ενδοχώρας, με

βάση τα οποία θα μπορούσε να αναπτυχθεί ένα επικίνδυνο δίκτυο ένοπλων ισλαμικών οργανώσεων.

Το Μάγκρεμπ αποτελεί ένα γεωγραφικό σύνολο, που παρουσιάζει κοινά, σε γενικές γραμμές χαρακτηριστικά, λόγω της κοινής ιστορικής πορείας των χωρών της περιοχής αλλά και λόγω της κοινής τους θρησκείας, δηλαδή του Ισλάμ, βάσει του οποίου η Βόρειος Αφρική αποτελεί μία πολιτισμική ενότητα. Θα περίμενε επομένως κανείς ότι αυτή η κοινή πορεία, αυτή η ιστορική και πολιτισμική συγγένεια, συνεπικουρούμενη από τον ανερχόμενο παναραβισμό του Νάσερ, θα οδηγούσε στην δημιουργία μίας ευρύτερης πολιτικής οντότητας, στην οποία θα εντάσσονταν οι περιοχές αυτές. Ωστόσο, το κύμα αποαποικιοποίησης της δεκαετίας του '50, που σάρωσε τις αποικιοκρατικές δυνάμεις της περιοχής, καθώς και τα ιδιαίτερα γεγονότα που οδήγησαν κάθε μία από τις περιοχές της Βορείου Αφρικής στην ανεξαρτησία, δημιούργησαν φυγόκεντρες τάσεις. Έτσι, η κοινή ταυτότητα διασπάστηκε και αναδύθηκαν επί μέρους εθνικές ταυτότητες. Η διαδικασία αυτή, που αποτελεί κοινό φαινόμενο στις αραβικές χώρες, απαντά σε μία διπλή αναγκαιότητα, ώστε να εκπληρωθεί ο πολυπόθητος στόχος της ανεξαρτησίας. Η πρώτη αναγκαιότητα αφορά το γεγονός ότι οι περιοχές αυτές δεν έγιναν ανεξάρτητα κράτη ταυτόχρονα, ενώ η διαδικασία της ανεξαρτητοποίησης τους δεν ήταν το ίδιο βίαιη και αιματηρή. (Κεφαλά 2015)

Πράγματι, η πάλη για την ανεξαρτησία – που δεν είχε ούτε την ίδια ένταση ούτε την ίδια βία σε όλες τις περιοχές - οδήγησε στην δημιουργία νέων τοπικών πολιτικών ελίτ, ηγετικών ομάδων, οι οποίες μετά την απελευθέρωση διεκδίκησαν την εξουσία και αρνήθηκαν να την μοιραστούν ή να δεχθούν τον περιορισμό της στα πλαίσια ενός κινήματος όπως ο παναραβισμός. Είναι προφανές ότι οι περιοχές που πλησίαζαν την ανεξαρτησία δεν μπορούσαν, εν ονόματι της κοινής ταυτότητας και πολύ περισσότερο εν ονόματι του παναραβισμού, να μην δεχθούν την ιστορική ευκαιρία της απελευθέρωσης τους από τις αποικιοκρατικές δυνάμεις, αναβάλλοντας την για το μέλλον αναμένοντας την απελευθέρωση και των υπολοίπων, ώστε να δημιουργηθεί μία ενιαία πολιτική οντότητα. Η δεύτερη αναγκαιότητα αφορά την ανάγκη πλήρωσης σημαντικών στοιχείων, ώστε οι περιοχές αυτές να αποκτήσουν κρατική οντότητα, όπως καθορισμένα σύνορα, ιδιαίτερη ταυτότητα, άσκηση πραγματικού ελέγχου στο έδαφος τους. Η αναγκαιότητα αυτή γίνεται ακόμα μεγαλύτερη, δεδομένου ότι το

έθνος-κράτος αποτελεί πλέον την βασική μονάδα άσκησης εξουσίας αλλά και τον κυριότερο φορέα δικαιωμάτων και υποχρεώσεων, στο διεθνές και περιφερειακό σύστημα.

Ταυτόχρονα όμως, για τις περιοχές αυτές γίνεται όλο και δυσκολότερο το να γίνει πραγματικότητα η αναγκαιότητα αυτή, καθώς αποτελούσαν τμήματα αυτοκρατοριών και επομένως η έννοια των κρατικών συνόρων ήταν μάλλον ασαφής. Το ζήτημα περιπλέκεται ακόμα περισσότερο επειδή τα σύνορα τους χαραχτήκαν από τις αποικιοκρατικές δυνάμεις, υπό την εξουσία των οποίων βρίσκονταν εδώ και δεκαετίες. Έτσι, σε πολλές περιπτώσεις προκύπτει ένα ακόμα πρόβλημα, δηλαδή το πρόβλημα των συνόρων που η κάθε κρατική οντότητα θεωρεί ότι της αντιστοιχούν. (Burr J. M. – Collins R., 1999.) Με αυτά τα δεδομένα, η επί μέρους εθνική ταυτότητα δεν απορρίπτει την «κοινότητα», δηλαδή διατηρείται μόνον η αίσθηση των λαών των περιοχών αυτών ότι ανήκουν σε ένα ευρύτερο σύνολο, αυτό του αραβικού κόσμου, εξασθενεί όμως πάρα πολύ προς όφελος μίας ιδιαίτερης, αποκλειστικής και τοπικής ταυτότητας. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο ένας Τυνήσιος αισθάνεται μόνον άραβας αλλά δηλώνει Τυνήσιος, το ίδιο και ένας Μαροκινός, ένας Αλγερινός κ.ο.κ. Οι κάτοικοι της περιοχής είναι στην συντριπτική τους πλειοψηφία Άραβες υπάρχουν όμως και άλλες φυλές, όπως οι Βέρβεροι ή οι Σαχράουι, ενώ η κυρίαρχη θρησκεία είναι το Ισλάμ.

ΓΕΩΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΞΙΑ ΥΠΟΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ

Όπως έχουμε προαναφέρει, η Αφρική αποτελεί μια γεωργική ήπειρο, με την γεωργία να αποτελεί βασική πηγή εσόδων για πολλές χώρες. Ιδιαίτερα οι χώρες που βρίσκονται κοντά στην μεσόγειο θάλασσα αλλά και εκείνες του νότου έχουν αναπτύξει ιδιαίτερα την βιομηχανία και πραγματοποιούν την καλλιέργεια με σύγχρονο τρόπο. Η γεωργία έχει αναπτυχθεί μόνο γύρω από μερικές ζώνες, κυρίως γύρω από τα ποτάμια που μπορούσαν να αποτελέσουν και τους δρόμους επικοινωνίας, ενώ το υπόλοιπο της ηπείρου είναι σχεδόν τελείως ακαλλιέργητο. Το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού ασχολείται με τις γεωργικές εργασίες και τρέφεται από τις δικές τους καλλιέργειες για να εξασφαλίσει την επιβίωση του. Η Αφρική συμβάλει σε μεγάλο βαθμό στην παγκόσμια παραγωγή γεωργικών προϊόντων. Τα βασικά γεωργικά προϊόντα που παράγονται είναι το σιτάρι, το καλαμπόκι, το ρύζι, το ζαχαροκάλαμο, οι χουρμάδες, το κακάο, ο καφές, τα

φιστίκια, το βαμβάκι, το καουτσούκ, καθώς και πολλά άλλα προϊόντα. (deloitte.com)

Αντίθετα με την γεωργία, ο τομέας της κτηνοτροφίας είναι ελάχιστα ανεπτυγμένος, με την Αφρική να παράγεται μόνο το 2,5% της παγκόσμιας παραγωγής σε κρέας, γάλα, τυρί και μαλλί. Η κτηνοτροφία συναντά πάρα πολλές δυσκολίες, που σχετίζονται τόσο με τις κλιματολογικές συνθήκες της ηπείρου αλλά και με επικίνδυνες αρρώστιες που προσβάλλουν τα ζώα. (worldbank.org) Εκτός από τα παραπάνω, η Αφρική διαθέτει ένα πάρα πολύ πλούσιο υπέδαφος σε φυσικούς πόρους. Στις βόρειες περιοχές της Αφρικής και συγκεκριμένα στις χώρες γύρω από τη Σαχάρα υπάρχουν τεράστια αποθέματα πετρελαίου. Στην ήπειρο βρίσκεται το εβδομήντα εφτά τις εκατό (77%) της παγκόσμιας παραγωγής χρυσού, ενώ στην Νότια Αφρική βρίσκεται το ενενήντα οχτώ τις εκατό (98%) της παγκόσμιας παραγωγής διαμαντιών. Ο μόνος ορυκτός πόρος που δεν έχει υπάρχει ήδη έχει ακόμα ανακαλυφθεί είναι ο γαιάνθρακας. Ακόμη στο υπέδαφος της έχει πολλών ειδών μεταλλεύματα, με πιο κύρια το κοβάλτιο, το χρώμιο, τον χαλκό, τον βωξίτη, το μαγγάνιο, τον μόλυβδο, τον ψευδάργυρο, τον σίδηρο, το τιτάνιο και τον γραφίτη. (africaoilcorp.com)

Το υπέδαφος της Αφρικής είναι πολύ πλούσιο και περιέχει όλων των ειδών τα μεταλλεύματα. Στις βόρειες περιοχές της Αφρικής και συγκεκριμένα στις χώρες γύρω από τη Σαχάρα υπάρχουν τεράστια αποθέματα πετρελαίου. Έτσι, αν και η ζήτηση για μαύρο χρυσό στις διεθνείς αγορές είναι πολύ μεγάλη, επομένως υπάρχει ένα τεράστιο οικονομικό διακύβευμα, πολλές φορές η κατασκευή αγωγών που θα μετέφεραν μεγαλύτερες ποσότητες ταχύτερα και ασφαλέστερα, καθυστερεί ή και ματαιώνεται, διότι υπεισέρχεται το πολιτικό διακύβευμα που αφορά το από ποιες χώρες θα περάσει ο αγωγός και ποιών χωρών το πετρέλαιο θα μεταφέρει. Επίσης, οι συχνά δύσκολες σχέσεις γειτονικών κρατών, που μετατρέπονται κάποιες φορές σε ανοικτή ένοπλη σύγκρουση, όπως συνέβη τον Αύγουστο του 2008 με την Ρωσία και την Γεωργία, θέτει σε κίνδυνο την τροφοδοσία της Ευρώπης με πετρέλαιο και φυσικό αέριο. Έτσι, το γεγονός της γεινίασης της Ευρώπης με την Αλγερία και την Λιβύη, η οποία είναι ο τρίτος σημαντικότερος προμηθευτής της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε πετρέλαιο, αλλά και οι καλές σχέσεις τις οποίες προσπαθούν να αναπτύξουν οι «27» με τους μεσογειακούς τους εταίρους, μειώνουν αισθητά το κόστος μεταφοράς καυσίμων προς την γηραιά

ήπειρο αλλά και την απειλή για την ευρωπαϊκή ενεργειακή ασφάλεια. (Κεφαλά 2015)

ΓΕΩΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΑΞΙΑ ΥΠΟΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ

Η διαφθορά παραμένει ένα από τα βασικά εμπόδια για την πραγματοποίηση επενδύσεων στην ήπειρο, αλλά η μείωση της έχει προσφέρει επενδυτικές προοπτικές στο να γίνει ένας πιο ελκυστικός προορισμός τα τελευταία χρόνια. Τις τελευταίες δυο δεκαετίες στις υποσαχάριες χώρες έχουν διεισδύσει πολιτικές και οικονομικές μεταρρυθμίσεις για την καταπολέμηση της διαφθοράς, την αποτελεσματικότερη και γρηγορότερη ιδιωτικοποίηση των κρατικών επιχειρήσεων και οικονομικά προγράμματα στήριξης από παγκόσμιους οργανισμούς. (globalissues.org)

Πρόκειται για μια περιοχή που περικλείεται στα βόρεια από τη Μεσόγειο θάλασσα, στα δυτικά από τον Ατλαντικό Ωκεανό, στα ανατολικά από το κανάλι του Σουέζ και στα νότια από την έρημο της Σαχάρας. Ιστορικά έχει αποδειχθεί περίτρανα η τεράστια σημασία που κατέχει, τόσο όσον αφορά την ανάδειξη του πολιτισμού και την ανάπτυξη του εμπορίου, όσο και σχετικά με τον ζωτικό της ρόλο στην κυριαρχία των εκάστοτε μεγάλων δυνάμεων μέσω της προβολής της στρατιωτικής τους ισχύος και τον έλεγχο των όμορων υποσυστημάτων.

Πρόσφατο σχετικά παράδειγμα της σύγχρονης εποχής οι μάχες που διεξήχθησαν εκεί στο πλαίσιο του Β' Παγκοσμίου Πολέμου μεταξύ των συμμαχικών δυνάμεων κι εκείνων του Άξονα, με σκοπό την απόκτηση πρόσβασης στις πηγές πετρελαίου της Μέσης Ανατολής, την εξασφάλιση ανεφοδιαστικής οδού σε καύσιμα αλλά και χερσαίας οδού επικοινωνίας και επιμελητειακής υποστήριξης. Θα ξεχωρίσουμε πέντε λόγους που στοιχειοθετούν τη γεωστρατηγική βαρύτητα της περιοχής:

- α. Τον έλεγχο του διάπλου της Μεσογείου
- β. Την άμεση αλληλεξάρτηση με τον ευρωπαϊκό νότο
- γ. Τη σχέση «συγκοινωνούντων δοχείων» με την Εγγύς και Μέση Ανατολή

- δ. Το γεωφυσικό ανάγλυφο της ενδοχώρας (έρημος και οροσειρές)
- ε. Την πρόσβαση στη λεγόμενη «Μαύρη Αφρική»

Το βελτιωμένο επιχειρηματικό και πολιτικό περιβάλλον ενθάρρυνε τις επενδύσεις στην ηπειρωτική χώρα όπως διαπιστώνεται από τη ροή ιδιωτικών κεφαλαίων και την αυξανόμενη παρουσία μεγάλων πολυεθνικών εταιρειών. Πολλές χώρες προσπαθούν να ξεφύγουν από την παλιά πτωτική πορεία της καταστροφικής πολιτικής διακυβέρνησης, του υψηλού εθνικού χρέους και των μεγάλων ποσοστών πληθωρισμού

Τα πολιτικά καθεστώτα σε όλες τις χώρες της Βόρειας Αφρικής είναι σαφώς επηρεασμένα από τις συνθήκες που διαμορφώθηκαν τόσο κατά την περίοδο της αποικιοποίησης όσο και από τη διαδικασία αλλά και τις συνέπειες της απο-αποικιοποίησης μετά τα μέσα του 19ου αιώνα. Οι ηγεσίες των λεγόμενων μετα-αποικιακών κρατών, προφασιζόμενες την κατάκτηση και προάσπιση της εθνικής τους ανεξαρτησίας και επιδιώκοντας την οικονομική ανάπτυξη, εφάρμοσαν συγκεντρωτικά μοντέλα διοίκησης, που τελικά εκφυλίστηκαν σε μορφές αυταρχισμού, διατήρησης του μονοπωλίου της εξουσίας και αποκλεισμού κάθε αντιπολιτευτικής φωνής.

Η παραμόρφωση και η αναποτελεσματικότητα των κρατικών δομών έφερε στη δεκαετία του '80 την κρίση και την ανάγκη φιλελευθεροποίησης της οικονομίας. Τα πολιτικά καθεστώτα διαφοροποιήθηκαν από χώρα σε χώρα, με αποτέλεσμα να έχουμε στην Αλγερία ένα ιδιόμορφο σοσιαλιστικό καθεστώς, στην Τυνησία προεδρική δημοκρατία, στο Μαρόκο βασιλεία, στη Μαυριτανία τους ισλαμιστές και στη Λιβύη τον Καντάφι να εφαρμόζει ένα μίγμα αραβικού σοσιαλισμού με ισλαμικά στοιχεία. Παρά τις θεσμικές και πολιτειακές αλλαγές, ο τρόπος λειτουργίας των ανωτέρω καθεστώτων τελικά δεν διαφοροποιήθηκε, καθώς η ιδεολογία παίζει ελάχιστο ρόλο και οι πολιτικοί θεσμοί (εκλογές, κόμματα, διάκριση εξουσιών) έχουν προσχηματικό χαρακτήρα και δρουν αποκλειστικά στο να νομιμοποιήσουν το κυβερνών κόμμα. (Kefala V. 2011,)

Η κυρίαρχη ελίτ ταυτίζει τον ρόλο ύπαρξής της με την ασφάλεια του κράτους και παραγκωνίζει, είτε εξορίζοντας είτε φυλακίζοντας, κάθε φωνή διαμαρτυρίας. Η εδραίωση των καθεστώτων στο Μαγκρέμπ έχει βέβαια επιτευχθεί

με τη σύμπνοια είτε του στρατού είτε των δυνάμεων ασφαλείας είτε κάποιας μορφής πολιτοφυλακής μισθοφορικού χαρακτήρα, τα συμφέροντα των οποίων εξυπηρετούν και εξυπηρετούνται από το κράτος. Μιλάμε συνεπώς για πελατειακά συστήματα, οι λειτουργοί των οποίων βασίζουν το μέλλον τους στη διατήρηση του καθεστώτος και οι απλοί πολίτες, προκειμένου να επιβιώσουν και να μην εκδιωχθούν, αποκτούν παθητική στάση, παραχωρούν τα δικαιώματά τους και εντάσσονται και οι ίδιοι στο σύστημα.

Η πολιτική διαφθορά είναι αναπόφευκτο να οδηγεί στην αναποτελεσματικότητα του κράτους και στη δυσλειτουργία των δομών του. Η απουσία του Κράτους Προνοίας δημιουργεί ένα κενό, που έρχονται να καλύψουν οι ισλαμικές οργανώσεις, οι οποίες παρέχουν υποστήριξη και υλική βοήθεια σε χιλιάδες ανέργους και νέους, υποσχόμενες μια δικαιότερη κοινωνία.

Για να κατανοήσει κανείς την θέση που κατέχει ένα υποσύστημα στο περιφερειακό και διεθνές σύστημα θα πρέπει να εξετάσει πριν από όλα την σημασία της γεωγραφίας στον στρατηγικό σχεδιασμό των τοπικών, περιφερειακών και διεθνών δρώντων αλλά και την βαρύτητα της γεωγραφικής θέσης του συγκεκριμένου υποσυστήματος όσον αφορά την οικονομία και, κυρίως, όσον αφορά την παραγωγή και διακίνηση των ενεργειακών πόρων, πρωτίστως του πετρελαίου. (Burr J. M. – Collins R.)

Η Βόρειος Αφρική έχει πολύ μεγάλη γεωστρατηγική βαρύτητα για περισσότερους από έναν λόγους. Ο πρώτος λόγος είναι ότι αποτελεί την νότια όχθη της Μεσογείου και επομένως ελέγχει τον διάπλου της Mare Nostrum, ενώ βρίσκεται σε άμεση αλληλεξάρτηση με τον μεσογειακό Βορρά. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, οι πολιτικές ισορροπίες, η οικονομική ανάπτυξη και η κοινωνική πρόοδος των χωρών του Μάγκρεμπ αποτελούν σημαντικό μέλημα των κρατών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, δεδομένου ότι εάν δεν υπάρξει σημαντική βελτίωση του βιωτικού επιπέδου των νότιων γειτόνων τους δεν μπορούν να αντιμετωπιστούν σοβαρά διασυνοριακά προβλήματα, όπως η ρύπανση της Μεσογείου, ή το οργανωμένο έγκλημα σε όλες του τις μορφές, όπως η λαθρομετανάστευση, η εμπορία ανθρώπων, το λαθρεμπόριο ναρκωτικών, όπλων κ.α. Αντίθετα, μέσα σε ένα τέτοιο περιβάλλον υστέρησης σε όλους τους τομείς, όπως αυτό που επικρατεί στην Βόρειο Αφρική, αναπτύσσονται ασύμμετρες απειλές, όπως η αύξηση της

επιρροής των φανατικών ισλαμικών οργανώσεων, που στρέφονται εναντίον της Δύσης, τα κύματα προσφύγων που θα προκληθούν από περιβαλλοντικές καταστροφές ή συγκρούσεις και ούτω καθ' εξής.

Ο δεύτερος λόγος για τον οποίο η σημασία της περιοχής έχει ιδιαίτερο βάρος είναι το γεγονός ότι το Μάγκρεμπ, δηλαδή η Βόρειος Αφρική, έχει μία σχέση «συγκοινωνούντων δοχείων» με το Μάσρεκ, δηλαδή με την Εγγύς Ανατολή, μία περιοχή που χαρακτηρίζεται από τις πολλές και περίπλοκες ανοικτές συγκρούσεις που την διέπουν, για λόγους εθνικούς, θρησκευτικούς, πολιτισμικούς και πολιτικούς. Ο τρίτος λόγος σχετίζεται με το γεγονός ότι ο έλεγχος του Μάγκρεμπ από μία μεγάλη δύναμη επιτρέπει την εύκολη πρόσβαση της στην λεγόμενη Μαύρη Αφρική και για τον λόγο αυτό η Γαλλία, που βρισκόταν σε άμεση γειτνίαση με την περιοχή, μόλις μπόρεσε να υπερβεί την ήττα που υπέστη στους ναπολεόντειους πολέμους, έσπευσε το 1830 να καταλάβει το Μάγκρεμπ. Αν και οι συνθήκες έχουν αλλάξει και δεν γίνεται πλέον λόγος για στρατιωτική κατάληψη εδαφών – και όπου υπάρχει είναι παράνομη και αποτελεί κατάφωρη παραβίαση του Διεθνούς Δικαίου - ωστόσο ο στρατηγικός, πολιτικός ή και οικονομικός έλεγχος που μπορούν να ασκήσουν ισχυροί διεθνείς δρώντες σε κράτη της περιφέρειας αποδεικνύεται εξ ίσου, αν όχι περισσότερο, αποτελεσματικός. (Hashim A. 2011)

Σε ότι αφορά αμιγώς την Λιβύη θα λέγαμε ότι η οικονομία της βασίζεται κυρίως στο πετρέλαιο, που αντιστοιχεί σε όλες τις εξαγωγές και φτάνει το 1/3 του ΑΕΠ. Έτσι, η οικονομία της δεν είναι σταθερή, αλλά επηρεάζεται από τις τρέχουσες τιμές πετρελαίου όπως για παράδειγμα το 1998, που η αύξηση του ΑΕΠ έπεσε στο - 1%. Τα εισοδήματα από το πετρέλαιο σε συνδυασμό με τον μικρό πληθυσμό φέρνουν την χώρα πρώτη στην Αφρική σε κατά κεφαλή εισόδημα. Ωστόσο αυτό δεν σημαίνει ότι το βιοτικό επίπεδο είναι μεγαλύτερο από τις υπόλοιπες αφρικανικές χώρες, αφού υπάρχει άνιση κατανομή εισοδήματος, και πολύ μικρό μέρος του φτάνει μέχρι τα χαμηλά οικονομικά στρώματα του πληθυσμού.

Η γεωργία και κτηνοτροφία δεν ευνοούνται από τις κλιματολογικές συνθήκες και το έδαφος, και έτσι η Λιβύη εισάγει το 75% των αναγκών της σε τρόφιμα. Λόγω του κρατικού παρεμβατισμού, των περιορισμών των εισαγωγών και της

περιορισμένης παραγωγής αγαθών παρουσιάζονται περιοδικές ελλείψεις βασικών αγαθών και τροφίμων. Σε ηλεκτρική ενέργεια είναι αυτάρκης.

Τα οικονομικά στοιχεία της Λιβύης είναι:

ΑΕΠ: \$40 δις, από αυτά:

7% Γεωργική παραγωγή

46% Υπηρεσίες

47% Βιομηχανία

Εργατικό δυναμικό: 1,5 εκατομμύριο (βιομηχανία 29%, υπηρεσίες 54%, γεωργία 17%)

Εξαγωγές: \$6.8 δις, κυρίως πετρελαϊκά προϊόντα

Εισαγωγές: \$6.9 δις, μηχανήματα, αυτοκίνητα, τρόφιμα

Εμπορικοί Εταίροι: Ιταλία, Γερμανία, Γαλλία, Ισπανία, Τουρκία, Ελλάδα, Αίγυπτος, Αγγλία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Η ΛΙΒΥΚΗ ΕΞΕΓΕΡΣΗ

ΓΕΝΙΚΑ

Όπως αναφέρθηκε και ανωτέρω, η Λιβύη από ιδρύσεως της έως και το 2011 γνώρισε δύο πολιτικά καθεστώτα, τη φιλοδυτική μοναρχία του Ιντρίς Α΄ και το ιδιόμορφο, επαναστατικό καθεστώς του Συνταγματάρχη Καντάφι από το 1969 και έπειτα. Κοινή συνισταμένη των δύο πολιτικών συστημάτων ήταν η προσπάθεια διατήρησής τους στην εξουσία μέσω ενός ιδιότυπου χειρισμού του φυλετικού συστήματος της Λιβύης, το οποίο όχι μόνο απέτρεπε τη δημιουργία μιας κοινής, εθνικής, λιβυκής ταυτότητας αλλά παράλληλα οδηγούσε στην περιθωριοποίηση ορισμένων φυλών. Παρά λοιπόν την οικονομική επάρκεια της χώρας, η διαχείριση του κρατικού πλούτου γινόταν με αποκλειστικό γνώμονα την διαιώνιση των καθεστώτων τους.

Ειδικότερα, η διακυβέρνηση του Καντάφι, αν και αρχικά στόχευε στην θεμελίωση μιας κοινής, αραβικής ταυτότητας, βάζοντας οριστικό τέλος στο φυλετικό σύστημα οργάνωσης της Λιβύης, κατέληξε εν τέλει στη θεσμοποίηση του και την εγκαθίδρυση ενός συστήματος «διαίρει και βασίλευε». Πράγματι, το καθεστώς Καντάφι στήριξε τη διαιώνιση του μέσα από ένα ισχυρό δίκτυο συμμαχικών φυλών, οι οποίες εξαργύρωναν τη στήριξη τους με πλήθος προνομίων και ωφελειών μέσω του πλήρους δυσλειτουργικού και υπερδιογκωμένου δημόσιου τομέα. Έτσι, τα κρατικά έσοδα από την εκμετάλλευση των κοιτασμάτων πετρελαίου διατίθονταν υπέρ της ευημερίας μόνο των φυλών, που στήριζαν το κανταφικό καθεστώς, γεγονός που όχι μόνο περιθωριοποιούσε τις αντίπαλες φυλές, αλλά ταυτόχρονα ενίσχυε το ίδιο το φυλετικό σύστημα οργάνωσης σε βάρος της κεντρικής εξουσίας, μέσα σε ένα ευρύτερο κλίμα διαφθοράς και κρατικής πατρωνίας. Παράλληλα, η απουσία λειτουργικών, κρατικών και υπερ φυλετικών θεσμών δημιούργησε έναν υπερτροφικό και αχανή κρατικό μηχανισμό, πρωταρχική λειτουργία του οποίου ήταν η επιβράβευση των μελών των πιστών φυλών.¹¹

¹¹ <https://www.dw.com/en/france-and-italy-share-strong-ties-with-libyas-gadhafi/a-14859155>

Ακόμα οι αντιφατικές ιδεολογίες του Καντάφι και η όλο και αυξανόμενη κρατική καταστολή και καταπίεση, ενέτειναν τα κοινωνικά ρήγματα, τα οποία ήδη είχαν προκληθεί. Όλα αυτά σε συνδυασμό με την πολύχρονη διεθνή απομόνωση και τις διεθνείς κυρώσεις, έκαναν ακόμα πιο ευάλωτο το επαναστατικό καθεστώς στις νέες διεθνείς εξελίξεις, στις οποίες η εξάπλωση της ισλαμικής τρομοκρατίας είχε πρωτεύων ρόλο.

Η Γαλλία και η Ιταλία μοιράζονταν ισχυρούς δεσμούς με τον Καντάφι της Λιβύης.

Η Γαλλία και η Ιταλία είχαν καταδικάσει τη βίαιη καταστολή των διαδηλώσεων κατά του καθεστώτος από τη Λιβύη, αλλά και για τα δύο ευρωπαϊκά έθνη διακυβεύονται πολλά όταν πρόκειται για την πλούσια σε πετρέλαιο χώρα. Καθώς το καθεστώς της Λιβύης δέχονταν πιέσεις. Τόσο η γαλλική όσο και η ιταλική κυβέρνηση μοιράζονταν επικερδείς οικονομικούς δεσμούς με τη Λιβύη. Τα δύο μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης τάχθηκαν κατά της χρήσης βίας από τον Λίβυο ηγέτη Μοαμάρ Καντάφι για τη καταστολή των διαδηλώσεων, με τον Γάλλο πρόεδρο Νικολά Σαρκοζί να ζητά «άμεση διακοπή» της βίας. Ωστόσο, παρέμεναν ερωτήματα και στις δύο χώρες σχετικά με το πώς η αναταραχή - και μια πιθανή ανατροπή του καθεστώτος του Καντάφι - θα μπορούσε να επηρεάσει τα εθνικά συμφέροντα.

Οι σχέσεις της Ρώμης με την Τρίπολη επηρεάζονταν κυρίως από την εξάρτηση της Ιταλίας από τη Λιβύη για τον περιορισμό της παράνομης μετανάστευσης από την Αφρική. Η ακτοφυλακή των δύο χωρών συνεργάζεται για την κράτηση μεταναστών χωρίς έγγραφα στη Μεσόγειο και την αποστολή τους πίσω στις χώρες καταγωγής τους. Ο ρόλος της Λιβύης στην αποφυγή ανεπιθύμητων μεταναστών ανέρχεται σε 5 δισεκατομμύρια δολάρια (3,7 δισεκατομμύρια ευρώ) στην Ιταλία, την οποία η τελευταία δεσμεύτηκε να επενδύσει στην υποδομή της Λιβύης τα επόμενα 25 χρόνια ως «αποζημιώσεις» για την αιματηρή αποικιακή κυριαρχία της το 1911-1943. Τα κεφάλαια είχαν διατεθεί για την κατασκευή, μεταξύ άλλων, ενός αυτοκινητόδρομου ακτογραμμής στη βορειοαφρικανική χώρα. (Santini R.H. June 2011,)

Οι ιταλο-λιβυκές αντιμεταναστευτικές πρακτικές που συμφωνήθηκαν από τον Καντάφι και τον Ιταλό πρωθυπουργό Σίλβιο Μπερλουσκόνι στη συνθήκη φιλίας τους το 2008, παραβίαζαν τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για το Καθεστώς των Προσφύγων. Ωστόσο, μέχρι στιγμής μόνο οργανώσεις για τα δικαιώματα έχουν διαμαρτυρηθεί. Ο Ιταλός πρόεδρος Τζόρτζιο Ναπολιτάνο υπερασπίστηκε το αμφίβολο ιστορικό του Καντάφι σχετικά με τα ανθρώπινα δικαιώματα, λέγοντας ότι άκουσε τον Καντάφι «να μιλάει με μεγάλη μετριοπάθεια και αίσθημα καθήκοντος όταν πρόκειται για τα πιο δύσκολα προβλήματα που αντιμετωπίζει η αφρικανική ήπειρος». (ADAMI 2010)

Η φιλία της Λιβύης έφερε επίσης ασφάλεια στον ενεργειακό εφοδιασμό της Ιταλίας και ο ιταλικός ενεργειακός όμιλος ENI απέκτησε μεγάλη παρουσία στην πλούσια σε πετρέλαιο χώρα. Ομοίως, ο Καντάφι έπαιξε ρόλο στην ιταλική οικονομία από τη δεκαετία του 1970. Η Λιβύη έγινε μέτοχος στον ιταλικό κατασκευαστή αεροσκαφών Finmeccanica και στη δεύτερη μεγαλύτερη τράπεζα της Ιταλίας, την Unicredit. Ο αποθανών Ιταλός βιομήχανος Giovanni Agnelli υπερασπίστηκε κάποτε την πώληση μετοχών της αυτοκινητοβιομηχανίας Fiat στον Καντάφι, ισχυριζόμενος ότι το να επενδύσουν τα πλούσια σε πετρέλαιο έθνη στη Δύση θα τους αποτρέψει από το να αυξήσουν τις τιμές του πετρελαίου εις βάρος της Δύσης.

Τον Δεκέμβριο του 2007, μια τεράστια σκηνή σε σιλ βεδουίνων στο κέντρο του Παρισιού έγινε το σύμβολο της συμφιλιωτικής στάσης της Γαλλίας απέναντι στη Λιβύη. Ο Καντάφι διέταξε να στήσουν τη σκηνή μπροστά από το ξενοδοχείο Marigny, όπου στεγάζονται σημαντικοί ξένοι επισκέπτες στη Γαλλία. Το χρησιμοποιούσε για να δέχεται επισκέπτες κατά τη διάρκεια της παραμονής του, την οποία παρέτεινε από τρεις ημέρες σε έξι. Ο Γάλλος υπουργός Εξωτερικών για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, Ράμα Γιαντ, εξοργίστηκε με την επίσκεψη του Καντάφι, λέγοντας ότι η Γαλλία «δεν είναι το χαλάκι της πόρτας για έναν ηγέτη - τρομοκράτη ή κανένα τρομοκράτη - πάνω στο οποίο να σκουπίζει τα πόδια του από το αίμα των εγκλημάτων του». (Michel Houellebecq 2016)

Ωστόσο, όταν ο Καντάφι επέστρεψε στην πατρίδα του, η Γαλλία είχε προσγειώσει 10 δισεκατομμύρια ευρώ σε συμφωνίες, συμπεριλαμβανομένου ενός εργοστασίου ατομικής ενέργειας για τη Λιβύη, μιας μονάδας αφαλάτωσης και 21

αεροπλάνων Airbus. Ο Γάλλος πρωθυπουργός Φρανσουά Φιγιόν υπερασπίστηκε το συμφέρον της Γαλλίας, κάνοντας αναφορά σε πέντε Βούλγαρες νοσοκόμες που απελευθερώθηκαν από τη Λιβύη μισό χρόνο νωρίτερα, αφού έλαβαν θανατικές ποινές με την κατηγορία ότι διέδωσαν τον HIV σε παιδιά. Η Γαλλία δέχεται τον συνταγματάρχη Καντάφι, επειδή ο συνταγματάρχης Καντάφι απελευθέρωσε τις Βούλγαρες νοσοκόμες. Και επειδή ο συνταγματάρχης Καντάφι κάνει εκστρατεία για την επανένταξη της χώρας του στη διεθνή κοινότητα, είπε, προειδοποιώντας: «Όλοι όσοι θέλουν να μας κάνουν διάλεξη θα πρέπει ζυγίστε προσεκτικά τα λόγια τους».¹²

Οι νοσοκόμες αφέθηκαν ελεύθερες υπό τη γαλλική πίεση μια ημέρα μετά τη συνάντηση του Σαρκοζί και του Καντάφι στην Τρίπολη για να σφυρηλατήσουν σχέδια για τις γαλλολιβικές συμφωνίες που υπογράφηκαν αργότερα στο Παρίσι. Η Γαλλία άρχισε να καλλιεργεί τη σχέση της με τη Λιβύη το 2003, υπό τον προκάτοχο του Σαρκοζί, Ζακ Σιράκ. Ο Σιράκ πέταξε στη Λιβύη λίγο μετά το άνοιγμα παράθυρου ευκαιρίας για την άρση των κυρώσεων κατά της χώρας από τα Ηνωμένα Έθνη.¹³ Κατά τη διάρκεια αυτής της επίσκεψης με τον Καντάφι, ο Σιράκ ζήτησε αποζημίωση 170 εκατομμυρίων ευρώ από τη Λιβύη για τον βομβαρδισμό του 1989 ενός γαλλικού αεροσκάφους DC-10, κατά τον οποίο σκοτώθηκαν 170, μεταξύ των οποίων 53 Γάλλοι πολίτες.

ΠΡΟΣΕΓΓΙΖΟΝΤΑΣ ΤΗΝ «ΑΡΑΒΙΚΗ ΑΝΟΙΞΗ»

Το 2011 ήταν έτος αναταραχής στον αραβικό κόσμο. Οι κοινωνικές εξεγέρσεις και οι κυβερνητικές διαφοροποιήσεις που έλαβαν χώρα στα αραβικά κράτη έγιναν ευρύτερα γνωστές με τον όρο «Αραβική Άνοιξη» και ξεκίνησαν από τις 17 Δεκεμβρίου 2010 στην Τυνησία - το πιο μικρό από τα κράτη του Μαγκρέμπ με την πιο «δυτικοποιημένη», όμως, αραβική κοινωνία - όταν ο νεαρός Τυνησίος Muhammad Bouazizi, αυτοπυρπολήθηκε σε ένδειξη διαμαρτυρίας έπειτα από την κατάσχεση, από την αστυνομία, πλανόδιου εμπορεύσιμου υλικού που είχε στην κατοχή του.

¹² Barah Mikail . *Middle East Eye. From Gaddafi to Haftar: France plays both sides in Libya*. June 11, 2019.

¹³ Ο δρόμος άνοιξε για την άρση των κυρώσεων εις βάρος της Λιβύης στο Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ, μετά τη συμφωνία για το μέγεθος της αποζημίωσης που επήλθε μεταξύ του δικηγόρου των συγγενών των θυμάτων του γαλλικού αεροσκάφους που κατέπεσε το 1989 στη δυτική Αφρική μετά από τρομοκρατική ενέργεια και της κυβέρνησης του συνταγματάρχη Καντάφι.

Η πράξη αυτή προκάλεσε την αυτόματη εκδήλωση διαμαρτυριών στους δρόμους της πρωτεύουσας, έχοντας ως απώτερο σκοπό την πτώση των απολυταρχικών καθεστώτων. Η "Επανάσταση του Γιασεμιού", που έλαβε χώρα στην Τυνησία μετά από αυτό το τραγικό περιστατικό, οδήγησε, αφενός, στη διαφυγή του πρώτου Άραβα ηγέτη Ben Ali στην εξορία (Σαουδική Αραβία) και, αφετέρου, στην ταχύτερη μετάδοση της εξέγερσης και στους άλλους απελπισμένους και εξοργισμένους Αραβικούς λαούς της Βόρειας Αφρικής και της Μέσης Ανατολής, όπου κυριαρχούσε η φτώχεια, η καταπίεση και η διαφθορά.

Οι εν λόγω εξεγέρσεις δεν είναι όμοιες καθώς δεν ακολούθησαν τις ίδιες διαδικασίες, δεν είχαν την ίδια εξέλιξη, ούτε και την ίδια ακριβώς κατάληξη. Υπάρχουν, όμως, και κοινά χαρακτηριστικά μεταξύ τους. Κατ' αρχάς, γεωγραφικά έλαβαν χώρα σε κράτη της Μέσης Ανατολής και της Βορείου Αφρικής, στα οποία κυριαρχεί το Αραβικό στοιχείο και το Ισλάμ. Κατά δεύτερον, χαρακτηρίστηκαν, σε διαφορετικό βαθμό, από έκρηξη και χρήση βίας. Επιπλέον, κυριάρχησε το αίτημα για περισσότερη δημοκρατία, καλύτερη διακυβέρνηση και σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Επίσης, τις έννοιες της δημοκρατίας και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων τις αντιλαμβάνονταν διαφορετικά οι κάθε λογής συμμετέχοντες στις κινητοποιήσεις, στις εκλογές ή στις ένοπλες συρράξεις, όπως και διαφορετικά τις αντιλαμβάνονταν ο μέσος πολίτης της Ευρώπης ή της Βορείου Αμερικής. Άλλο ένα κοινό χαρακτηριστικό είναι το ενδιαφέρον άλλων δυνάμεων, περιφερειακών και μεγάλων, για τις εξελίξεις στις χώρες αυτές, καθώς, όπως είναι αυτονόητο, οι όποιες αλλαγές μπορούν να σημάνουν εξελίξεις στο διεθνοπολιτικό πλαίσιο της περιοχής. Αυτές οι εξεγέρσεις εξέφραζαν την ανάγκη των Αράβων πολιτών να απεγκλωβιστούν από την καταπίεση των καθεστώτων αυτών και την ανάγκη δημιουργίας νέων πολιτικών συστημάτων.

Κοινό σύνθημα των Αράβων διαδηλωτών ήταν το «Ash-sha'ab yurid isqat an-nizam» που σημαίνει «ο λαός θέλει να ανατρέψει το καθεστώς». Πριν τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο, το Σουδάν ήταν η μόνη Αραβική χώρα που ανέτρεψε επιτυχώς δικτατορικά καθεστώτα το 1964 και το 1985. Στα πλαίσια της Αραβικής Άνοιξης εκδηλώθηκαν εξεγέρσεις στην Τυνησία, την Αίγυπτο, το Μπαχρέιν, δίνοντας το εναρκτήριο έναυσμα της εμφύλιας σύρραξης στη Λιβύη, την Υεμένη και τη Συρία. Μεγάλες διαδηλώσεις σημειώθηκαν επίσης στην Αλγερία, το Ιράν, το Ιράκ, την Ιορδανία, το Μαρόκο και το Ομάν.

Οργανωμένες διαμαρτυρίες έγιναν στο Τζιμπουτί, το Κουβέιτ, το Λίβανο, τη Μαυριτανία, τη Σαουδική Αραβία και το Σουδάν. Η Συρία από την άλλη πυροδοτεί ολόκληρη τη Μέση Ανατολή, καθώς επηρεάζει την τύχη ευρύτερων περιφερειακών σχέσεων και προσελκύει το ενδιαφέρον διεθνικών δρώντων που, είτε επιθυμούν να διαδραματίσουν ρόλο ρυθμιστικό της κατάστασης, είτε είναι παθητικοί αποδέκτες της. Το σημαντικό είναι ότι αυτές οι πολιτικές διεργασίες ούτε έχουν ολοκληρωθεί, ούτε θα ολοκληρωθούν σύντομα.

Αποτέλεσμα των εξεγέρσεων ήταν η κατάρρευση ορισμένων εκ των αυταρχικών καθεστώτων και η άνοδος στην εξουσία αντιμαχόμενων Ισλαμικών πολιτικών κομμάτων, με κίνδυνο έκρηξης εμφυλίων πολέμων, πυροδοτώντας έτσι νέες και απρόβλεπτες γεωπολιτικές, γεωστρατηγικές και γεωοικονομικές εξελίξεις που πιθανόν να επηρεάσουν την εσωτερική, περιφερειακή αλλά και παγκόσμια ασφάλεια. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι είναι πολύ πιθανή η ανάδυση νέων απειλών για τη ναυτιλία στα στρατηγικά θαλάσσια περάσματα της διώρυγας του Suez (Αίγυπτος), των στενών του Hormuz (Νοτιότερο άκρο του Περσικού Κόλπου) και των στενών Bab al- Mandab (Νότιο άκρο της Ερυθράς Θάλασσας), με αρνητικές επιπτώσεις στην παγκόσμια οικονομία. Ταυτόχρονα, η «Αραβική Άνοιξη» ανέδειξε ένα νέο τόξο επιρροής, αυτό των Σαλαφιστών, που βασίζεται στην επιβολή των αρχέτυπων θρησκευτικών κηρυγμάτων του Ισλάμ όπως είχαν διαμορφωθεί τον 7ο αιώνα μ.Χ. κι εκτείνεται από τον Περσικό Κόλπο μέχρι και τη Βόρεια Αφρική.

Σε συνδυασμό, δε, με τους μαχητές της Al-Qaeda και τα άλλα συντηρητικά-Ισλαμικά πολιτικά κινήματα, συνιστούν απειλή και για την ασφάλεια της Ρωσίας (Βόρειος Καύκασος) και της Κίνας (Κεντρική Ασία). Η αστάθεια και η ανασφάλεια σε τοπικό, περιφερειακό αλλά και παγκόσμιο επίπεδο, εντάθηκε ακόμη περισσότερο από τη συνέχιση των αιματηρών συγκρούσεων μεταξύ καθεστωτικών και αντικαθεστωτικών δυνάμεων στη Συρία, παρά τις αρχικές εκτιμήσεις της Δύσης για ταχεία ανατροπή του Άσαντ. Πολλοί από τους εξωτερικούς δρώντες, που πίστευαν στην ταχεία πτώση του καθεστώτος Άσαντ, αντιλήφθηκαν ότι από την περαιτέρω παράταση της κρίσης κινδύνευαν να βγουν χαμένοι, κυρίως αυτοί που γεινιάζουν με τη Συρία και οι οποίοι εμπλέκονταν στην κρίση τόσο ως πρωταγωνιστές, όσο και ως θύματα. Επιδιώκουν, λοιπόν, να πείσουν για την ανάγκη εξωτερικής στρατιωτικής επέμβασης υπό την ηγεσία των ΗΠΑ.

Οι αναταραχές και οι συγκρούσεις που συνεχίζονται σε χώρες της Βόρειας Αφρικής, καταδεικνύουν ότι απαιτούνται αρκετά χρόνια για να αποδειχθεί αν η «Αραβική Άνοιξη» θα επιτύχει τον πραγματικό εκδημοκρατισμό, προς όφελος των λαών των χωρών αυτών. Το χαρακτηριστικότερο παράδειγμα είναι τα γεγονότα του Ιουλίου 2013 στην Αίγυπτο, όπου το πραξικόπημα του στρατού με λαϊκή υποστήριξη ανέτρεψε τον πρώτο δημοκρατικά εκλεγμένο Πρόεδρο της Δημοκρατίας, Μοχάμεντ Μόρσι, που ανήκε στους Αδελφούς Μουσουλμάνους. Η Μέση Ανατολή βρίσκεται σε πλήρη αστάθεια, ενώ η παράταση της Συριακής κρίσης δημιουργεί κινδύνους εξάπλωσης εμφυλίων πολέμων και σε γειτονικές χώρες. Στο Ιράκ, καθημερινά είναι τα περιστατικά των βομβιστικών επιθέσεων με εκατέρωθεν τραγικές απώλειες αμάχων πολιτών, λόγω της διαμάχης μεταξύ Σουνιτών και Σιιτών. Εκρηκτική είναι, επίσης, η κατάσταση που επικρατεί και σε άλλες χώρες της Μέσης Ανατολής, όπως η Ιορδανία, με τον κίνδυνο μετάδοσης των εξεγέρσεων να απειλεί τα υπάρχοντα καθεστώτα.

Ο Μπεν Άλι διετέλεσε πρόεδρος της Τυνησίας από το 1987. Κατά τη διάρκεια της θητείας του, είχε μονοπωλήσει κάθε πολιτική εξουσία, επιβάλλοντας ένα αστυνομικό καθεστώς, φυλακίζοντας και αποκλείοντας όλους τους αντιπάλους του. Από οικονομική άποψη, η οικογένειά του είχε αναλάβει τις τύχες της χώρας, αναγκάζοντας οποιονδήποτε εγχώριο ή ξένο επενδυτή να καταβάλει δώρα στην οικογένεια. Ο Μπεν Άλι προσπάθησε να κάνει παραχωρήσεις, για να παραμείνει στην εξουσία, αλλά μπροστά στην αποφασιστικότητα των διαδηλωτών, έφυγε για τη Σαουδική Αραβία στις 14 Ιανουαρίου 2011.

Η Αλγερία είναι η χώρα στην οποία το φονταμενταλιστό κίνημα παρουσιάζει ιδιαίτερη ένταση, με κίνδυνο να την οδηγήσει σε εμφύλιο πόλεμο. Το πραξικόπημα του στρατηγού Ζερουάλ, το 1992, όχι μόνο δεν έδωσε κάποια λύση στο πρόβλημα, άλλα αντίθετα όξυνε τα πάθη και τον φανατισμό. Οι εντάσεις που επικρατούν στο εσωτερικό της χώρας σε συνδυασμό με τα σημαντικά κοιτάσματα στρατηγικών πρώτων υλών, κυρίως φυσικού αερίου, δημιουργούν κλίμα ανασφάλειας. Ωστόσο, αποτελώντας το κέντρο του ισλαμιστικού κινήματος και οργανώσεων τρομοκρατίας στη Βόρεια Αφρική, συνιστά περιοχή αστάθειας, με έντονα στοιχεία βίας και αναρχίας. Από το 1999 μέχρι σήμερα, πρόεδρος της Αλγερίας είναι ο Αμπντελμαϊντ Ουμπουντέ ο οποίος εξελέγη με την υποστήριξη του στρατού και διανύει την τέταρτη θητεία του. Ηγείται ενός συνασπισμού τριών

μερών: του Εθνικού Απελευθερωτικού Μετώπου (FLN), του Εθνικού Δημοκρατικού Συναγερμού (RND) και του Κινήματος Κοινωνία για την Ειρήνη (MSP) με ισλαμική διάσταση. Στις 3 Φεβρουαρίου του 2011, αποφασίστηκε η άρση της κατάστασης έκτακτης ανάγκης που είχε επιβληθεί το 1992 στη χώρα, καθώς και πολιτικές μεταρρυθμίσεις. Στις 5 Μαρτίου 2011, ξέσπασαν νέες διαδηλώσεις, στις οποίες συμμετείχαν και σπουδαστές, υπάλληλοι, καθώς και εκπρόσωποι της κοινωνίας των πολιτών. Στις 21 Μαρτίου 2011, η αλγερινή κυβέρνηση διαβουλεύεται για την αναθεώρηση του Συντάγματος, ενώ δίνει μισθολογικές αυξήσεις στους υπαλλήλους που φτάνουν για ορισμένες κατηγορίες, στο 80%, επιδότηση βασικών αναγκών, και παρέχει οικονομική υποστήριξη για τη δημιουργία επιχειρήσεων. Άλλα μέτρα, που λαμβάνονται, την καταπολέμηση της διαφθοράς.

Στις 27 Ιανουαρίου 2011 το καθεστώς του Μουαμάρ αλ-Καντάφι, ο οποίος κυβερνά τη Λιβύη από το 1969, ανακοίνωσε ένα πρόγραμμα 24 εκατομμυρίων δολαρίων για την αντιμετώπιση του στεγαστικού προβλήματος στη χώρα. Στα τέλη του μήνα, ο συγγραφέας Τζαμάλ αλ-Χατζί κάλεσε μέσω του διαδικτύου τον κόσμο να διαδηλώσει για μεγαλύτερες ελευθερίες στην Λιβύη όπως συνέβαινε στην Τυνησία και στην Αίγυπτο. Λίγες ημέρες αργότερα, ο Τζαμάλ αλ-Χατζί συνελήφθη από αστυνομικούς με πολιτική περιβολή και του απαγγέθηκαν κατηγορίες για τραυματισμό ενός ανθρώπου με το αυτοκίνητό του.

Στις 15 Φεβρουαρίου έγινε διαδήλωση μπροστά στο αρχηγείο της αστυνομίας στην πόλη ενάντια στη σύλληψη του δικηγόρου και υποστηρικτή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων Fethi Tarbel. Ο Tarbel ήταν δικηγόρος των οικογενειών των θυμάτων της σφαγής στις φυλακές Abu Salim το 1996, όπου περισσότεροι από 1.000 κρατούμενοι υπολογίζεται πως έχασαν τη ζωή τους. Η διαδήλωση διαλύθηκε βίαια από την αστυνομία. Αντίστοιχες διαδηλώσεις έγιναν στις πόλεις Αλ Μπάουντα και Αζ Ζιντάν με συνθήματα εναντίον του καθεστώτος. Το καθεστώς αρχικά επέβαλε περιορισμούς και στην συνέχεια μπλόκαρε εντελώς την πρόσβαση στο διαδίκτυο. Η δε κρατική τηλεόραση της Λιβύης, στην αρχή, δεν έκανε καμία αναφορά στις αντικαθεστωτικές διαδηλώσεις.

Στις 16 Φεβρουαρίου έδειξε πλάνα από φιλοκαθεστωτικές διαδηλώσεις και το ίδιο απόγευμα μετέδωσε απευθείας την ομιλία του Καντάφι, στην οποία

κατάγγειλε τις Η.Π.Α και τους «σιωνιστές συμμάχους» της, ενώπιον πλήθους που τον επευφημούσε.

Η 17η Φεβρουαρίου 2011 ορίστηκε ως Ημέρα Οργής για την Λιβύη και του Λίβυους εξόριστους. Η Εθνική Διάσκεψη της αντιπολίτευσης στην Λιβύη δήλωσε ότι όλες οι ομάδες που αντιτίθενται στον Καντάφι θα κατέβαιναν σε διαδηλώσεις την ημέρα αυτή, σε ανάμνηση των διαδηλώσεων (17 Φεβρουαρίου 2006) ενάντια στα σκίτσα που σατίριζαν τον Μωάμεθ, οι οποίες εξελίχτηκαν σε αντικαθεστωτικές διαδηλώσεις. Διαδηλώσεις έλαβαν χώρα σε διάφορες πόλεις της Λιβύης, στη διάρκεια των οποίων δεκάδες άνθρωποι έχασαν τη ζωή τους. Πολλοί από τους νεκρούς φέρεται να δέχτηκαν πυρά από ελεύθερους σκοπευτές και ελικόπτερα. Στη Βεγγάζη, οι αρχές φέρεται να άφησαν ελεύθερους και να όπλισαν πρώην φυλακισμένους προκειμένου να χτυπήσουν τους διαδηλωτές. Στην Τρίπολη και στην πόλη Zentan, διάφορα κυβερνητικά κτίρια, μεταξύ των οποίων και ένα αστυνομικό τμήμα, πυρπολήθηκαν.

Ο δεύτερος γιος του Μουαμάρ Καντάφι, ο Σαΐφ αλ Ισλάμ *Καντάφι* εμφανίστηκε στην κρατική τηλεόραση, έκανε λόγο για ενέργειες σαμποτάζ από ξένους πράκτορες, κυρίως δε από το Ισραήλ, και απείλησε με εμφύλιο πόλεμο. Δήλωσε, επίσης, ότι η Λιβύη είναι διαφορετική από τους γείτονές της και προειδοποίησε ότι «θα πολεμήσουμε μέχρι τον τελευταίο άντρα και γυναίκα και την τελευταία σφαίρα. Δε θα χάσουμε την Λιβύη. Δε θα αφήσουμε το Al Jazeera, το Al Arabiya και το BBC να μας εξαπατήσουν».¹⁴

Το βράδυ, μετά την τηλεοπτική εμφάνιση του Saif al-Islam Muammar al-Gaddafi, η κρατική τηλεόραση Al-Shababiya έγινε στόχος επανειλημμένων επιθέσεων. Οι πρεσβευτές της Λιβύης στην Ινδονησία, το Μπαγκλαντές, την Ευρωπαϊκή Ένωση και την Ινδία αποσύρθηκαν διαμαρτυρόμενοι για τη βία με την οποία το καθεστώς αντιμετωπίζει τους διαδηλωτές. Την ίδια μέρα, ο Καντάφι εμφανίστηκε στην κρατική τηλεόραση δύο φορές. Την πρώτη δήλωσε ότι βρίσκεται στην Τρίπολη και τη δεύτερη κατηγορήσε τα διεθνή δίκτυα για την κατάσταση στη χώρα, αρνήθηκε να παραιτηθεί και δήλωσε ότι θα πεθάνει ως μάρτυρας.

¹⁴ BBC. *Libya conflict: French missiles found on pro-Haftar base.* July 10, 2019.

Στις 25 Φεβρουαρίου 2011, ο Γάλλος Πρόεδρος Νικολά Σαρκοζί σε κοινή συνέντευξη τύπου με τον Τούρκο Πρόεδρο Αμπντουλλάχ Γκιούλ στην Άγκυρα κάλεσε τον ηγέτη της Λιβύης Μουαμάρ αλ-Καντάφι να παραιτηθεί. Ο Σαρκοζί, επίσης, δήλωσε ότι δεν αποκλείεται στρατιωτική παρέμβαση για να μετακινήσει τον Καντάφι από την εξουσία.

Στις 27 Φεβρουαρίου 2011, το Συμβούλιο Ασφαλείας του Οργανισμού των Ηνωμένων Εθνών υιοθέτησε με ψήφισμα την επιβολή κυρώσεων κατά του καθεστώτος του Μουαμάρ Καντάφι. Επίσης, ο ΟΗΕ σύστησε την επιβολή εμπάργκο στην πώληση όπλων, στα ταξίδια στο εξωτερικό και στη δέσμευση περιουσιακών στοιχείων της οικογένειας Καντάφι. Ομόφωνα, οι διπλωμάτες θεώρησαν ότι «οι συστηματικές επιθέσεις» κατά του πληθυσμού «μπορούν να θεωρηθούν έγκλημα κατά της ανθρωπότητας». Επιπλέον, το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο (ΔΠΔ) ανακοίνωσε ότι θα επιληφθεί «της κατάστασης στη Λιβύη από τις 15 Φεβρουαρίου». Ο Αμντουραχμάν Σαλγκάμ, πρέσβης της Λιβύης στον ΟΗΕ, εξέφρασε την υποστήριξή του για τη χρήση του ΔΠΔ και ότι το καθεστώς Καντάφι δεν είχε πλέον «καμία νομιμότητα». Ζητήθηκε να σταματήσει αμέσως η βία, και το διοικητικό συμβούλιο προέτρεψε τις αρχές να ενεργήσουν «με μέγιστη αυτοσυγκράτηση, ώστε να εξασφαλισθεί η ασφάλεια όλων των αλλοδαπών, να εξασφαλιστεί η ασφαλής διέλευση της ανθρωπιστικής και ιατρικής βοήθειας και η άμεση άρση όλων των περιορισμών σε όλες τις μορφές των μέσων ενημέρωσης».¹⁵

Την Τετάρτη, 17 Μαρτίου 2011, το Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών αποφάσισε την επιβολή εναέριου αποκλεισμού στη Λιβύη. Από αυτό το συμβούλιο απείχαν οι εκπρόσωποι της Κίνας, της Ρωσίας, της Βραζιλίας, της Γερμανίας και της Ινδίας.

Στις 18 Μαρτίου 2011, η Λιβύη ανακοίνωσε κατάπαυση πυρός μετά την απόφαση του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών. Ο Υπουργός Εξωτερικών της Λιβύης, Μουσά Κουσά, δήλωσε πως η «Λιβύη ενδιαφέρεται για τον άμαχο πληθυσμό της. Επίσης είναι έτοιμη να προστατεύσει τους ξένους και τα ξένα περιουσιακά στοιχεία».¹⁶ Παρά τη δήλωση για κατάπαυση του πυρός, Γαλλία

¹⁵ Ehl David. *Qantara.de-Whom to trust when it comes to Tripoli?* . Deutsche Welle. 2019.

¹⁶To BHMA Team/tovima.gr/moysa-koysa-na-mi-ginei-somalia-i-liby.2011

και Αγγλία, εξέφρασαν την ανησυχία τους για τα λεγόμενα του Καντάφι. Παρά την ανακοίνωση της κατάπαυσης πυρός, το Reuters είχε αναφέρει ότι συνεχίζονταν οι συγκρούσεις στην πόλη της Μισράτας. Λίγο αργότερα, ο Καντάφι δήλωσε ότι σχεδιάζει να πολιορκήσει τη Βεγγάζη, "χωρίς να δείξει οίκτο".

Το Σάββατο, 19 Μαρτίου 2011, στο Παρίσι διεξήχθη σύνοδος μεταξύ των ΗΠΑ, της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ε.Ε.), της Αφρικανικής Ένωσης και του Αραβικού Συνδέσμου με κύριο θέμα την εφαρμογή της απόφασης του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών για επιβολή εναέριου αποκλεισμού, καθώς και για το σχεδιασμό στρατιωτικών επιχειρήσεων στη Λιβύη. Η Γαλλία δήλωσε ότι, μαζί με την Αγγλία, θα στείλει αεροπλάνα για "συμβολική" πτήση πάνω από τη Λιβύη λίγο πριν την έναρξη της συνόδου.

Παράλληλα, ο Αμερικανός Πρόεδρος Μπαράκ Ομπάμα, δήλωσε ότι η χώρα του δεν θα συμμετέχει στις στρατιωτικές επιχειρήσεις, αλλά προειδοποίησε τον Καντάφι, ότι «σε περίπτωση που δεν τηρήσει την απόφαση του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών, οι ΗΠΑ (χωρίς τη χρήση χερσαίων δυνάμεων) θα δράσουν ως μέλος ενός συνασπισμού, με κύριο στόχο την ασφάλεια των πολιτών».¹⁷

Ο Μουαμάρ αλ-Καντάφι δήλωσε, στις 20 Μαρτίου 2011, σε ηχητικό μήνυμα, το οποίο μεταδόθηκε από την κρατική τηλεόραση, ότι «δεν θα αφήσει τον στρατό των δυτικών δυνάμεων (Ηνωμένα Έθνη) να καταλάβουν και να εκμεταλλευτούν το πετρέλαιο του.» Πρόσθεσε επίσης πως προβλέπει νίκη στον πόλεμο, "καθώς η ήττα των δυτικών δυνάμεων είναι αναπόφευκτη. Ο κάθε κάτοικος της Λιβύης κατέχει όπλο και είναι έτοιμος να υπερασπιστεί την πατρίδα του."¹⁸ Μετά από βομβαρδισμό των δυνάμεων του ΝΑΤΟ στη πρωτεύουσα της Λιβύης, Τρίπολη, σκοτώθηκαν ο νεότερος γιός και τρία εγγόνια του ηγέτη της Λιβύης, Μουαμάρ αλ Καντάφι. Ο νεότερος γιός του Καντάφι, Σαΐφ αλ Αράμπ, σκοτώθηκε κατά τη διάρκεια των βομβαρδισμών, όπως και τρία εγγόνια του Καντάφι.

Στις 20 Οκτωβρίου 2011, σύμφωνα με το κανάλι Αλ Τζαζίρα ο Μουαμάρ Καντάφι βρέθηκε τραυματισμένος και στα δυο του πόδια. Σύμφωνα με πηγές, ο Καντάφι σκοτώθηκε το πρωί της 20ης Οκτωβρίου ενώ μετέβαινε στη γενέτειρά του,

¹⁷ capital.gr/epikairota/ompama-o-mouamar-kantafi-prepei-na-fugei/2011

¹⁸ tovima.gr/minyma-toy-kantafi-ston-ompama/2011

την Σύρτη. Ο Καντάφι και ο γιος του, Μοτασίμ, κηδεύτηκαν στις 25 Οκτωβρίου σε άγνωστη τοποθεσία.

ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΟΔΗΓΗΣΑΝ ΣΤΗ ΛΙΒΥΚΗ ΕΞΕΓΕΡΣΗ

Στις 31 Ιανουαρίου του 2010 τον διαδέχθηκε στην προεδρία της Αφρικανικής Ένωσης ο πρόεδρος του Μαλάουι Μπίνγκου γουά Μουταρίκα. Όπως επισημάναμε όμως, σιγά σιγά σε ολόκληρο το υποσύστημα της Βόρειας Αφρικής και Μέσης Ανατολής είχαν ωριμάσει οι συνθήκες εκδήλωσης διαμαρτυριών έναντι των καθεστώτων που καταδυνάστευαν τον λαό. Έτσι και στη Λιβύη, τα χαρακτηριστικά ήταν έκδηλα:

- α. Το επί 42 χρόνια φθαρμένο και αυταρχικό καθεστώς του Καντάφι
- β. Οι πολιτικές και κοινωνικές επιδράσεις από το οικονομικό εμπάργκο της δεκαετίας του '90
- γ. Η φθίνουσα πορεία της λιβυκής οικονομίας ακόμα και μετά τα οικονομικά ανοίγματα προς τη Δύση στις αρχές της προηγούμενης δεκαετίας
- δ. Το βαθιά ριζωμένο παραδοσιακό αξιακό σύστημα των φυλών ε. Ο ιδιαίτερος ρόλος που έπαιζε το Ισλάμ στη χώρα
- στ. Η ανάπτυξη νέων πολιτικών δυνάμεων που επεδίωκαν εκ βάθρων αλλαγές
- ζ. Οι γειτονικές εξεγέρσεις σε Τυνησία και Αίγυπτο που είχαν ήδη επιτύχει την ανατροπή των «ισόβιων» ηγετών τους.

ΧΡΟΝΙΚΟ ΤΗΣ ΕΞΕΓΕΡΣΗΣ

Έπειτα λοιπόν από 42 χρόνια συνεχούς διακυβέρνησης και με την αυταρχικότητα του καθεστώτος διαρκώς να αυξάνεται, προκειμένου να αντιμετωπίσει την ολοένα και μεγαλύτερη λαϊκή δυσαρέσκεια, ο απόηχος των αραβικών εξεγέρσεων, κυρίως στις γειτονικές Τυνησία και Αίγυπτο, ήρθε να κλονίσει συθέμελα τα ήδη σαθρά θεμέλια της Λιβυκής Τζαμαχιριγιά του Καντάφι και συνάμα να ανοίξει τον ασκό του Αιόλου για την κατάσταση που θα ακολουθούσε έως και σήμερα. Πράγματι, οι Λίβυοι επηρεασμένοι από τις υπόλοιπες αραβικές εξεγέρσεις ξεκίνησαν να διαδηλώνουν από τα μέσα

Ιανουαρίου του 2011, κάτι το οποίο ώθησε τον Καντάφι στη λήψη φιλολαϊκών μέτρων.

Παράλληλα, επιφανείς Λίβυοι του εσωτερικού και του εξωτερικού καλούσαν το λαό να διεκδικήσει τα δικαιώματα και τις ελευθερίες του. Έτσι, από τα μέσα Φεβρουαρίου ξεσπούν πλήθος αντικαθεστωτικών διαδηλώσεων σε διάφορες πόλεις της Λιβύης και κυρίως στην πρωτεύουσα της Κυρηναϊκής, τη Βεγγάζη. Το γεγονός ότι οι διαδηλώσεις ξεκίνησαν από εκεί, δεν πρέπει να προκαλεί εντύπωση, διότι η περιοχή της Κυρηναϊκής, αν και περιλάμβανε τα 2/3 των συνολικών κοιτασμάτων της χώρας, είχε ουσιαστικά παραγκωνισθεί από το καθεστώς, ενώ οι κυρίαρχες φυλές της παρέμειναν στην πολιτική αφάνεια. Οι διαδηλώσεις λοιπόν της 15ης και 16ης Φεβρουαρίου εξέφρασαν με τον πλέον πρόδηλο τρόπο τη λαϊκή δυσαρέσκεια για τον αυταρχισμό του καθεστώτος, αλλά και τη διαφθορά του κρατικού μηχανισμού. Από την άλλη, το καθεστώς του Καντάφι αποφάσισε να διαλύσει βίαια τις διαδηλώσεις, καταστέλλοντας τους εξεγερθέντες με σιδηρά πυγμή, προκειμένου να αποφύγει τη μοίρα του Μπέν Αλί και του Μουμπαρακ.¹⁹

Ο Καντάφι, εκμεταλλευόμενος την σχετική απάθεια της διεθνούς κοινής γνώμης, εξαιτίας των μεταναστευτικών συμφωνιών της Λιβύης με την Ε.Ε και κυρίως με την Ιταλία, καθώς και την ενεργειακή εξάρτηση της Ευρώπης από αυτή, προσπάθησε να καταστείλει βίαια τις διαδηλώσεις, οι οποίες σταδιακά επεκτάθηκαν και εκτός της Κυρηναϊκής. Η βίαιη καταστολή κορυφώθηκε με την έναρξη των διαδηλώσεων και στην Τρίπολη, στις 20 Φεβρουαρίου 2011. Ο άλλοτε αυτοχαρακτηριζόμενος ως «Βασιλιάς των Βασιλέων», έχοντας αντιληφθεί ότι η εξέγερση έχει ξεφύγει από τα όρια της Ανατολικής Λιβύης, η οποία βρισκόταν σχεδόν υπό τον έλεγχο των εξεγερμένων, αρχίζει να εξαπολύει μύδρους κατά της Αλ-Κάιντα και των Ισλαμιστών, τους οποίους θεωρεί ως υποκινητές των διαδηλώσεων και προφανώς παραμένει αδιάλλακτος ως προς τη διατήρηση του επαναστατικού καθεστώτος του. Αυτή η αμετακίνητη στάση του Καντάφι, σε συνδυασμό με τη βίαιη αντιμετώπιση των διαδηλωτών, οδήγησε τον Αραβικό Σύνδεσμο να αποβάλει την Λιβύη από τις τάξεις του. (Ronen Y. 2011,)

¹⁹ Hashim A., The Egyptian Military, Part Two: From Mubarak Onward. Middle East Policy, Vol. XVII, No 4, Winter 2011

Παράλληλα, αξιωματούχοι του καθεστώτος παραιτούνται των θέσεων τους, ενώ ορισμένες φυλές αποσύρουν τη στήριξη τους στον Καντάφι και συντάσσονται με τους εξεγερθέντες (π.χ τμήμα της φυλής Warfallah). Ακόμα, επιφανή στελέχη των εξεγερθέντων, καθώς και πρώην αξιωματούχοι του Καντάφι, συναντήθηκαν στη πόλη της Al Bayda της ανατολικής Λιβύης, προκειμένου να σχηματιστεί η πολιτική έκφραση της επανάστασης και η οποία θα αποτελούσε τον ενδιάμεσο πολιτικό κρίκο μέχρι και την επέλευση της νέας συνταγματικής κατάστασης. Έτσι, στις 27 Φεβρουαρίου 2011 συστήθηκε το Εθνικό Μεταβατικό Συμβούλιο με έδρα το προπύργιο των επαναστατών, την Βεγγάζη, υπό την ηγεσία του πρώην υπουργού Δικαιοσύνης της Λιβύης, Mustafa Abdul Jalil ενώ σε αυτό συμμετείχαν αρχικά 31 μέλη από το σύνολο των πόλεων της λιβυκής επικράτειας.

Σκοπός της σύστασης του ήταν ο συντονισμός της οργάνωσης των εξεγερθέντων ανάμεσα στις λιβυκές πόλεις. Από την άλλη μεριά, ο Μουαμάρ Καντάφι, θέλοντας να καταπνίξει παραδειγματικά την επανάσταση, ανήγγειλε από την Πράσινη Πλατεία της Τρίπολης ότι θα ανοίξει τις αποθήκες οπλισμού στο λαό, ώστε «να συντρίψουν τον εχθρό» και εξαπέλυσε κατηγορίες κατά των ξένων μέσων μαζικής ενημέρωσης. Στο σημείο αυτό, θα πρέπει να σημειωθεί ότι παρά την αδιάφορη στάση των ισχυρών ευρωπαϊκών χωρών και των Η.Π.Α., η σκληρότητα που επέδειξε το λιβυκό καθεστώς, καθώς και οι διαστάσεις που έλαβε η εξέγερση, τις οδήγησε στο να πάρουν σταδιακά σαφή θέση υπέρ των εξεγερθέντων και της αποχώρησης του Καντάφι από την εξουσία.²⁰

Πράγματι, οι μεγάλες δυνάμεις, με προεξέχουσα τη Γαλλία του σήμερα, ο συνολικός αριθμός των φυλών, συμπεριλαμβανομένου και των γηγενών, υπολογίζεται σε περίπου 140-150, εκ των οποίων μόνο οι 20-30 ασκούν ορατή επιρροή στη χώρα. Αξίζει να σημειωθεί ότι περίπου το 90% του λιβυκού πληθυσμού συνδέεται με κάποια φυλή, ενώ το εναπομείναν ποσοστό, το οποίο δεν δηλώνει μέλος κάποιας φυλής, κατοικεί στο σύνολο του στα μεγάλα αστικά κέντρα. Πιο συγκεκριμένα, η πλέον πολυάριθμη και γεωγραφικά διασπαρμένη φυλή στη Λιβύη είναι η Warfallah με περίπου 1.000.000 μέλη, κυριαρχώντας αριθμητικά στη δυτική Λιβύη και ιδίως στην περιοχή της Τρίπολης, έχοντας όμως ανεπτυγμένες κοινότητες στα ανατολικά και νότια της χώρας.

²⁰ Nepstad S.E., Nonviolent Resistance in the Arab Spring: The Critical Role of Military – OppositionAlliances. Swiss Political Science Review , Vol. 17, Issue 4, December 2011.

Όπως αναφέρθηκε και ανωτέρω, η Λιβύη από ιδρύσεως της έως και το 2011 γνώρισε δύο πολιτικά καθεστώτα, τη φιλοδυτική μοναρχία του Ιντρίς Α΄ και το ιδιόμορφο, επαναστατικό καθεστώς του Συνταγματάρχη Καντάφι από το 1969 και έπειτα. Κοινή συνισταμένη των δύο πολιτικών συστημάτων ήταν η προσπάθεια διατήρησής τους στην εξουσία μέσω ενός ιδιότυπου χειρισμού του φυλετικού συστήματος της Λιβύης, το οποίο όχι μόνο απέτρεπε τη δημιουργία μιας κοινής, εθνικής, λιβυκής ταυτότητας αλλά παράλληλα οδηγούσε στην περιθωριοποίηση ορισμένων φυλών. Παρά λοιπόν την οικονομική επάρκεια της χώρας, η διαχείριση του κρατικού πλούτου γινόταν με αποκλειστικό γνώμονα την διαίωνιση των καθεστώτων τους.

Ειδικότερα, η διακυβέρνηση του Καντάφι, αν και αρχικά στόχευε στην θεμελίωση μιας κοινής, αραβικής ταυτότητας, βάζοντας οριστικό τέλος στο φυλετικό σύστημα οργάνωσης της Λιβύης, κατέληξε εν τέλει στη θεσμοποίηση του και την εγκαθίδρυση ενός συστήματος «διαίρει και βασίλευε». Πράγματι, το καθεστώς Καντάφι στήριξε τη διαίωνιση του μέσα από ένα ισχυρό δίκτυο συμμαχικών φυλών, οι οποίες εξαργύρωναν τη στήριξη τους με πλήθος προνομίων και ωφελειών μέσω του πλήρους δυσλειτουργικού και υπερδιογκωμένου δημόσιου τομέα. (Guibal C. – Salaun T. 2011.)

Έτσι, τα κρατικά έσοδα από την εκμετάλλευση των κοιτασμάτων πετρελαίου διατίθονταν υπέρ της ευημερίας μόνο των φυλών, που στήριζαν το κανταφικό καθεστώς, γεγονός που όχι μόνο περιθωριοποιούσε τις αντίπαλες φυλές, αλλά ταυτόχρονα ενίσχυε το ίδιο το φυλετικό σύστημα οργάνωσης σε βάρος της κεντρικής εξουσίας, μέσα σε ένα ευρύτερο κλίμα διαφθοράς και κρατικής πατρωνίας. Παράλληλα, η απουσία λειτουργικών, κρατικών και υπερφυλετικών θεσμών δημιούργησε έναν υπερτροφικό και αχανή κρατικό μηχανισμό, πρωταρχική λειτουργία του οποίου ήταν η επιβράβευση των μελών των πιστών φυλών. Ακόμα οι αντιφατικές ιδεολογίες του Καντάφι και η όλο και αυξανόμενη κρατική καταστολή και καταπίεση, ενέτειναν τα κοινωνικά ρήγματα, τα οποία ήδη είχαν προκληθεί.

Όλα αυτά σε συνδυασμό με την πολύχρονη διεθνή απομόνωση και τις διεθνείς κυρώσεις, έκαναν ακόμα πιο ευάλωτο το επαναστατικό καθεστώς στις νέες διεθνείς εξελίξεις, στις οποίες η εξάπλωση της ισλαμικής τρομοκρατίας είχε

πρωτεύων ρόλο. Έπειτα λοιπόν από 42 χρόνια συνεχούς διακυβέρνησης και με την αυταρχικότητα του καθεστώτος διαρκώς να αυξάνεται, προκειμένου να αντιμετωπίσει την ολοένα και μεγαλύτερη λαϊκή δυσαρέσκεια, ο απόηχος των αραβικών εξεγέρσεων, κυρίως στις γειτονικές Τυνησία και Αίγυπτο, ήρθε να κλονίσει συθέμελα τα ήδη σαθρά θεμέλια της Λιβυκής Τζαμαχιριγιά του Καντάφι και συνάμα να ανοίξει τον ασκό του Αιόλου για την κατάσταση που θα ακολουθούσε έως και σήμερα.

Οι διαδηλώσεις λοιπόν της 15ης και 16ης Φεβρουαρίου εξέφρασαν με τον πλέον πρόδηλο τρόπο τη λαϊκή δυσαρέσκεια για τον αυταρχισμό του καθεστώτος, αλλά και τη διαφθορά του κρατικού μηχανισμού (R. 1999.). Από την άλλη, το καθεστώς του Καντάφι αποφάσισε να διαλύσει βίαια τις διαδηλώσεις, καταστέλλοντας τους εξεγερθέντες με σιδηρά πυγμή, προκειμένου να αποφύγει τη μοίρα του Μπέν Αλί και του Μουμπαρακ. Ο Καντάφι, εκμεταλλευόμενος την σχετική απάθεια της διεθνούς κοινής γνώμης, εξαιτίας των μεταναστευτικών συμφωνιών της Λιβύης με την Ε.Ε και κυρίως με την Ιταλία, καθώς και την ενεργειακή εξάρτηση της Ευρώπης από αυτή, προσπάθησε να καταστείλει βίαια τις διαδηλώσεις, οι οποίες σταδιακά επεκτάθηκαν και εκτός της Κυρηναϊκής. Η βίαιη καταστολή κορυφώθηκε με την έναρξη των διαδηλώσεων και στην Τρίπολη, στις 20 Φεβρουαρίου του 2011.

Ο άλλοτε αυτοχαρακτηριζόμενος ως «Βασιλιάς των Βασιλέων», έχοντας αντιληφθεί ότι η εξέγερση έχει ξεφύγει από τα όρια της Ανατολικής Λιβύης, η οποία βρισκόταν σχεδόν υπό τον έλεγχο των εξεγερμένων, αρχίζει να εξαπολύει μύδρους κατά της Αλ-Κάιντα και των Ισλαμιστών, τους οποίους θεωρεί ως υποκινητές των διαδηλώσεων και προφανώς παραμένει αδιάλλακτος ως προς τη διατήρηση του επαναστατικού καθεστώτος του. (Santini R.H. June 2011,)

Αυτή η αμετακίνητη στάση του Καντάφι, σε συνδυασμό με τη βίαιη αντιμετώπιση των διαδηλωτών, οδήγησε τον Αραβικό Σύνδεσμο να αποβάλλει την Λιβύη από τις τάξεις του. Παράλληλα, αξιωματούχοι του καθεστώτος παραιτήθηκαν των θέσεων τους, ενώ ορισμένες φυλές απέσυραν τη στήριξη τους στον Καντάφι και συντάχθηκαν με τους εξεγερθέντες (π.χ τμήμα της φυλής Warfallah). Ακόμα, επιφανή στελέχη των εξεγερθέντων, καθώς και πρώην αξιωματούχοι του Καντάφι, συναντήθηκαν στη πόλη της Al Bayda της ανατολικής

Λιβύης, προκειμένου να συστήσουν τον πολιτικό φορέα της επανάστασης και η οποία θα αποτελούσε τον ενδιάμεσο πολιτικό κρίκο μέχρι και την επέλευση της νέας συνταγματικής κατάστασης.

Έτσι, στις 27 Φεβρουαρίου του 2011 συστήθηκε το Εθνικό Μεταβατικό Συμβούλιο με έδρα το προπύργιο των επαναστατών, την Βεγγάζη, υπό την ηγεσία του πρώην υπουργού Δικαιοσύνης της Λιβύης, Mustafa Abdul Jalil ενώ σε αυτό συμμετείχαν αρχικά 31 μέλη από το σύνολο των πόλεων της λιβυκής επικράτειας. Σκοπός της σύστασης του ήταν ο συντονισμός της οργάνωσης των εξεγερθέντων ανάμεσα στις λιβυκές πόλεις. Από την άλλη μεριά, ο Μουαμάρ Καντάφι, θέλοντας να καταπνίξει παραδειγματικά την επανάσταση, ανήγγειλε από την Πράσινη Πλατεία της Τρίπολης ότι θα ανοίξει τις αποθήκες οπλισμού στο λαό, ώστε «να συντρίψουν τον εχθρό» και εξαπέλυσε κατηγορίες κατά των ξένων μέσων μαζικής ενημέρωσης.²¹

Στο σημείο αυτό, θα πρέπει να σημειωθεί ότι παρά την αδιάφορη στάση των ισχυρών ευρωπαϊκών χωρών και των Η.Π.Α., η σκληρότητα που επέδειξε το λιβυκό καθεστώς, καθώς και οι διαστάσεις που έλαβε η εξέγερση, τις οδήγησε στο να πάρουν σταδιακά σαφή θέση υπέρ των εξεγερθέντων και της αποχώρησης του Καντάφι από την εξουσία. (Barnes 2002)

Πράγματι, οι μεγάλες δυνάμεις, με προεξέχουσα τη Γαλλία του Νικολά Σαρκοζί και δευτερευόντως τη Μεγάλη Βρετανία του Ντέιβιντ Κάμερον, προέβησαν σε πλήθος ενεργειών που αποδείκνυαν την μεταστροφή της προηγούμενης στάσης τους. Έτσι, κατόπιν γαλλικών πιέσεων, ήδη από τα τέλη του Φεβρουαρίου, επιβλήθηκαν από την Ε.Ε. οικονομικές κυρώσεις (πάγωμα περιουσιακών στοιχείων και καταθέσεων) στον ίδιο τον Καντάφι, τους αξιωματούχους του καθεστώτος του και τις οικογένειες αυτών, ενώ η Γαλλική Δημοκρατία αποτέλεσε την πρώτη χώρα που αναγνώρισε το Ε.Μ.Σ στις 05 Μαρτίου του 2011, ως τη νόμιμη κυβέρνηση του λιβυκού λαού, μόνο πέντε ημέρες μετά την αυτοανακήρυξή του ως το μοναδικό, νόμιμο αντιπρόσωπο του συνόλου της χώρας.

²¹ protothema.gr/-kantafi-stoys-epikrites-toy-ompama/2011

Ακόμα, η διεθνής κοινή γνώμη, όντας αποτροπιασμένη από τις βιαιότητες του καθεστώτος Καντάφι, άρχισε να στρέφεται ευμενώς προς τους εξεγερμένους, ενώ στις 26 Φεβρουαρίου 2011 το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ με πλήρη ομοφωνία εξέδωσε το υπ' αριθμ 1970 Ψήφισμα του 67, με το οποίο επιβαλλόταν στον Καντάφι και τα μέλη της οικογένειάς του το μέτρο της απαγόρευσης εξόδου από τη χώρα και διεθνείς οικονομικές κυρώσεις. Επιπλέον, επιβλήθηκε εμπάργκο πώλησης όπλων αλλά και ρητή αναφορά ότι το καθεστώς θα έπρεπε να λογοδοτήσει στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης για εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας. (Κεφαλα V. 2011,)

Όμως, παρά τη διεθνή κατακραυγή και τις αποδοκιμασίες διεθνών οργανισμών, όπως του Αραβικού Συνδέσμου, της Αφρικανικής Ένωσης και του Οργανισμού Ισλαμικής Συνεργασίας, το λιβυκό καθεστώς, όχι μόνο δεν περιόρισε τις ακραίες ενέργειές του, αλλά συνέχισε να προελαύνει προς την έδρα του Ε.Μ.Σ., τη Βεγγάζη. Οι εξελίξεις αυτές, σε συνδυασμό με την επαναξιολογημένη άποψη των κυβερνήσεων των ισχυρών, δυτικών χωρών, ότι δηλαδή με την ανατροπή του 42ετούς καθεστώτος θα αναδυόταν νέες οικονομικές και γεωπολιτικές ευκαιρίες για τις ίδιες, οδήγησε στην ωρίμανση των σκέψεων για το συντονισμό μια διεθνούς, στρατιωτικής επιχείρησης με αιχμή του δόρατος, την επιβολή μιας «ζώνης απαγόρευσης πτήσεων» (no-fly zone), όπως άλλωστε είχε προτείνει ήδη από τις 21 Φεβρουαρίου 2011 ο Λίβυος αντιπρόσωπος στον Ο.Η.Ε., Ιμπραήμ Νταμπάσι καθώς επίσης και ο Αραβικός Σύνδεσμος.

Βέβαια, οι κινήσεις προς την ανάληψη ενός τέτοιου εγχειρήματος θα έπρεπε να ήταν ιδιαίτερα προσεχτικές, διότι έπρεπε να αποκλειστεί η πιθανότητα ανάπτυξης ξένων, στρατιωτικών μονάδων στο έδαφος της Λιβύης, αφού κάτι τέτοιο δεν το επιθυμούσαν ούτε το Ε.Μ.Σ., αλλά ούτε και ο επαναστατημένος λαός. Έτσι, στις 17 Μαρτίου 2011 το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ, κατόπιν πρότασης της λιβανέζικης αντιπροσωπείας, εξέδωσε το υπ' αριθμ 1973 Ψήφισμα του, με το οποίο αποφασιζόταν η ανάληψη ενεργειών εκ μέρους της διεθνούς κοινότητας, με στόχο την προστασία των αμάχων, νομιμοποιώντας με αυτό τον τρόπο τη διεθνή, στρατιωτική επέμβαση στη Λιβύη.

Η ΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΔΥΣΗΣ

Το Ψήφισμα 1973, το οποίο είχε ψηφισθεί με 10 ψήφους υπέρ και 5 αποχές (BRIC – Βραζιλία, Ρωσία, Ινδία, Κίνα και Γερμανία), απαιτούσε την άμεση κατάπαυση του πυρός και εξουσιοδοτούσε τα μέλη της διεθνούς κοινότητας, ώστε αφενός να επιβληθεί μια ζώνη απαγόρευσης πτήσεων πάνω από τη Λιβύη, αφετέρου να λάβουν όλα τα αναγκαία μέσα για την προστασία των αμάχων και των κατοικημένων περιοχών, εξαιρώντας βέβαια ρητά την αποστολή «ξένων κατοχικών δυνάμεων». Επιπροσθέτως, διευρύνονταν οι κυρώσεις, που προβλέπονταν στο Ψήφισμα 1970, ενώ προς ενίσχυση του σκοπού του εμπάργκο όπλων, επιτρέπονταν πλέον οι αναγκαστικές, διεθνείς επιθεωρήσεις πλοίων και αεροπλάνων με προορισμό τη Λιβύη. (Adler-Nissen Rebecca & Pouliot, 2014)

Με τον τρόπο αυτό, η διεθνής κοινότητα ανταποκρίθηκε άμεσα στα αιτήματα των επαναστατών και του Ε.Μ.Σ. για επιβολή μιας ζώνης απαγόρευσης πτήσεων, φοβούμενοι την προέλαση των στρατευμάτων του Καντάφι, καθώς και την εκδήλωση αντίποινων ενάντια τους σε πιθανή είσοδο των κυβερνητικών στρατευμάτων στην Βεγγάζη. Πράγματι, παρά τη διακήρυξη κατάπαυσης του πυρός από τον Υπουργό Εξωτερικών της Λιβύης, την επομένη μάλιστα της έκδοσης του Ψηφίσματος, η συνέχιση των εχθροπραξιών σε διάφορες λιβυκές πόλεις και η είσοδος του κυβερνητικού στρατού στην Βεγγάζη, ανάγκασε τις θετικά διακείμενες προς την επέμβαση χώρες να εκκινήσουν τις επιχειρήσεις τους, με πρώτη τη Γαλλία στις 19 Φεβρουαρίου. Αν και αρχικά οι τέσσερις επικεφαλής χώρες, Γαλλία, Μεγάλη Βρετανία, Καναδάς και ΗΠΑ, ανταποκρίθηκαν στο Ψήφισμα του Σ.Α. με διαφορετικές επιχειρήσεις (Harmattan, Ellamy, Mobile και Odyssey Dawn αντίστοιχα), μόλις λίγες ημέρες μετά την έναρξη των επιχειρήσεων (23 Μαρτίου), το ΝΑΤΟ ανέλαβε την πλήρη διοίκηση των επιχειρήσεων με την ονομασία «Ενιαίος Προστάτης» (Unified Protector).

Στις 23 Μαρτίου λοιπόν, ξεκίνησε επίσημα η διεθνής, στρατιωτική επιχείρηση στη Λιβύη, με συμμετοχή 18 χωρών (14 κράτη-μέλη του ΝΑΤΟ, καθώς και τη Σουηδία, το Κατάρ, τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα και την Ιορδανία) υπό την ενιαία διοίκηση του ΝΑΤΟ με στόχο την επιβολή ζώνης απαγόρευσης πτήσεων και ναυτικού αποκλεισμού, αλλά κυρίως την προστασία του άμαχου πληθυσμού. Αν και ο αρχικός, επίσημος στόχος της επέμβασης δεν αποσκοπούσε θεωρητικά στην

ανατροπή του Καντάφι, τελικά θα αποτελέσει την αρχή του τέλους του 42ετούς επαναστατικού καθεστώτος.

Πράγματι, αν και το καθεστώς του Καντάφι είχε απολέσει τη νομιμότητά του στα μάτια του λιβυκού λαού, λόγω των υψηλών επιπέδων διαφθοράς και καταπίεσης, ο λιβυκός στρατός από κοινού με τα μισθοφορικά στρατεύματα του «Αδερφού Ηγέτη» της Τζαμαχίριγια είχαν σχεδόν καταφέρει, με ομολογουμένως σφοδρή βιαιότητα, να καταπνίξουν την επανάσταση, έχοντας επιτύχει την είσοδο τους μάλιστα στο προπύργιο της επανάστασης, τη Βεγγάζη.

Όμως, παρά την ρητή εξουσιοδότηση του Ψηφίσματος 1973 στο διεθνή συνασπισμό αποκλειστικά για την προστασία των αμάχων, ο Νατοϊκός συντονισμός της επιχείρησης κατηγορήθηκε για παραβίαση και υπέρβαση αυτής της εντολής, με την εξαπόλυση επιθέσεων εναντίον όχι μόνο καθεστωτικών στόχων, αλλά ακόμα και εναντίον των αμάχων. Το γεγονός αυτό, επικρίθηκε έντονα από πλήθος χωρών της διεθνούς κοινότητας, όπως τη Ρωσία, την Κίνα, τη Βενεζουέλα καθώς και από άλλους διεθνείς δρώντες όπως τη Διεθνής Αμνηστία, εξαπολύοντας δριμεία βέλη κατά της νέο-ιμπεριαλιστικής πολιτικής του ΝΑΤΟ και των ΗΠΑ, η οποία δεν είχε ως στόχο την ανθρωπιστική επέμβαση, αλλά την ανατροπή του Καντάφι, προκειμένου να εδραιώσουν τα συμφέροντα τους επί του ορुकτού πλούτου της χώρας στη νέα εποχή που θα αναδυόταν. Από την άλλη πλευρά, οι συμμετέχουσες στο διεθνή συνασπισμό χώρες και ιδίως η Γαλλία, η Μεγάλη Βρετανία και οι Η.Π.Α. (χάριν βέβαια στην καταλυτική στήριξη της τότε υπουργού Εξωτερικών, Χίλαρι Κλίντον), υπεραμύνονταν της τακτικής τους, αναφέροντας ότι ναι μεν η ανατροπή του Καντάφι δεν ήταν ο σκοπός της επέμβασης, αλλά δεδομένου ότι αυτός ήταν ο κύριος λόγος που σκοτώνονταν άμαχοι, ήταν αναγκαία η απομάκρυνση του από την εξουσία, παραγνωρίζοντας το γεγονός ότι ακρότητες συντελέστηκαν και από τη μεριά των επαναστατών. (Salame G.(ed.) 1994.)

Έτσι, και παρά την έλλειψη ξεκάθαρης πολιτικής καθοδήγησης και συνοχής, με τρανό παράδειγμα την επιφυλακτική συμμετοχή και στάση της Τουρκίας, ο διεθνής συνασπισμός, αφενός προέβη σε στρατηγικά πλήγματα κατά των καθεστωτικών δυνάμεων, αφετέρου παρείχε τη δυνατότητα στους επαναστάτες και το Ε.Μ.Σ. να αποκτήσουν τον αναγκαίο ζωτικό χώρο και να ανασυγκροτηθούν,

παρέχοντας τους σε ορισμένες περιπτώσεις εξοπλισμό και οπλισμό. Με τον τρόπο αυτό, οι επαναστάτες κατάφεραν να πετύχουν την αναγνώριση της προσωρινής κυβέρνησης του Ε.Μ.Σ., ως μοναδικού και νόμιμου αντιπρόσωπου του λιβυκού λαού, από την πλειονότητα των κρατών της διεθνούς κοινότητας, ανάμεσα τους εκτός των άλλων από τη Ρωσία, τη Κίνα και την Ινδία, καθώς και την υποστήριξη από διεθνείς οργανισμούς, όπως τον Αραβικό Σύνδεσμο και την Ευρωπαϊκή Ένωση. Παράλληλα όμως, πέτυχαν την προέλαση τους προς τα δυτικά της χώρας, αποκόπτοντας σταδιακά την πρωτεύουσα, Τρίπολη, από τις φίλα προσκείμενες προς τον Καντάφι πόλεις, της Sabha.

Η κορύφωση των επιτυχιών των επαναστατών επήλθε με την κατάληψη της Τρίπολης μετά από εφταήμερη μάχη (20-27 Αυγούστου) με τις καθεστωτικές δυνάμεις, η οποία ανάγκασε τον Μουαμάρ Καντάφι να την εγκαταλείψει και να καταφύγει στη γενέτειρά του, Σύρτη, που αποτελούσε και τον ισχυρότερο θύλακα υποστήριξης του. Υπό αυτές τις συνθήκες και με τον διεθνή κλοιό να σφίγγει γύρω του, ο Καντάφι εξέφρασε τη βούληση του να διαπραγματευτεί με τους επαναστάτες για μια μεταβατική κυβέρνηση. Όμως, οι επαναστάτες έχοντας πλέον το πάνω χέρι αρνήθηκαν την πρόταση, επιδιώκοντας την πλήρη επικράτηση τους. Ακόμα, έχοντας τη στήριξη του ΟΗΕ, ο οποίος από τα μέσα Σεπτεμβρίου θεσμοθέτησε την Υποστηρικτή Αποστολή στην Λιβύη (UNSMIL - United Nations Support Mission in Libya) με επικεφαλής τον Λιβανέζο καθηγητή πανεπιστημίου, Yassan Salame, προσπάθησαν να μετουσιώσουν τη στρατιωτική επικράτηση τους σε εξουσία στη πολιτική πλέον σκακιέρα.

Ο επίλογος λοιπόν της 42ετούς εξουσίας του Καντάφι, γράφτηκε στις 20 Οκτωβρίου με την κατάληψη της πόλης της Σύρτης από τους επαναστάτες και τον μετέπειτα εντοπισμό του. Εκεί, με τη βοήθεια νατοϊκών βομβαρδισμών, εξολόθρευσαν τη συνοδεία του και εν συνεχεία, προέβησαν στη σύλληψη και το λιντσάρισμα του, το οποίο οδήγησε και στο θάνατο του άλλοτε κραταιού ηγέτη της Λιβύης και την επακόλουθη πτώση της αυλαίας της Σοσιαλιστικής Λαϊκής Λιβυκής Αραβικής Τζαμαχίρια.

Έτσι, με τον θάνατο του Μουαμάρ Καντάφι, ο απώτερος στόχος της ξένης επέμβασης υλοποιήθηκε και για το λόγο αυτό η επιχείρηση «Ενιαίος Προστάτης» έλαβε τέλος στις 31 Οκτωβρίου, αφού σύμφωνα με τις συμμετέχουσες στο

συνασπισμό χώρες, ο κίνδυνος εναντίον των αμάχων είχε εκλείψει με την πτώση του δικτατορικού καθεστώτος. Δυστυχώς όμως, όπως αποδείχθηκε στην πορεία, ο εσπευσμένος τερματισμός της επιχείρησης και κυρίως η έλλειψη ενός συνεκτικού και αποτελεσματικού σχεδιασμού για το πολιτικό μέλλον της χώρας, δημιούργησαν συνθήκες για την ανάφλεξη νέων διενέξεων στο εσωτερικό της Λιβύης. (Burr J. M. – Collins R., 1999.)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: Η ΕΠΟΜΕΝΗ ΗΜΕΡΑ ΣΤΗ ΛΙΒΥΗ

ΜΕΤΑΚΑΝΤΑΦΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ

Η διακυβέρνηση της χώρας από τον Μουαμάρ Καντάφι είχε λάβει οριστικά και αμετάκλητα τέλος, έστω και αν σημαδεύτηκε από τον απάνθρωπο και εξευτελιστικό θάνατο του, ο οποίος μάλιστα ανάγκασε τη διεθνή κοινότητα να ζητήσει από τον πρόεδρο του Ε.Μ.Σ. τη διενέργεια ερευνών για τις ακριβείς συνθήκες που αυτός τελέστηκε. Μέσα λοιπόν στο κλίμα ευφορίας για την επιτυχία της επανάστασης, το Ε.Μ.Σ. ανέλαβε με κάθε επισημότητα τα πλήρη καθήκοντα του, με σκοπό την προετοιμασία της χώρας, για πρώτη φορά στην ιστορία της, για τη διενέργεια εθνικών εκλογών, από τις οποίες θα αναδεικνύονταν το Γενικό Εθνικό Κογκρέσο (Γ.Ε.Κ., General National Congress – G.N.C.), που θα αποτελούνταν από 200 μέλη. Στόχος του θα ήταν η μετάβαση της Λιβύης σε μια νέα, μόνιμη συνταγματική πραγματικότητα εντός προθεσμίας 18 μηνών από την ανάληψη των καθηκόντων του²².

Όμως διαφυλετικές έριδες δεν επέτρεψαν την οριστική εμπέδωση της ειρήνης. Πράγματι, οι επαναστάτες, παρά τη φαινομενική ενότητα που επιχείρησε να παρουσιάσει, στο σύνολο της επικράτειας, το Ε.Μ.Σ., δεν είχαν ούτε την αναγκαία συνοχή μεταξύ τους, αλλά ούτε και ο αγώνας τους παρακινούνταν από αγνά, πατριωτικά αισθήματα. Έτσι, με την πτώση του καθεστώτος Καντάφι οι διάφορες επαναστατικές ομάδες, οι οποίες σχηματίστηκαν στη βάση της φυλετικής καταγωγής ή της κοινής τοποθεσίας, προσπάθησαν να εξαργυρώσουν τη συμμετοχή τους στον αντικαθεστωτικό αγώνα μέσω του προσπορισμού όσο το δυνατόν μεγαλύτερων ωφελειών και κερδών για την ίδια τους τη φυλή ή την πόλη, καθώς και μέσω της αυτοαναγόρευσης τους σε κυρίαρχη δύναμη των περιοχών τους. (R. 1999.)

Μάλιστα, παρατηρήθηκε το γεγονός των ένοπλων συγκρούσεων μεταξύ παραστρατιωτικών ομάδων για την κατοχύρωση των διαφιλονικούμενων ορίων αρμοδιότητας τους. Ακόμα όμως, οι ένοπλες αυτές ομάδες διεκδικούσαν αμοιβές για τα μέλη τους από το αδύναμο, θεσμικά και στρατιωτικά, Ε.Μ.Σ. για την παροχή των «υπηρεσιών» τους στην απελευθέρωση της χώρας. Με τον τρόπο αυτό, όχι

²² Djallil L., Islam et pouvoir dans la Libye post Kadhafi. Confluences Mediterrane, No 3, 2013.

μόνο δεν κατέστη δυνατός ο αφοπλισμός των οργανώσεων, αλλά παράλληλα το Ε.Μ.Σ. κατέστη «όμηρος» των απαιτήσεων τους, προκειμένου να εξασφαλίσει την τάξη στη χώρα, αφού στάθηκε αδύνατη η οργάνωση όλων των επαναστατών κάτω από μια ενιαία, κρατική διοίκηση. Σε πρώτο στάδιο λοιπόν, το Ε.Μ.Σ. προέβη σε επίσημη καταγραφή των ένοπλων, επαναστατικών ομάδων, βάση της οποίας χορηγήθηκαν χρηματικές αμοιβές στους συμμετέχοντες στην επανάσταση, μόνον όμως σε όσους ήταν μέλη κάποιας ένοπλης ομάδας, κάτι το οποίο προφανώς πολλαπλασίασε τα μέλη τους, δίχως βέβαια να τεθεί η προϋπόθεση του αφοπλισμού τους. (Adler-Nissen Rebecca & Pouliot 2014)

Επίσης, σε αρκετές περιπτώσεις, οι παραστρατιωτικές ομάδες θέλησαν να αναλάβουν θεσμικούς ρόλους στο νέο πολιτικό πεδίο, ώστε να νομιμοποιήσουν την ύπαρξη τους αλλά και ταυτόχρονα να αυξήσουν τα έσοδα τους. Έτσι το Ε.Μ.Σ. «νομιμοποίησε» αρκετές οργανώσεις, ορίζοντας τους στρατιωτικά ή αστυνομικά καθήκοντα, δεδομένου και του κενού ασφαλείας που επικρατούσε. Εύλογα λοιπόν, όλα τα ανωτέρω είχαν ως επακόλουθο την αύξηση του αριθμού των «επίσημων» ή μη ένοπλων οργανώσεων, αλλά και τη διόγκωση των ήδη υπάρχουσών. Στην προσπάθεια της επίσημης πλέον κυβέρνησης της Λιβύης για επίτευξη ενιαίας διοίκησης και οργάνωσης των παραστρατιωτικών οργανώσεων, ανάγεται και η ίδρυση της «Ασπίδας της Λιβύης», η οποία και χωρίστηκε σε τρεις επιμέρους ταξιαρχίες (Δυτική, Κεντρική και Ανατολική), ηγετικό ρόλο εκ των οποίων είχε η Κεντρική με έδρα την πόλη Μισράτα. Η συγκεκριμένη οργάνωση δημιουργήθηκε από το Υπουργείο Άμυνας με στόχο να θέσει υπό την κρατική σκέπη ικανό αριθμό ένοπλων ομάδων. Κοινή συνισταμένη των ομάδων της «Ασπίδας της Λιβύης» ήταν ο αγώνας τους κατά του κανταφικού καθεστώτος, αλλά και οι ισλαμικές, στην πλειονότητα τους, τάσεις.²³

Έτσι, μέσα από αυτό το εγχείρημα, το Ε.Μ.Σ. θεσμοθέτησε τη συνεργασία μεταξύ των ένοπλων ομάδων με κρατική συμμετοχή, κερδίζοντας την αναγκαία στρατιωτική στήριξη, δεδομένης και της μη εμπιστοσύνης του λαού προς σε αυτό, λόγω της συμμετοχής αρκετών πρώην, κανταφικών αξιωματούχων στα κλιμάκια του.

²³ Haimzadeh P., Qui a gagné la guerre en Libye?, Le Monde diplomatique, Decembre 2011

Μέσα λοιπόν σε αυτό το εύθραυστο πολιτικό κλίμα, στις εκλογές της 7ης Ιουλίου του 2012, οι Λίβυοι πολίτες κλήθηκαν για πρώτη φορά στην ιστορία της χώρας να εκλέξουν τα μέλη του Γ.Ε.Κ., το οποίο θα προετοιμάζε τη χώρα για τη μετάβαση της στη νέα, πολιτική εποχή και θα εξασφάλιζε τη πολυπόθητη δημοκρατία και σταθερότητα. Το αποτέλεσμα της εκλογικής αναμέτρησης ανέδειξε νικητές τους μετριοπαθείς (45,4%) Ισλαμιστές του N.F.A.²⁴ δίχως όμως βέβαια να έχουν κερδίσει την πλειοψηφία. Πράγματι, το εκλογικό σύστημα παρείχε 80 έδρες στα κόμματα και 120 στους ανεξάρτητους υποψήφιους, κυρίως λόγω του φόβου της επικράτησης του κόμματος των Αδελφών Μουσουλμάνων όπως στην Αίγυπτο. Για το λόγο αυτό, ο Jibril απεύθυνε κάλεσμα για την δημιουργία ενός ευρέος συνασπισμού, στον οποίο συμμετείχε το φιλελεύθερο «Εθνικό Μέτωπο») του Mohamad Al Magariaf αλλά εν τέλει και το «Κόμμα Δικαιοσύνης και Οικοδόμησης» το οποίο αποτελούσε τον πολιτικό βραχίονα των Αδελφών Μουσουλμάνων στη Λιβύη. Αξίζει να σημειωθεί ότι στις εκλογές της 7^{ης} Ιουλίου εκλέχθηκαν και 33 γυναίκες ανάμεσα στα υπόλοιπα μέλη. (Talani L. S. 2014)

Όμως, παρά την ομαλή παραλαβή σκυτάλης από το Ε.Μ.Σ. στο Γ.Ε.Κ. στις 8 Αυγούστου 2012, η οποία σκόρπισε μηνύματα αισιοδοξίας για την πολιτική μετάβαση της χώρας, το νεοεκλεγμένο ανώτατο θεσμικό όργανο δεν μπόρεσε να εξασφαλίσει τη σταθερότητα της Λιβύης. Πράγματι, παρά τις αρχικές επιτυχίες του, η εξάρτηση του από παραστρατιωτικές οργανώσεις, το οδήγησε σε εκδικητικές ενέργειες κυρίως εναντίον υποστηρικτών του παλιού καθεστώ, το οποίο δεν επέτρεψε την «επούλωση των πληγών» της διακυβέρνησης Καντάφι, αλλά και του αιματηρού εμφυλίου. Κορύφωση φυσικά αυτών των ενεργειών, αποτέλεσε ο «Νόμος Πολιτικής Απομόνωσης» τον Μάιο του 2013 (Νόμος 13/2013), με τον οποίο όλοι οι τέως αξιωματούχοι του καθεστώ Καντάφι δεν θα είχαν πλέον τη δυνατότητα να συμμετέχουν στη δημόσια ζωή της χώρας για τα επόμενα 10 χρόνια²⁵.

Όπως είναι λογικό, αυτή η νομοθετική ρύθμιση όχι μόνο δεν προωθούσε την τόσο απαραίτητη εθνική συμφιλίωση, αλλά παράλληλα αποδυνάμωσε ουσιαστικά την κεντρική διοίκηση προς όφελος των ένοπλων ομάδων, αφού στο στόχαστρο μπήκαν τόσο οι υποστηρικτές του καθεστώτος κατά τη διάρκεια της

²⁴ Η Συμμαχία των Εθνικών Δυνάμεων (NFA), το κόμμα του Μαχμούτ Τζιμπρίλ

²⁵ <https://www.thepressproject.gr/article/111824/Libui>

επανάστασης, όσο και αυτοί οι οποίοι είχαν συνεργαστεί, έστω και κάποια στιγμή με αυτό, όπως ο πρόεδρος του Γ.Ε.Κ., Mohamad Al Magariaf, ο οποίος αν και βρισκόταν εξόριστος από το 1981 έως το 2011, είχε διατελέσει πρέσβης της Τζαμαχίριγια το 1980 και έως εκ τούτου αποκλείονταν του αξιώματός του.

Βέβαια, ο Νόμος 13/2013 εγκρίθηκε κατόπιν πίεσης ένοπλων ομάδων, οι οποίες προέβησαν μέχρι και στην κατάληψη τεσσάρων Υπουργείων της κυβέρνησης, ενώ υπέρ αυτής της νομοθετικής ρύθμισης ήταν και το Κόμμα Δικαιοσύνης και Οικοδόμησης (Κ.Δ.Ο). Το οποίο αποσκοπούσε στη βελτίωση των ποσοστών του, αφού ως ο πολιτικός βραχίονας των Αδελφών Μουσουλμάνων στη Λιβύη βρισκόταν στο περιθώριο και στην αφάνεια από το καθεστώς Καντάφι. Παράλληλα, μέσα σε αυτό το κλίμα αστάθειας, οι παραστρατιωτικές οργανώσεις προσπαθούσαν να αποκομίσουν όσο το δυνατό μεγαλύτερα οφέλη από την παραγωγή του πετρελαίου, στερώντας από την κεντρική διοίκηση πολύτιμα έσοδα, αλλά και αξιοπιστία στο εξωτερικό. Επίσης, το Γ.Ε.Κ είχε να αντιμετωπίσει την τρομοκρατική δράση ακραίων, ισλαμιστικών οργανώσεων, όπως η Ansar Al-Sharia η οποία συνδεόταν άμεσα με την Αλ-Καιντα έχοντας προβεί σε πλήθος τρομοκρατικών χτυπημάτων, όπως η βομβιστική επίθεση στο προξενείο των Η.Π.Α. στη Βεγγάζη το Σεπτέμβριο του 2012.²⁶

Την δημοκρατική πρόοδο της Λιβύης υπονόμευαν και ένοπλες ομάδες της Ανατολικής Λιβύης, οι οποίες απαιτούσαν την ανακατανομή των πετρελαϊκών εσόδων της χώρας μέσω της ομοσπονδοποίησης της στις τρεις περιφέρειες της. Αυτές οι φεντεραλιστικές τάσεις οφείλονταν αφενός στην περιθωριοποίηση του ανατολικού τμήματος της χώρας καθ' όλη τη διακυβέρνηση του Καντάφι, αφετέρου στο γεγονός, ότι παρά την ύπαρξη της πλειονότητας των κοιτασμάτων στην περιοχή της Κυρηναϊκής, τα πετρελαϊκά έσοδα κατευθύνονταν σε δυσανάλογο ποσοστό στην περιοχή της Τριπολίτιδας, λόγω του μεγαλύτερου πληθυσμού της, δημιουργώντας έτσι, αισθήματα ανισότητας στους κατοίκους της ανατολικής Λιβύης. Μάλιστα, για το λόγο αυτό, δεν θα πρέπει να προκαλεί εντύπωση ότι η επανάσταση της 17^{ης} Φεβρουαρίου ξεκίνησε από τη Βεγγάζη και εν συνέχεια επεκτάθηκε και προς δυτικά.

²⁶ <https://www.jeuneafrique.com/43335/politique/crise-libyenne-premi-re-r-union-de-dialogue-sous-l-gidede-l-onu-tripoli/>

Επιπροσθέτως, την ομαλότητα της νέας πολιτικής πραγματικότητας επισκίασαν δυο ακόμα περιστατικά, τα οποία ήρθαν να προστεθούν στην πληθώρα των ήδη ανεπίλυτων προβλημάτων και να αποτελέσουν την κορωνίδα της κρατικής αδυναμίας να ελέγξει τις ένοπλες παραστρατιωτικές ομάδες και να επιβληθεί επί αυτών. Πρώτον, οι επιθέσεις των ομάδων αυτών στις μονάδες παραγωγής και εξαγωγής πετρελαίου, έπληξαν βαρύτατα την ικανότητα παραγωγής της Λιβύης το 2013. Οι ενέργειες κορυφώθηκαν με τις προσπάθειες του διοικητή της Φρουράς των πετρελαϊκών εγκαταστάσεων, Ιμπραήμ Τζαχράν να εξάγει ποσότητες αργού πετρελαίου, δίχως την έγκριση της κεντρικής κυβέρνησης, προς όφελος της περιοχής της Κυρηναϊκής (Burr J. M. – Collins R. n.d.).

Εν τέλει, οι προσπάθειές του απέβησαν άκαρπες, κατόπιν επέμβασης του αμερικανικού ναυτικού και κατάληψης του πετρελαιοφόρου «Morning Glory» στις 16 Μαρτίου 2014. Δεύτερον, αλγινή εντύπωση προκάλεσε η απαγωγή του ίδιου του πρωθυπουργού της χώρας Αλί Ζιντάν τον Οκτώβριο του 2013, από ένοπλες ομάδες, οι οποίες μάλιστα πρόσκεινταν στο Υπουργείο Άμυνας. Παρά την γρήγορη απελευθέρωσή του, η εικόνα που δημιουργήθηκε διεθνώς, ήταν η επιβεβαίωση όσων εκτέθηκαν παραπάνω, δηλαδή ότι το Γ.Ε.Κ. και οι νέοι πολιτικοί δρώντες ήταν πλήρως εξαρτημένοι από τα συμφέροντα των παραστρατιωτικών οργανώσεων, οι οποίες άτυπα, αλλά ουσιαστικά, κυβερνούσαν τη χώρα, εξυπηρετώντας αποκλειστικά τις ιδιοτελείς τους επιδιώξεις. Παράλληλα, ήδη από τα τέλη του 2013, γινόταν ορατή η προσπάθεια του Γ.Ε.Κ. για επιβολή του Ισλαμικού Νόμου στη χώρα, ενώ ικανός αριθμός ένοπλων ομάδων που συμμετείχαν στην «Ασπίδα της Λιβύης» είχαν αναπτύξει δεσμούς με την Αλ-Κάιντα.²⁷

²⁷ https://www.ecfr.eu/mena/mapping_libya_confli

ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΔΡΩΝΤΩΝ

Η μετάδοση του κορονοϊού και η επακόλουθη προσπάθεια των κυβερνήσεων να διαμορφώσουν δημόσιες πολιτικές στο εσωτερικό των χωρών τους σε απάντηση προς την πανδημία, κυριάρχησαν στο δημόσιο και ιδιωτικό λόγο. Παρ' όλα αυτά η κυρίαρχη πολιτική προσέγγιση της καραντίνας (lockdown) και της κοινωνικής αποστασιοποίησης (social distancing) ουσιαστικά έχει «σταματήσει» την παγκόσμια οικονομία, κατακρημνίζοντας την παγκόσμια αγορά ενέργειας, εξαλείφοντας κάθε ψευδή αίσθηση σταθερότητας και επιταχύνοντας το γεωπολιτικό παίγνιο. Αυτή η εξέλιξη είναι εξαιρετικά εμφανής στην Ανατολική Μεσόγειο, η οποία την τελευταία δεκαετία έχει υπάρξει σημείο αναφοράς της παγκόσμιας προσφυγικής κρίσης, της οικονομικής αναταραχής, της πολιτικής αστάθειας, εμφυλίου πολέμου και πολέμου των περιφερειακών παικτών δι' αντιπροσώπων.²⁸

Φαίνεται ότι τα τελευταία γεγονότα μετατόπισαν το γεωπολιτικό πλεονέκτημα προς τους περιφερειακούς δρώντες που είναι καθαροί εισαγωγείς ενέργειας, σε σχέση με το πλεονέκτημα που απολάμβαναν εδώ και δεκαετίες οι εξαγωγείς ενέργειας. Παρά το ότι, η κατάσταση αυτή μπορεί να είναι προσωρινή, καθώς η παγκόσμια αγορά θα επανενεργοποιηθεί και οι εξαγωγείς ενέργειας θα ανακάμψουν, η περίοδος αυτή καθίσταται ιδιαίτερα επικίνδυνη. Υπάρχει ένα προσωρινό τακτικό πλεονέκτημα για ένα κράτος όπως η Τουρκία, που φιλοδοξεί να υλοποιήσει τη φιλόδοξη και τολμηρή της ατζέντα στην περιοχή που εκτείνεται από τη Συρία ως τη Λιβύη.

Εν μέσω αυτής της κρίσης, τα κράτη της Ανατολικής Μεσογείου αναγκάστηκαν να στρέψουν την προσοχή τους στην αντιμετώπιση της κρίσης της δημόσιας υγείας στο εσωτερικό τους, εκθέτοντας, έτσι, την ευθραυστότητα κάθε χώρας και τους περιορισμούς στην εξισορρόπηση των γεωπολιτικών φιλοδοξιών με τις εσωτερικές ανησυχίες.

²⁸ Πέτρου Βαμβακά «Ανάλυση για το Ινστιτούτο Εναλλακτικών Πολιτικών (ΕΝΑ)» <https://www.ot.gr/2021/12/01/apopseis/experts/ena-i-anthektiki-tourkia-kai-o-teflon-erntogan>

Η ιδιαίτερα αμφιλεγόμενη στρατηγική της Σαουδικής Αραβίας, με την έναρξη πολέμου²⁹ για τις πετρελαϊκές τιμές με τη Ρωσία -ο οποίος είχε καταστροφικές συνέπειες για το Ριάντ σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο-, μπορεί κάλλιστα να χαρακτηριστεί ως τέτοια.

Οι επιπτώσεις της κρίσης στην ενέργεια στη Β. Αφρική

Στη Βόρεια Αφρική, η Τυνησία, η Αίγυπτος και η Λιβύη θα επηρεαστούν σε διαφορετικό βαθμό από το μεταβαλλόμενο τοπίο που έχει φέρει η πανδημία και η κατάρρευση της αγοράς ενέργειας. Η Τυνησία, η πιο επιτυχημένη «επιζήσασα» της Αραβικής Άνοιξης το 2010, έπειτα από μήνες αβεβαιότητας, σχημάτισε μία αδύναμη κυβέρνηση συνασπισμού. Δυστυχώς η κυβέρνηση του Φαχφάχ στερείται της πολιτικής βούλησης και ισχύος να ελιχθεί αποτελεσματικά στις οικονομικές δυσκολίες που ακολουθούν, αφού οι κρίσεις της πανδημίας και της ενέργειας θα θέσουν σκληρά διλήμματα για τη χώρα που εξαρτάται από τον τουρισμό, τη γεωργία και την ενέργεια. Είναι βέβαιο ότι η χώρα θα προστεθεί στη μακρά λίστα των χωρών που θα αναζητήσουν τη βοήθεια του ΔΝΤ στο κοντινό μέλλον.³⁰

Η Αίγυπτος, η οποία υπήρξε σημαντικά ωφελημένη από τη «γενναιοδωρία» της Σαουδικής Αραβίας και των Εμιράτων τα τελευταία χρόνια, ειδικά με την κυβέρνηση του Προέδρου, Σίσι που επέλεξε μία πιο κοσμική κυβερνητική πορεία σε σχέση με αυτήν της Μουσουλμανικής Αδελφότητας, σύντομα πρόκειται να αντικρίσει το τέλος της βοήθειας αυτής, μετά την κατάρρευση της αγοράς ενέργειας. Η κατάσταση στην Αίγυπτο περιπλέκεται περαιτέρω από τη συνεχιζόμενη διαμάχη της χώρας με την Αιθιοπία και το Σουδάν, εξαιτίας της φραγής του ποταμού Νείλου από την πρώτη.

Πρόκειται για μία κατάσταση, η οποία φαινόταν να οδηγούσε αναπόφευκτα προς αντιπαράθεση, ωστόσο τις τελευταίες δύο εβδομάδες παραμερίστηκε, αφού η προσοχή της αιγυπτιακής κυβέρνησης στράφηκε στον κορονοϊό. Η χώρα στην οποία διακυβεύονται τα περισσότερα είναι η Λιβύη, καθώς θα μπορούσε να βιώσει

²⁹ Η συμμαχία μεταξύ Σαουδικής Αραβίας και Μόσχας ήταν το μοναδικό πράγμα που κρατούσε το πετρέλαιο μακριά από την άβυσσο. Η ρήξη στις σχέσεις μεταξύ Ριάντ και Μόσχας και η κατάρρευση της συμμαχίας ΟΠΕΚ+ δημιουργούν σκηνικό πολέμου στις αγορές, με κίνδυνο απόλυτης κατάρρευσης των τιμών του αργού έως και τα 20 δολάρια το βαρέλι.

³⁰ <https://www.sofokleousin.gr/geopolitikes-ekselikseis-stin-an-mesogeio-i-agora-energeias-oi-vl>

μία ειρηνευτική διαίρεση στο πρότυπο της Υεμένης από την αποχώρηση ΗΑΕ/Σ. Αραβίας, με τον Εθνικό Στρατό της Λιβύης (LNA) του Χαλίφα Χαφτάρ να λαμβάνει το μεγαλύτερο μέρος της στήριξης του από τις χώρες του Κόλπου. Η υφιστάμενη Κυβέρνηση Εθνικής Συμφωνίας (GNA), η οποία είναι εχθρική απέναντι στον Χαφτάρ στηρίζεται κυρίως από την Τουρκία και αποκομίζει οφέλη παίζοντας πρωταγωνιστικό ρόλο στη Λιβύη στη μετά τη σύγκρουση εποχή. Η Τουρκία στη Λιβύη, όπως και το Ιράν στην Υεμένη έχουν πολλά να κερδίσουν και η υποχώρηση των χωρών του Κόλπου προσφέρει μία μοναδική στιγμή.³¹

Η πιο σημαντική υφιστάμενη τάση στην Ανατολική Μεσόγειο την τελευταία δεκαετία ήταν η υποχώρηση ή η έλλειψη ικανότητας των Ηνωμένων Πολιτειών και των ευρωπαϊκών δυνάμεων να παίξουν το ρόλο που είχαν στην περιοχή τις περασμένες δεκαετίες.

Έλλειψη Αποφασιστικότητας από την ΕΕ-Νέα Ισορροπία Γύρω από την Τουρκία

Η τρέχουσα πανδημία κατέδειξε περαιτέρω την αδυναμία της ΕΕ να αντιμετωπίσει συλλογικά προκλήσεις, καθώς τα κράτη υιοθέτησαν την ίδια στενή εθνικιστική προσέγγιση που ακολούθησαν τόσο στο ζήτημα της μεταναστευτικής/προσφυγικής κρίσης όσο και της χρηματοπιστωτικής του 2009. Η Ιταλία και η Μάλτα έκλεισαν τελείως τα σύνορα στο προσφυγικό με τις καταστροφικές συνέπειες της πανδημίας να μην έχουν συνειδητοποιηθεί ακόμα πλήρως. Ωστόσο, αυτό που είναι σίγουρο είναι ότι παρά την ανθρωπιστική και οικονομική καταστροφή, τα χρόνια ζητήματα της αλληλεγγύης και της συνοχής της Ευρωπαϊκής Ένωσης παραμένουν και έχουν ενταθεί. Πρόκειται για την τρίτη κρίση μέσα σε μία δεκαετία -υπολογίζοντας την οικονομική και προσφυγική κρίση από το 2009- στην οποία ο Βορράς και ο Νότος της ΕΕ δεν έχουν καταφέρει να επιτύχουν μία κοινή προσέγγιση πολιτικής.

Καθώς κινούμαστε γύρω από την Ανατολική Μεσόγειο, καθίσταται σαφές ότι τα δεδομένα για κάθε χώρα θα είναι διαφορετικά και θα περιλαμβάνουν προκλήσεις, με «ανοικτό» το ενδεχόμενο να βρισκόμαστε ενώπιον μιας νέας περιφερειακής ισορροπίας. Τις μεγαλύτερες προοπτικές για σύγκρουση

³¹ <https://www.sofokleousin.gr/geopolitikes-ekselikseis-stin-an-mesogeio-i-agora-energeias-oi-vl>

συγκεντρώνει πιθανώς η μάχη για μία νέα ισορροπία στην περιοχή γύρω από την Τουρκία, καθώς και η σταθερά αναπτυσσόμενη και φιλόδοξη περιφερειακή ατζέντα της Άγκυρας.

Το ξαφνικό γεωπολιτικό πλεονέκτημά της στην Αν. Μεσόγειο, καθώς η μειωμένη παρουσία της Σαουδικής Αραβίας και των Ηνωμένων Αραβικών Εμιράτων, σε συνδυασμό με την «απουσία» ΗΠΑ και ΕΕ, έχει απομακρύνει όλους τους αντιπάλους και ανταγωνιστές της για περιφερειακή κυριαρχία. Το *modus vivendi* που εγκαθιδρύθηκε με τη Ρωσία στη Συρία και η ενεργός συμμετοχή στη Λιβύη με περιορισμένη ώθηση, ενδυνάμωσαν την κυβέρνηση Ερντογάν σε δύο μέτωπα, στις αξιώσεις της εξωτερικής πολιτικής σε Αιγαίο και Ανατολική Μεσόγειο καθώς και στην εδραίωση ενός εθνικιστικού λαϊκισμού στο εσωτερικό της Τουρκίας, πιθανώς προστατεύοντας την κυβέρνηση από την επικείμενη οικονομική κατάρρευση. Η ασαφής οικονομική κατάσταση στο εσωτερικό και οι φιλοδοξίες της εξωτερικής πολιτικής της Τουρκίας, οι οποίες εμφανίζονται εφικτές, καθιστούν τη χώρα ως την πιο επικίνδυνη στην περιοχή και μία αντιπαράθεση με την Ελλάδα ως πιθανή.

Οι αντιλήψεις και οι παρανοήσεις ισχύος και η ξαφνική μετατόπιση στους συσχετισμούς ισχύος είναι κλασικές συνταγές σύγκρουσης και πολέμου. Οι καταρρέουσες αγορές ενέργειας επιτρέπουν στην Τουρκία να αναζητήσει πλεονεκτήματα σε ένα γεωπολιτικό τοπίο που αποτελείται πλέον από αδύναμους ή υποχωρούντες δρώντες, ενώ την ίδια ώρα η ίδια ωφελείται ως καθαρός εισαγωγέας ενέργειας. Τις τελευταίες δύο δεκαετίες οι τουρκικές φιλοδοξίες έχουν πληγεί από εγχώριες, περιφερειακές και παγκόσμιες συνθήκες, οι οποίες δεν ευθυγραμμίζονταν, καθώς οι διαδοχικές κυβερνήσεις, από την εποχή του Τουργκούτ Οζάλ - εμπνευσμένες με τις πρόσφατες αυτοκρατορικές αναμνήσεις- έπαιξαν με τις φιλοδοξίες του παντουρκισμού ή του πανοθωμανισμού. Προς το παρόν, φαίνεται ότι το επίπεδο της φιλοδοξίας αυτής μπορεί να επιτευχθεί με μία αντίληψη σκοπιμότητας, που θα οδηγούσε σε μία καταστροφή στην περιοχή.

Σταθερός ο τουρκικός επεκτατισμός

Το τελευταίο χρονικό διάστημα, καθώς η τουρκική κυβέρνηση δυσκολεύτηκε να αντιμετωπίσει την κατάρρευση της λίρας αποτελεσματικά και με διαφάνεια

σημειώνεται όξυνση της εθνικιστικής ρητορικής σε σειρά ζητημάτων, από το προσφυγικό μέχρι τη Λιβύη και τις υπεράκτιες γεωτρήσεις στο Αιγαίο και στην Αν. Μεσόγειο. Τα πλοία με τα τρυπάνια της Exxon/Mobil και της Total φεύγουν από τη περιοχή, καθώς είναι απαγορευτική η περαιτέρω έρευνα σε αυτή τη φάση, η Τουρκία αξιοποιεί την ευκαιρία δημιουργώντας προηγούμενα, εγκαθιδρύοντας de facto κυριαρχικά δικαιώματα στην Ανατολική Μεσόγειο αφηφώντας τα επιχειρήματα Κύπρου και Ελλάδας. Η οποιαδήποτε επιπόλαιη προσέγγιση από τις κυβερνήσεις Ελλάδας και Κύπρου σε αυτή τη φάση μπορεί να αποδειχθούν επιζήμιες στο μέλλον.

Είναι θέμα μηνών η Τουρκία να μπορέσει να δημιουργήσει μία ζώνη στη Βόρεια Συρία, τώρα πια με την αποδοχή και συγκατάθεση της Ρωσίας, όπως υποδηλώνεται από τις κοινές περιπολίες στην περιοχή. Η Τουρκία έχει επίσης εδραιώσει με επιτυχία την παρουσία της στη Λιβύη, συμμετέχοντας αποτελεσματικά σε μια συνεχή επίθεση εναντίον του Χαφτάρ και έχει μετακινηθεί, χωρίς καμία αντίσταση από την Ελλάδα και την Κύπρο, στην Ανατολική Μεσόγειο, την ώρα που τα γαλλικά και αμερικανικά συμφέροντα φεύγουν από την περιοχή.

Η φράση της περιόδου φαίνεται να είναι η «επιστροφή στην κανονικότητα», μετά το πέρασμα της πανδημίας, αλλά φοβάμαι ότι χωρίς αντίσταση στον σταθερό τουρκικό επεκτατισμό, η επιστροφή στη μετα-κορονοϊού Ανατολική Μεσόγειο, μπορεί να περιλαμβάνει την Τουρκία ως κυρίαρχη περιφερειακή δύναμη· ιδιαίτερα αν η περιφερειακή κυριαρχία της Τουρκίας δεν απειλήσει τα μακροπρόθεσμα συμφέροντα των ΗΠΑ, αλλά αντίθετα σταθεροποιήσει την περιοχή.³²

Ενεργειακή ασφάλεια

Η Λιβύη από το 1962 είναι μέλος του Οργανισμού Πετρελαιοπαραγωγών Κρατών (OPEC). Κατέχει την πρώτη θέση μεταξύ των χωρών της Αφρικής σε βεβαιωμένα αποθέματα πετρελαίου, τα οποία φτάνουν τα 48 δισεκατομμύρια βαρέλια, και την τέταρτη θέση παναφρικανικά στην πετρελαϊκή παραγωγή. Τα βεβαιωμένα αποθέματά της σε φυσικό αέριο είναι κατά πολύ μικρότερα, παραμένουν όμως σημαντικά, καθώς αγγίζουν τα 54,6 τρισεκατομμύρια κυβικά πόδια. Η Λιβύη αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους προμηθευτές της

³² <https://www.sofokleousin.gr/geopolitikes-ekselikseis-stin-an-mesogeio-i-agora-energeias-oi-vl>

Ευρωπαϊκής Ένωσης σε πετρέλαιο, καθώς γεινιάζει σε εξαιρετικά ευνοϊκό βαθμό, με αποτέλεσμα να μειώνεται αισθητά το κόστος μεταφοράς. Συνεπώς, όσο διατηρείται η κρίση εκεί, τόσο θα επηρεάζεται και η ενεργειακή ασφάλεια της Ευρώπης.

Η άρνηση των ενεργειακών αναγκών περιγράφεται ως μια πολύ σημαντική μεταβλητή στη δημιουργία και την αποκρυστάλλωση διαμάχης. (Azar, 1986) Το δίλημμα της ασφάλειας περιγράφει ένα σχηματισμό, στο πλαίσιο του οποίου κάποιο από τα μέρη, προσπαθώντας να αυξήσει τη δική του ασφάλεια, μειώνει την ασφάλεια κάποιου άλλου. Τέτοιοι σχηματισμοί που διέπονται από τέτοιες συμπεριφορές προκαλούν ανησυχία για την ασφάλειά των κρατών. Με άλλα λόγια, εντείνονται οι ανησυχίες των μερών τέτοιων σχηματισμών μήπως γίνουν αντικείμενο επίθεσης ή εκμετάλλευσης άλλων σχηματισμών, ομάδων ή και ατόμων. (Hertz, 1950, σ. 157)

Έτσι λοιπόν υπάρχουν ορισμένες χώρες που, αναζητώντας να προστατευθούν από μια επίθεση, οδηγούνται στην απόκτηση όλο και περισσότερης εξουσίας αποσκοπώντας να κατευνάσουν τον αντίκτυπο της δύναμης των άλλων. Αυτή η στάση με τη σειρά της, τις καθιστά πιο ανασφαλείς κι τις αναγκάζει να προετοιμάζονται για πιο στοχευμένες διαμάχες. Η αναζήτηση της ασφάλειας, είτε πρόκειται για οικονομική ασφάλεια είτε για στρατιωτική είτε για ενεργειακή, αυξάνει την αίσθηση της αναγκαιότητας. (Stone, 2002) Η αξία που δίνει κάθε χώρα στην ασφάλεια διαφέρει σε μεγάλο βαθμό.

Η πολυπλοκότητα του ζητήματος της ενεργειακής ασφάλειας αναδεικνύεται και μέσα από το λεγόμενο «παιχνίδι των αγωγών». Το διακύβευμα της κατασκευής αγωγών μεταφοράς πετρελαίου και φυσικού αερίου στις διεθνείς αγορές δεν είναι μόνο οικονομικό αλλά και πολιτικό, καθώς αποτελεί προϊόν της εξισορρόπησης των διεθνών σχέσεων μεταξύ ισχυρών περιφερειακών δρώντων, όπως οι ΗΠΑ, η Ρωσία και το Ιράν. Έτσι, παρά τη διεθνώς αυξανόμενη ζήτηση για μαύρο χρυσό, η κατασκευή των υποδομών καθυστερεί, διότι ο καθορισμός των εδαφών, χερσαίων και υποθαλάσσιων, από τα οποία θα διέλθουν οι αγωγοί και η επιλογή των χωρών των οποίων το πετρέλαιο θα μεταφερθεί, αποτελεί αντικείμενο του παιχνιδιού της εκάστοτε διεθνούς πολιτικής.

Κατόπιν των ανωτέρω, ας εξετάσουμε τη στάση της Λιβύης στο θέμα του καθορισμού της ΑΟΖ με τη χώρα μας. Σύμφωνα με τον πρέσβη ε.τ. και εμπειρογνώμονα του ΥΠΕΞ, Δρ. Δημήτριο Γούναρη, «ο προβληματισμός ως προς το θέμα της οριοθέτησης της μεταξύ των δύο κρατών κειμένης υφαλοκρηπίδος και μελλοντικής ΑΟΖ έγκειται στο γεγονός ότι η Λιβύη έχει παράνομα κλείσει τον Κόλπο της Σύρτης με ευθεία γραμμή βάσεως μήκους 305 ναυτικών μιλίων, γεγονός που σε περίπτωση αποδοχής της γραμμής αυτής εκ μέρους της Ελλάδος -παρά το γεγονός ότι η Ελλάδα με επιστολή της στις 22 Φεβρουαρίου 1974 προς τον γ.γ. του ΟΗΕ δεν αναγνωρίζει το κλείσιμο αυτό- θα οδηγούσε σε σημαντική απώλεια ελληνικής υφαλοκρηπίδας στην περιοχή αυτή.³³

Άλλωστε, η Λιβύη δεν αναγνωρίζει την επήρεια της Γαύδου ως και μικρών νησιωτικών συμπλεγμάτων νοτίως της Κρήτης για την περίπτωση οριοθέτησης υφαλοκρηπίδος και ΑΟΖ με την Ελλάδα. Προς τούτο, η Ελλάδα, με βάση τη Σύμβαση Δικαίου Θαλάσσης, προέβη στη δημιουργία νόμου (ν. 4001/2011) για τον προσωρινό καθορισμό της εξωτερικής γραμμής της υφαλοκρηπίδος και της ΑΟΖ στην περιοχή αυτή. Τις συντεταγμένες, βέβαια, αυτές θα πρέπει η Ελλάδα να γνωστοποιήσει στον γ.γ. του ΟΗΕ».

³³ https://greekarchivesinventory.gak.gr/index.php/u-3887;isad?sf_culture=en

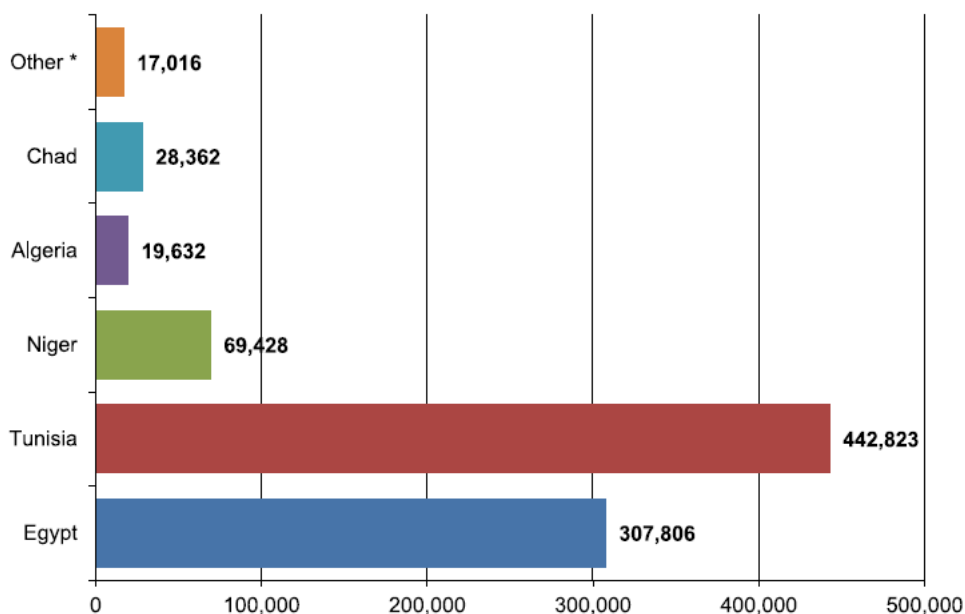
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΕΣ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΤΗΣ ΕΙΡΗΝΗΣ ΣΤΗ ΛΙΒΥΗ

ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ-ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ

Σύντομη Ιστορική Αναδρομή

Πολυεθνικοί, περιφερειακοί και διεθνείς παράγοντες λειτουργώντας επεμβατικά είχαν ξεκινήσει ήδη από την 24^η Φεβρουαρίου 2011 επιχειρήσεις, για την εκκένωση αμάχων, με προεξάρχουσες τις Βρετανικές ένοπλες δυνάμεις³⁴. Συνολικά μεταφέρθηκαν 800 Άγγλοι και πάνω από 1000 λοιποί πολίτες.

Ο Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης (International Migration Organization (IMO) αναφέρει πως μέχρι την 28^η Μαΐου είχαν «φυγαδευτεί» από τη Λιβύη Περίπου 885.600 άτομα, από κάθε δυνατή οδό.³⁵ Η χώρα μας συμμετείχε στην κίνηση αυτή με διάθεση πτήσεων, αεροσκαφών C -130 για μεταφορά ανθρωπιστικής βοήθειας και επιβατικών πλοίων για μεταφορά πολιτών.

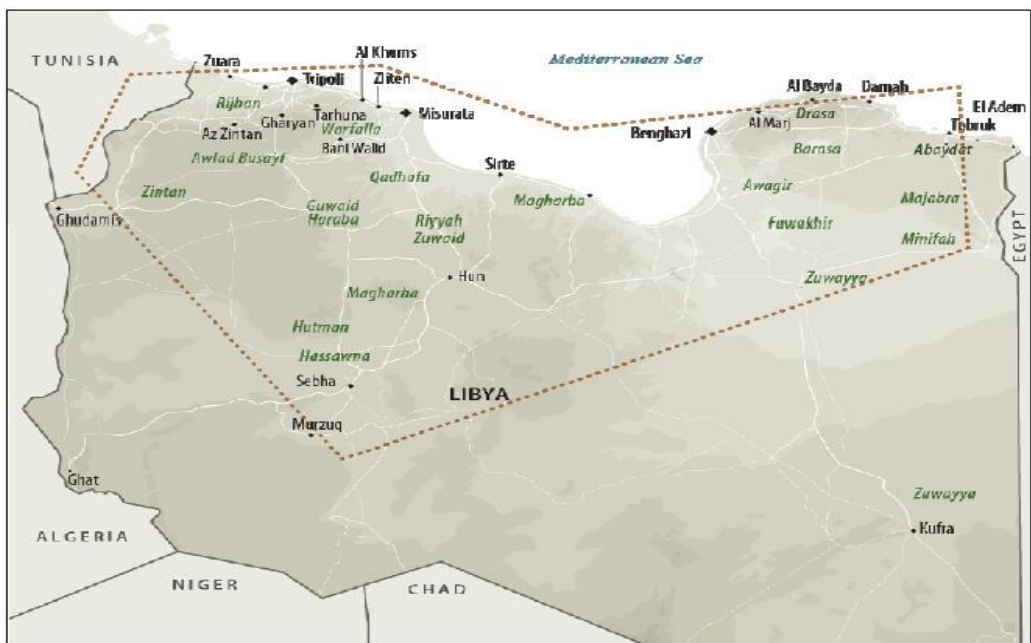

Εικόνα 1: Αριθμός αμάχων που φυγαδευτήκαν από τη Λιβύη ανά χώρα

³⁴The Defence Committee, «Operations in Libya, Ninth Report of Session 2010–12 Volume I: Report, together with formal minutes, oral and written evidence», House of Commons, 2012

³⁵ «Humanitarian Evacuation on the Libyan Border», International Migration Organization

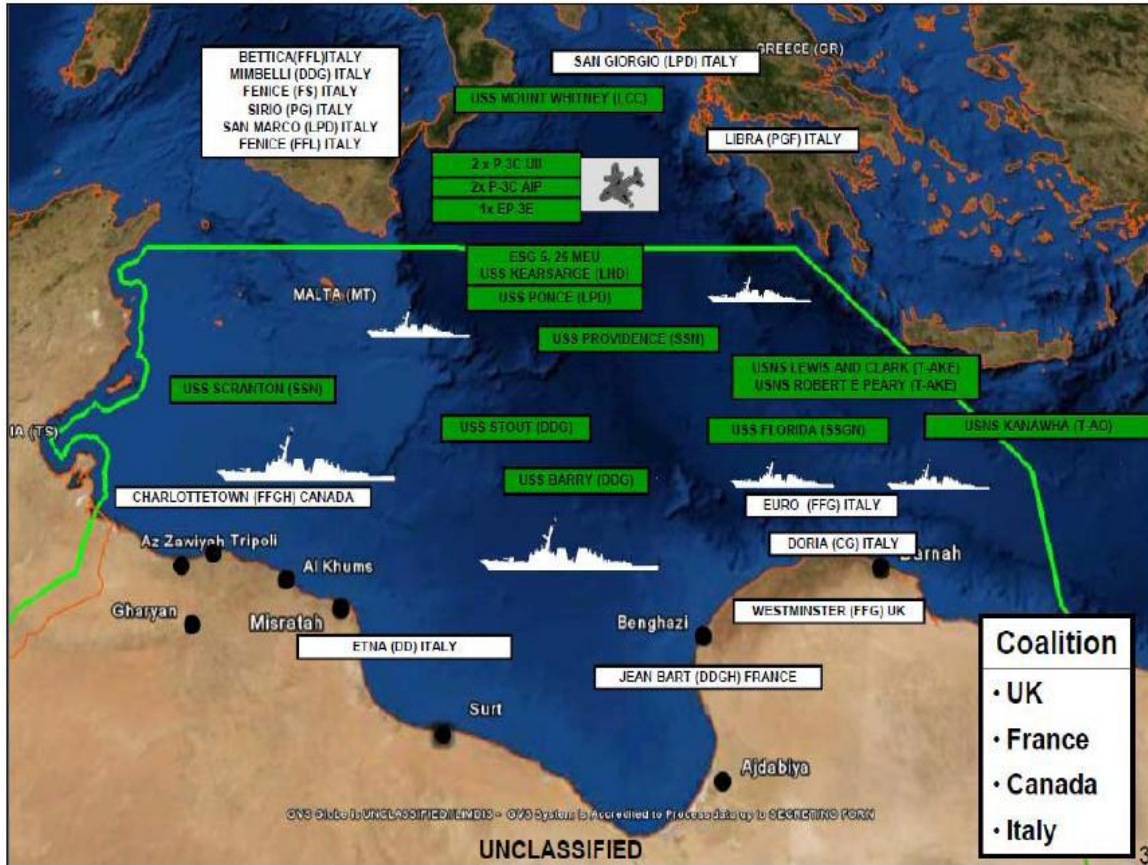
Τη 19η Μαρτίου 2011 συγκροτήθηκαν τέσσερις κύριες επιχειρήσεις για την επιβολή των αποφάσεων 1970 και 1973 του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών. Αυτές ήταν η «Operation Odyssey Dawn (OOD)» από τις ΗΠΑ, η «Operation ELLAMY» από το Ηνωμένο Βασίλειο, η «Operation Odyssey Hamattan» από τη Γαλλία και η «Operation Mobile» από το Καναδά. Οι τέσσερις σύμμαχοι προέβησαν σε άμεσες ενέργειες. Το μεσημέρι της ίδιας ημέρας η Γαλλική πλευρά βομβάρδισε στόχους στη Βεγγάζη, κυρίως τεθωρακισμένα οχήματα. Το βράδυ της ίδιας ημέρας τα συμμαχικά πλοία έπληξαν στρατηγικούς στόχους στην ξηρά με 112 πυραύλους τύπου «TOMAHAWK», ενώ παράλληλα βομβαρδιστικά B-2 βομβάρδιζαν αεροδρόμια. Παράλληλα αεροσκάφη τύπου «TORNADO» και «TYPHOON» έβαλλαν κατά στόχων ενδιαφέροντος με ΚΒ «STORM SHADOW», απογειωμένα από τη βάση της Βρετανικής Πολεμικής Αεροπορίας (Royal Air Force (RAF)) στο Marham. Την 21η Μαρτίου οι δυνάμεις του Muammar al-Qadhafi υποχώρησαν από τη Βεγγάζη. Υπολογίζεται ότι μέσα σε δυο εβδομάδες κατάφεραν να μειώσουν τη στρατιωτική ισχύ του καθεστώτος 25%³⁶.

Εικόνα 2: Αρχική ζώνη Απαγόρευσης Πτήσεων

³⁶ Timothy E Book, Major, «United States Air Force NATO's air war in Libya: a template for future American operations», U.S. Army Command and General Staff College, 2012

Την 31 Μαρτίου 2011 τον έλεγχο της περιοχής ανέλαβε το NATO, συγκροτώντας την επιχείρηση ΟΥΡ, η οποία διήρκεσε μέχρι την 31η Οκτωβρίου, οπότε και ανακηρύχθηκε η απελευθέρωση της Λιβύης.

Εικόνα 3: Διάταξη Συμμαχικών Δυνάμεων

Η συγκροτηθείσα δύναμη επιχειρήσεων Joint Task Force 455 απαρτιζόταν από τους αρχικούς τέσσερις συμμάχους και πλαισιώθηκε από δυνάμεις ετέρων χωρών, όπως η Ιταλία, η Δανία, το Βέλγιο, η Ισπανία, η Νορβηγία και το Κατάρ και η Ελλάδα. Η δύναμη τέθηκε υπό τον επιχειρησιακό έλεγχο του στρατηγείου της Napolì, το οποίο εκχώρησε τις αεροπορικές επιχειρήσεις στο στρατηγείο της Σμύρνης. Αξίζει στο σημείο αυτό να σημειωθεί πως η Τουρκία επιχείρησε στην περιοχή υπό εθνικό επιχειρησιακό έλεγχο συνεργαζόμενη με την ανωτέρω δύναμη επιχειρήσεων.

A/A	Ημερομηνία	Γεγονός
1.	15/2/11	Ξεκινούν εξεγέρσεις στην Benghazi εναντίων του καθεστώτος του Muammar al-Qadhafi. Μέσα σε λίγες ημέρες εξαπλώνονται σε όλη τη Λιβύη.
2.	23/2 – 1/3 2011	Διεξαγωγή επιχειρήσεων εκκένωσης αμάχων με πλοία αεροσκάφη.
3.	26/2/11	Ψήφιση αποφάσεως 1970 του ΟΗΕ που καθορίζει εμπάργκο όπλων, καταδικάζει τις ενέργειες του καθεστώτος και φέρνει το θέμα στο διεθνές δικαστήριο.
4.	5/3/11	Ίδρυση του «Εθνικού Μεταβατικού συμβουλίου» (National Transitional Council - NTC) της Λιβύης.
5.	6/3/11	Οι δυνάμεις του Muammar al-Qadhafi ανακτούν τον έλεγχο των πόλεων Ras Lanuf και Brega. Οι αντικαθεστωτικές δυνάμεις οπισθοχωρούν προς τις πόλεις Ajdabiya και Benghazi.
6.	8/3/11	Το NATO αναλαμβάνει επιχειρήσεις επιτήρησης στην περιοχή της κεντρικής Μεσογείου, χρησιμοποιώντας 24ωρη επικάλυψη εξόδων αεροσκαφών AWACS.
7.	10/3/11	Η Γαλλική κυβέρνηση προχωράει στην αναγνώριση του ως νόμιμου εκπροσώπου του Λιβυκού λαού.
8.	12/3/11	Η Αραβική Ένωση αιτεί την εγκατάσταση ζώνης απαγόρευσης πτήσεων επί του Λιβυκού εναέριου χώρου.
9.	17/3/11	Ψηφίζεται από τον ΟΗΕ η απόφαση 1973 που εξουσιοδοτεί την εγκατάσταση ζώνης απαγόρευσης πτήσεων επί του Λιβυκού εναέριου χώρου. Η Κίνα, η Ρωσία, η Γερμανία, η Ινδία και η Βραζιλία αντιδρούν.
10.	19/3/11	Οι ΗΠΑ, το Ηνωμένο Βασίλειο και η Γαλλία ξεκινούν βομβαρδισμούς επί της Λιβύης. Πραγματοποιείται

		μεταστάθμηση αεροσκαφών τύπου « TORNADO» της RAF στο αεροδρόμιο Gioia del Colle, της νότιας Ιταλίας.
11.	20/3/11	Αποπλέει από τη ναυτική βάση της Τουλον το Γαλλικό αεροπλανοφόρο <i>Charles de Gaulle</i> . Πραγματοποιείται μεταστάθμηση αεροσκαφών τύπου « TYRHOON» της RAF στο αεροδρόμιο Gioia del Colle, της νότιας Ιταλίας..
12.	21/3/11	Υπερψήφιση από τη βρετανική βουλή της στρατιωτικής επέμβασης στη Λιβύη στο πλαίσιο του ψηφίσματος 1973 του ΟΗΕ.
13.	23/3/11	NATOικά πλοία και αεροσκάφη επιχειρούν στην περιοχή της κεντρικής Μεσογείου με σκοπό την επιβολή του θαλάσσιου αποκλεισμού.
14.	24/3/11	Το NATO αποφασίζει να επιβάλει τη ζώνη απαγόρευσης πτήσεων.
15.	25/3/11	Ανάληψη ελέγχου της επιχείρησης από το NATO.
16.	31/3/11	Το NATO αναλαμβάνει τις αεροπορικές επιχειρήσεις στην περιοχή. Παράλληλα συγκροτείται η επιχείρηση OUP.
17.	13/4/11	Διεξάγεται η πρώτη συνάντηση με το Λιβυκό καθεστώς Doha.
18.	14/4/11	Διεξάγεται στο Βερολίνο η πρώτη συνάντηση μεταξύ των υπουργών εξωτερικών του NATO και των λοιπών συμμάχων της OUP, οι οποίοι συμφωνούν στη χρήση όλων των απαραίτητων μέτρων για την ολοκλήρωση του καθορισμένου από τον ΟΗΕ έργου, μέχρι να σταματήσουν οι επιθέσεις κατά των πολιτών, το καθεστώς του Muammar al-Qadhafi να αποσύρει τις δυνάμεις του και η Λιβύη να γίνει ένα ασφαλές μέρος για τους κατοίκους της.
19.	19/4/11	Το Ηνωμένο Βασίλειο ανακοινώνει την αποστολή στρατευμάτων στη Λιβύη με σκοπό την βελτίωση της οργάνωσης και των επικοινωνιακών δυνατοτήτων των αντικαθεστωτικών μόνο, και όχι τη συνολική εκπαίδευσή τους.
20.	30/4/11	Ο μικρότερος υιός του Muammar al-Qadhafi καθώς και τρία από τα εγγόνια του σκοτώνονται κατά τη διάρκεια αεροπορικών επιδρομών των NATOικών αεροσκαφών. Παράλληλα συνεχίζονται οι επιθέσεις εναντίων των ξένων πρεσβειών.
21.	26/5/11	Πραγματοποιείται ο ισχυρότερος βομβαρδισμός στην πόλη Tripoli; από NATOικά αεροπλάνα.

Εικόνα 4 : Χρονικός Πίνακας Γεγονότων

(The Illegal War on Libya. Clarity Press-2012)

Διπλωματία και Λιβύη

Στην πραγματικότητα πίσω από τη λαϊκή εξέγερση του 2011 με τη διανθισμένη αγωνιστική ρητορική υπέρ γενικών αρχών και αξιών του δικαίου, βρίσκονταν εξωγενώς οργανωμένη προσπάθεια αποκαθήλωσης του στρατιωτικού καθεστώτος και ανάδυσης στην εξουσία των ακραίων ισλαμικών συνιστωσών.

Από το 2014 και έπειτα, πολλοί δρώντες προσπάθησαν να μεσολαβήσουν για μια λύση στη Λιβυκή κρίση μέσω διαπραγματεύσεων, αλλά απέτυχαν. Ο κοινός τόπος αυτής της σύγκρουσης είναι η διάσπαση της ανατολικής από τη δυτική Λιβύη, η οποία ξεκίνησε από τα γεγονότα του Μαΐου 2014, όταν ο στρατηγός Χαλιφά Χαφτάρ όρισε τον εαυτό του αρχηγό του Λιβυκού Εθνικού Στρατού και ξεκίνησε την «Επιχείρηση Dignity».

Μετά τις εκλογές του ίδιου έτους και ως απάντηση, ένας φιλοισλαμιστικός συνασπισμός που ονομάζεται Libya Dawn ανάγκασε το εκλεγμένο κοινοβούλιο να φύγει από την πρωτεύουσα στην Τρίπολη και να εγκατασταθεί στην ανατολική πόλη Τομπρούκ. Σήμερα, η κύρια ρωγμή στη Λιβύη παραμένει το χάσμα μεταξύ Ανατολής και Δύσης, με τον στρατάρχη Χάφταρ και τον Λιβυκό Εθνικό Στρατό του να συμμαχούν με το κοινοβούλιο ή τη Βουλή των Αντιπροσώπων που εδρεύει στο Τομπρούκ ενάντια στο κυβερνών σώμα υπό την αιγίδα των Ηνωμένων Εθνών στην Τρίπολη.³⁷

Ωστόσο η συμπεριφορά αυτών των διεθνών δρώντων η οποία εκδηλώνονταν με την υποστήριξη μιας φατρίας έναντι της άλλης, ενίσχυσε διάφορους τοπικούς δρώντες, μεταξύ των οποίων και ο Χάφταρ, ο οποίος προωθούσε μόνο την ιδέα μιας λύσης μέσω διαπραγματεύσεων, αλλά ποτέ δεν ήταν ολοκληρωτικά αφοσιωμένος σε αυτό. Τελικά, ο Χάφταρ - που επιδιώκει να καταλάβει στρατιωτικά ολόκληρη τη χώρα - φαίνεται ότι χρησιμοποίησε τις διάφορες προσπάθειες διαμεσολάβησης, που ασκήθηκαν κυρίως από ξένους παράγοντες, για να κερδίσει χρόνο και να σχεδιάσει τα βήματα που απαιτούνται για να ξεπεράσει τους αντιπάλους του. Οι δυνάμεις του Χαφτάρ κατέλαβαν τον έλεγχο της πετρελαϊκής υποδομής της Λιβύης στα ανατολικά και τη χρησιμοποίησαν ως διαπραγματευτικό χαρτί με την Τρίπολη και τη διεθνή

³⁷ <https://www.ifimes.org/en/researches/morocco-relentless-diplomacy-in-the-libyan-crisis/4658>

κοινότητα. Ο Χαφτάρ αντικατέστησε επίσης τους εκλεγμένους δημοτικούς ηγέτες σε όλη την ανατολική χώρα με έμπιστους σε αυτόν στρατιωτικούς, για να εδραιώσει την εξουσία του στην ανατολική επαρχία.

Εν τω μεταξύ, ο Εθνικός Στρατός της Λιβύης προχωρήσε στην κατάληψη βασικών τοποθεσιών, συμπεριλαμβανομένης της στρατηγικής στρατιωτικής βάσης στην κεντρική περιοχή της Τζούφρα, προκειμένου να εδραιώσει τον έλεγχο του Στρατάρχη Χάφταρ πέρα από τα ανατολικά. Αυτή η σχετικά πρόσφατη κίνηση, μετά από συνομιλίες με τον αντίπαλό του, Fayez Al-Sarraj, στο Άμπου Ντάμπι, δείχνει μια στρατηγική εμπλοκής σε ανεδαφικές διαπραγματεύσεις σε διεθνές επίπεδο, προωθώντας παράλληλα μια στρατιωτική εκστρατεία και διαμορφώνοντας την ισορροπία ισχύος στο έδαφος.

Ο Χάφταρ φέρεται επίσης να επιδιώκει να δημιουργήσει συμμαχίες με φυλές στη δυτική Λιβύη για να ενισχύσει τις δυνάμεις του με σκοπό την περαιτέρω επέκταση προς τα δυτικά. Οι παρατεταμένες και ασυντόνιστες πρωτοβουλίες διαμεσολάβησης όχι μόνο ωφελούν τον Χάφταρ δίνοντάς του περισσότερο χρόνο για να εδραιώσει την εξουσία στα ανατολικά και να οικοδομήσει συμμαχίες στη Δύση, αλλά επίσης αποδυναμώνουν σοβαρά όλες τις διαπραγματεύσεις για τη Λιβύη. Ταυτόχρονα, οι διάφοροι περιφερειακοί και διεθνείς παράγοντες που ξεκίνησαν χωριστές διαπραγματευτικές προσπάθειες με στόχο τη συνένωση των αντίπαλων μερών στη Λιβύη, οδήγησαν σε ταυτόχρονες παρεμβάσεις για την επιδίωξη των δικών τους συμφερόντων και ως εκ τούτου περιόρισαν τις πιθανότητες για μια επιτυχημένη διαδικασία υπό την ηγεσία του ΟΗΕ. Το αποτέλεσμα αυτής της δυναμικής ήταν η συνολική υποβάθμιση της ευκαιρίας για ειρήνη στη Λιβύη.³⁸

Τα Ηνωμένα Έθνη ηγούνται επισήμως των προσπαθειών διαμεσολάβησης στη Λιβύη από το 2014 με στόχο τον σχηματισμό μιας ενιαίας κυβέρνησης ενότητας. Η Λιβυκή Πολιτική Συμφωνία (LPA) υπογράφηκε στο Skhirat του Μαρόκου τον Δεκέμβριο του 2015, ιδρύοντας ουσιαστικά ένα Προεδρικό Συμβούλιο (PC) που αποτελείται από ένα εννεαμελές εκτελεστικό όργανο με επικεφαλής έναν πρόεδρο και ένα συμβουλευτικό όργανο. Στη συνέχεια, σχηματίστηκε μια κυβέρνηση ενότητας που ονομάστηκε «Κυβέρνηση Εθνικής

³⁸ <https://www.ifimes.org/en/researches/moroccos-relentless-diplomacy-in-the-libyan-crisis/4658>

Συμφωνίας» (GNA) με επικεφαλής τον Αλ Σαράι – ωστόσο σαν εκτελεστικό όργανο δεν εγκρίθηκε ποτέ από τη Βουλή των Αντιπροσώπων (HoR) και ως εκ τούτου ήταν άνευ ουσίας από την αρχή.

Εκτός από το ότι το σύμφωνο δεν εφαρμόστηκε ποτέ πλήρως, το LPA υπονομεύτηκε επανειλημμένα τόσο από τις επί τόπου εξελίξεις στη Λιβύη όσο και από παρεμβάσεις εξωτερικών παραγόντων, όπως η Αίγυπτος και τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα, που επιδιώκουν να εξυψώσουν τους υποστηρικτές τους στη χώρα. Οι προσπάθειες στη Λιβύη διεξήχθησαν από την Αποστολή Υποστήριξης του ΟΗΕ στη Λιβύη (UNSMIL), μια πολιτική αποστολή που ιδρύθηκε το 2011 για να στηρίξει τις μεταβατικές αρχές της χώρας στις προσπάθειες εγκαθίδρυσης της ειρήνης μετά τη σύγκρουση.³⁹

Τον Σεπτέμβριο του 2014, μετά τη διάσπαση της χώρας, ο Ειδικός Αντιπρόσωπος των Ηνωμένων Εθνών και επικεφαλής της UNSMIL Bernardino Leon ανακοίνωσε την έναρξη ενός πολιτικού διαλόγου που θα είχε ως στόχο τη δημιουργία μιας κυβέρνησης ενότητας στη χώρα.

Ο πολιτικός διάλογος οδήγησε τελικά στην υπογραφή της συμφωνίας του Skhirat, με την οδυνηρή διαδικασία διαπραγματεύσεων να παράγει μια συμφωνία που δυστυχώς ελάχιστα συνέβαλε στον τερματισμό της σύγκρουσης. Το προηγούμενο κοινοβούλιο του Γενικού Εθνικού Κογκρέσου (ΓΕΚ) αρνήθηκε αρχικά τον Ιούλιο του 2015 να υπογράψει ένα σχέδιο συμφωνίας κατά τη διάρκεια των συνομιλιών, πιστεύοντας ότι η συμφωνία θα τους παραγκωνίσει (η συμφωνία έκανε το HoR το μοναδικό νομοθετικό σώμα και το GNC ένα συμβουλευτικό Ανώτατο Συμβούλιο της Επικρατείας).

Πράγματι, οι εντάσεις συνεχίστηκαν μεταξύ του Εθνικού Κογκρέσου και του PC/GNA μετά την ίδρυση του τελευταίου. Αυτό αποδεικνύεται από τις επανειλημμένες επιθέσεις στην Τρίπολη το 2016 και το 2017 από πολιτοφυλακές υπέρ του GNC με στόχο την αποδυνάμωση του GNA. Η απόρριψη εκ μέρους του εμπόδισε επίσης τη διαδικασία διαπραγμάτευσης του 2015, αφού ακόμη και μετά την υπογραφή της συμφωνίας, τα μέλη του κοινοβουλίου δεν την εφάρμοζαν, αρνούμενοι να αναγνωρίσουν τη GNA, παραμερίζοντας έτσι οποιαδήποτε πρόοδο

³⁹ LIZZA, R. (2011) «The Consequentialist: How the Arab Spring remade Obama's foreign policy», The New Yorker, 2 mai 2011.

που προέκυψε από τη μεσολάβηση του ΟΗΕ. Το έκαναν υπό την επιρροή του Χάφταρ, ο οποίος de facto έλεγχε το κοινοβούλιο και ως εκ τούτου είχε συμφέρον να αποτύχει η διαμεσολάβηση.

Τελικά, ο ΟΗΕ προχώρησε στην προώθηση μιας συμφωνίας που πίεζε τις παρατάξεις της Λιβύης σε διαπραγματεύσεις, αλλά έκανε ελάχιστα για να δημιουργήσει τις προϋποθέσεις για την πραγματική εφαρμογή μιας συμφωνίας ή την επιβολή της. Ένας άλλος παράγοντας που συνέβαλε στην αδυναμία της συμφωνίας ήταν η αμφισβητήσιμη της νομιμότητας της διαδικασίας μέσω του ΟΗΕ.

Ο Γερμανός διπλωμάτης Μάρτιν Κόμπλερ, ο διάδοχος του Λεόν, μπόρεσε να προχωρήσει σε μια συμφωνία στο Σκιράτ για την ίδρυση του LPA. Ακόμα κι αν το LPA είχε συγκεντρώσει ευρεία υποστήριξη από την αρχή, η επιτυχία του βασίστηκε σε μεγάλο βαθμό στην ικανότητα και την προθυμία της διεθνούς κοινότητας να παράσχει στο GNA ενιαία υποστήριξη και υποστήριξη για τη σταθεροποίηση της χώρας. Ενώ βασικοί περιφερειακοί δρώντες, καθώς και διεθνείς παράγοντες στην Ευρώπη, εξέφρασαν την υποστήριξή τους για τη διαδικασία των Ηνωμένων Εθνών, την Πολιτική Συμφωνία της Λιβύης και την προκύπτουσα Κυβέρνηση Εθνικής Συμφωνίας, οι ενέργειές τους όμως καταδείκνυαν το αντίθετο.⁴⁰

Περιφερειακές Παρεμβάσεις

Οι γείτονες της Λιβύης, καθώς και άλλοι περιφερειακοί παράγοντες, διαδραμάτισαν σημαντικό ρόλο στις διαπραγματεύσεις. Αν και σε ορισμένες περιπτώσεις αυτοί οι παράγοντες έπαιξαν θετικό ρόλο υποστηρίζοντας τη διαδικασία του ΟΗΕ και συγκαλώντας τα αντιμαχόμενα μέρη της Λιβύης, τις περισσότερες φορές επιδίωκαν ανταγωνιστικά προσωπικά συμφέροντα που, αντί να βοηθήσουν στην έναρξη της προόδου προς την επίλυση, αποκάλυψαν περιφερειακούς ανταγωνισμούς που διαδραματιζόνταν σε Λιβύη.

Οι πλησιέστεροι γείτονες της Λιβύης, η Αίγυπτος, η Αλγερία και η Τυνησία, απειλούνται περισσότερο από την περιφερειακή αστάθεια που προέρχεται από τη σύγκρουση στη Λιβύη. Τα τρία έθνη συμμετείχαν σε μια σειρά τριμερών

⁴⁰ <https://www.ifimes.org/en/researches/moroccos-relentless-diplomacy-in-the-libyan-crisis/4658>

συναντήσεων από τα τέλη του 2016 έως τα μέσα του 2017 με στόχο την εξεύρεση λύσης στο πολιτικό αδιέξοδο στη χώρα. Αποδεχόμενοι τις δύο κοινές αρχές: τη διατήρηση του λιβυκού εδάφους και κυριαρχίας και, ως εκ τούτου, την απόρριψη της ξένης στρατιωτικής ή πολιτικής επέμβασης στις εσωτερικές υποθέσεις της Λιβύης, και την εξύψωση του πολιτικού διαλόγου έναντι της στρατιωτικής λύσης - και όμως, είναι ακριβώς η παραβίαση του η πρώτη αρχή που εμπόδισε την πραγματοποίηση της δεύτερης.⁴¹

Αίγυπτος

Σε ότι αφορά την Αίγυπτο, η διατήρηση της σταθερότητας στη Λιβύη είναι προς το εθνικό της συμφέρον, ήδη η Αίγυπτος μάχεται μια ισλαμιστική εξέγερση στη χερσόνησο του Σινά και είναι επιφυλακτική για τις απειλές για την ασφάλεια από εξτρεμιστικές ομάδες που δρουν από το λιβυκό έδαφος. Ως εκ τούτου, το Κάιρο έπαιξε σημαντικό ρόλο στη διοργάνωση μιας συνάντησης μεταξύ του Αλ-Σαράι και του Χάφταρ σε μια προσπάθεια να τους κάνει να καταλήξουν σε πολιτική συμφωνία.

Τον Φεβρουάριο του 2017, επισκέφτηκαν και οι δύο το Κάιρο για αναμενόμενες κατ' ιδίαν συνομιλίες υπό τον Μαχμούτ-Χεγκαζι, αρχηγό του επιτελείου των Αιγυπτιακών Ενόπλων Δυνάμεων. Ωστόσο, όταν έφτασε στο Κάιρο, ο Χάφταρ αρνήθηκε να συναντηθεί με τον Αλ-Σαράτζ. Η κρίσιμη πρόκληση για το Κάιρο αποδείχθηκε ότι ήταν να πείσει τον Χάφταρ να ακολουθήσει τη συνάντηση με τον Αλ-Σαράτζ και να συμμετάσχει με καλή πίστη σε μια διαπραγματευτική διαδικασία. Ο αιγυπτιακός στρατός παρέχει από το 2014 υποστήριξη στον Χάφταρ, θεωρώντας τον ως τον μοναδικό παράγοντα που έχει την ικανότητα να εδραιώσει την ασφάλεια στα πορώδη δυτικά σύνορα της Αιγύπτου με τη Λιβύη. Ωστόσο, στο Κάιρο, ο Χάφταρ διαπραγματευόταν με το Κάιρο σχετικά με τη συνέχιση της υποστήριξής του Καΐρου στη στρατιωτική του εκστρατεία στη Λιβύη, ακόμη και αν αποτύγχανε να συνεργαστεί στις διαπραγματεύσεις. (Hashim A. 2011)

Το Κάιρο συνέχισε να εκφράζει την υποστήριξή του στον Χάφταρ ενώ αντιμετώπιζε εξτρεμιστικές διαρροές από τη Λιβύη. Κάλεσε μάλιστα τα Ηνωμένα

⁴¹ <https://www.usip.org/publications/2022/06/whats-next-libyas-protracted-conflict>

Έθνη να εξαιρέσουν τον Εθνικό Στρατό της Λιβύης από το εμπάργκο όπλων του ΟΗΕ στη Λιβύη προκειμένου να διευκολυνθεί η νόμιμη προμήθεια όπλων από τον Χάφταρ. Ωστόσο, οι συναντήσεις του Καΐρου διευκόλυναν το σκηνικό των ειρηνευτικών συνομιλιών που πραγματοποιήθηκαν αργότερα εντός του έτους στο Άμπου Ντάμπι και στο Παρίσι. Αν και δεν υπογράφηκε επίσημη συμφωνία μεταξύ του Αλ-Σαράτζ και του Χάφταρ, οι δύο φέρεται να συμφώνησαν για ορισμένες τροποποιήσεις που θα έπρεπε να γίνουν στο LPA ως μέρος μιας ενδεχόμενης πολιτικής συμφωνίας.⁴²

Αλγερία και Τυνησία

Η Αλγερία και η Τυνησία, ενώ και οι δύο συμμετείχαν σε τριμερείς συνομιλίες με την Αίγυπτο, ανέλαβαν περισσότερους διακριτούς ρόλους στις μεμονωμένες προσπάθειές τους να μεσολαβήσουν για μια αποδεκτή λύση. Οι διπλωματικές προσπάθειες από το Αλγέρι προσπάθησαν να εξισορροπήσουν την επιρροή του Καΐρου στη Λιβύη. Το Αλγέρι διακατέχεται από νευρικήτητα, καθώς πιστεύει ότι μια πιο δυναμική επέμβαση του Καΐρου στη σύγκρουση με το πλευρό του Χάφταρ θα μπορούσε να επιδεινώσει τις υπάρχουσες προκλήσεις ασφαλείας στα σύνορά του με τη Λιβύη.⁴³

Η Τύνιδα ενδιαφέρεται επίσης πρωτίστως για τις απειλές που προέρχονται από τα κοινά σύνορά της με τη Λιβύη. Μαχητές από τη Λιβύη έχουν περάσει στην Τυνησία και διέπραξαν επιθέσεις κατά των δυνάμεων ασφαλείας με τον αντίκτυπο αυτών των απειλών να απευθύνεται σε μεγάλο βαθμό στο εύθραυστο πολιτικό σύστημα της Τυνησίας και στην οικονομία της.⁴⁴

Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα

Η εμπλοκή των ΗΑΕ στη σύγκρουση στη Λιβύη δεν ήταν νέα. Μαζί με το Κάιρο, το Άμπου Ντάμπι παρείχε υλική υποστήριξη στον Χάφταρ και τη

⁴² <https://www.usip.org/publications/2022/06/whats-next-libyas-protracted-conflict>

⁴³ Al Jazeera and Agencies. "Al Jazeera ." Battle for Libya: Key moments

⁴⁴ Faiza Koubi PhD candidate in international relations University Mohamed Morocco

στρατιωτική του εκστρατεία στη Λιβύη όπου ξεκίνησε το 2014. Τον Μάιο του 2017, το Άμπου Ντάμπι αναβάθμισε τον ρόλο του ως βασικό δρώντα φιλοξενώντας τον Αλ-Σαράτζ και τον Χάφταρ για την πρώτη τους προσωπική συνάντηση από τις αρχές του 2016. Η συνάντηση χαιρετίστηκε ως σημαντική, ενώ καμία επίσημη δήλωση δεν έγινε από κανένα από τα δύο μέρη. Η συνάντηση φάνηκε να φέρνει πιο κοντά τον Αλ-Σαράτζ και τον Χάφταρ σχετικά με τις βασικές τροποποιήσεις στο LPA και τη δυνατότητα διεξαγωγής εκλογών το 2018. Στην πραγματικότητα, η συνάντηση έδειξε μια προσπάθεια του Χάφταρ να αναγκάσει τον Αλ-Σαράτζ να παραδοθεί υπό όρους και να ενισχύσει τη δική του θέση στη διεθνή σκηνή.

Στη συνέχεια, θανατηφόρες συγκρούσεις στη Λιβύη μεταξύ των δυνάμεων υπέρ του GNA και του Λιβυκού Εθνικού Στρατού του Χάφταρ κατέστησαν σαφές το θεμελιώδες χάσμα μεταξύ τέτοιων συναντήσεων σε διεθνές επίπεδο και κινήσεων των δρώντων στη Λιβύη, καθώς και την αδύναμη θέση του Αλ-Σαράτζ στη Λιβύη. Σε τελική ανάλυση, οι προσπάθειες περιφερειακής διαμεσολάβησης στη Λιβύη έχουν κάνει ελάχιστα για να ενισχύσουν τη νομιμότητα της διαπραγματευτικής διαδικασίας του ΟΗΕ. Σε ορισμένες περιπτώσεις, στην πραγματικότητα διέβρωσαν τη διαδικασία του ΟΗΕ.⁴⁵

Παράθυρο ειρήνευσης από το Παρίσι

Η πιο σημαντική εξέλιξη στη διαδικασία διαμεσολάβησης σημειώθηκε τον Ιούλιο του 2017, όταν ο Γάλλος πρόεδρος Εμανουέλ Μακρόν φιλοξένησε τον Αλ-Σαράτζ και τον Χάφταρ στο Παρίσι για απευθείας συνομιλίες. Τίποτα καινούργιο δεν επιτεύχθηκε στις συνομιλίες. Ο Αλ-Σαράτζ και ο Χάφταρ συμφώνησαν και οι δύο επίσημα σε μια κοινή δήλωση που θα έδινε έμφαση σε μια πολιτική λύση, αλλά η οποία δεν καθόριζε μια σαφή πολιτική πορεία εξόδου από τη σύγκρουση. Αντίθετα, οι διαπραγματεύσεις φάνηκε ότι πρώτον, προσέφεραν περαιτέρω νομιμοποίηση του Χάφταρ στη διεθνή σκηνή και, δεύτερον, ενίσχυσαν τον ρόλο της Γαλλίας σε σχέση με τις διεθνείς συζητήσεις για τη Λιβύη.

Η συνάντηση έλαβε χώρα σε μια κρίσιμη στιγμή για τον Χάφταρ, δηλαδή μετά τη νίκη του επί των οποίων αποκάλεσε «τρομοκράτες» τους μαχητές της ανατολικής Βεγγάζης μετά από μια τριετή μάχη. Το τέλος των μαχών στη Βεγγάζη

⁴⁵ <https://www.usip.org/publications/2022/06/whats-next-libyas-protracted-conflict>

ήταν σημαντικό για τον Χάφταρ, επειδή από την οπτική του, η νίκη επιβεβαίωσε τη δύναμη του Λιβυκού Εθνικού Στρατού και ενίσχυσε την εικόνα του ως σωτήρα της Λιβύης. Επιπλέον, ο Χάφταρ είχε την ευκαιρία να στρέψει την προσοχή του στην αυτοαποκαλούμενη αποστολή του και να πάρει στρατιωτικά τον έλεγχο της Λιβύης από τη μάζιγα των εξτρεμιστών εξασφαλίζοντας τη σταθερότητα. Ο Χάφταρ, λοιπόν, βρισκόταν σε ισχυρή θέση όταν συμμετείχε στη σύνοδο του Παρισιού.

Η εμπιστοσύνη του σε αυτό το γεγονός φάνηκε ξεκάθαρα στη συνέχεια, όταν σνόμπαρα αμέσως τον Αλ-Σαράτζ ως αδύναμο και ισχυρίστηκε ότι μέλη του ΡC συνδέονται με τρομοκρατικές οργανώσεις. Επιπλέον, η ευρεία κάλυψη των δυτικών μέσων ενημέρωσης και ιδιαίτερα η προσοχή που έλαβε ο Χάφταρ κατά τη διάρκεια και μετά τη σύνοδο κορυφής ήταν σαφής ένδειξη της επιτυχίας του να κερδίσει σημαντική θέση ως νόμιμος παίκτης στη σύγκρουση στη Λιβύη και να βγει από τις συνομιλίες ως νικητής.

Κάποιοι επαίνεσαν τον Χάφταρ που εξέφρασε την προθυμία του να συμμετάσχει σε μελλοντικές εκλογές στη Λιβύη και να συμμετάσχει σε μια ειρηνευτική πολιτική διαδικασία, αλλά βέβαια η πρότερη συμπεριφορά του προκαθόριζε ότι η ρητορική του θα είναι ένα κενό γράμμα, η καλύτερα ένα σχέδιο που δεν είχε πρόθεση να ακολουθήσει. Τα κίνητρα της Γαλλίας για τη διοργάνωση της συνάντησης δεν μπορούν να παραβλεφθούν. Για χρόνια, η Γαλλία προσπαθούσε να διαφυλάξει τα συμφέροντά της στη Λιβύη, ιδιαίτερα την επιρροή της στο νότο. Ως εκ τούτου, το Παρίσι δεν δίστασε να παράσχει υποστήριξη σε διάφορες πλευρές της σύγκρουσης στη Λιβύη και φαίνεται να προκρίνει τη στήριξη της στον Χάφταρ. (Nocetti J. 2013,)

Η σύνοδος κορυφής του Ιουλίου στην πραγματικότητα ανέδειξε το Παρίσι ως τον βασικότερο ευρωπαϊκό δρώντα στη Λιβύη και παρέκαμψε τη Ρώμη, η οποία ιστορικά υπήρξε ο σημαντικότερος Ευρωπαίος παραγοντας. Η Ιταλία είχε κάνει από το 2014 κάποιες προσπάθειες για την εκκίνηση των διαπραγματεύσεων στη Λιβύη φιλοξενώντας ad hoc συναντήσεις των πρεσβυτέρων των φυλών καθώς και τοπικών δημοτικών αρχών για τη δημιουργία ενός δικτύου με βάση την τοπική βάση για την καλύτερη υποστήριξη των διαπραγματεύσεων υπό την ηγεσία του ΟΗΕ. Ωστόσο, η μεταναστευτική κρίση που τράβηξε την προσοχή της Ρώμης

ως άμεσο αντίκτυπο της λιβυκής αστάθειας στις δικές της ακτές δημιούργησε ένα παράθυρο για το Παρίσι.

Η πληθώρα των προσπαθειών διαμεσολάβησης υπό την καθοδήγηση διαφόρων περιφερειακών και διεθνών παραγόντων έχει γενικά παρεμποδίσει τη νόμιμη πρόοδο προς μια λύση μέσω διαπραγματεύσεων για τη Λιβύη. Εκ πρώτης όψεως, οι γείτονες της Λιβύης και οι διεθνείς ενδιαφερόμενοι υποστηρίζουν ρητορικά τη διαδικασία του ΟΗΕ και το LPA (αν και υπάρχει γενική συναίνεση ότι το LPA πρέπει να τροποποιηθεί). Ωστόσο, αυτοί οι παράγοντες επιδίωξαν ταυτόχρονα τα δικά τους συμφέροντα στη Λιβύη και σε διαφορετικούς βαθμούς υπέκυψαν τη διαδικασία των διαπραγματεύσεων.

Ο ΟΗΕ μέσω της Αποστολής Υποστήριξης στη Λιβύη έχει αναγνωρίσει την απειλή που συνιστούν οι πολλαπλές διαπραγματεύσεις για τη διαδικασία του ΟΗΕ στη Λιβύη. Όπως είπε ο Ειδικός Απεσταλμένος και νυν επικεφαλής της UNSMIL, Γκασάν Σαλαμέ από τον Λίβανο, τον Σεπτέμβριο του 2017 μετά τις προσπάθειες του Παρισιού, «Πολλοί μάγειρες χαλάνε τον ζυμό».⁴⁶ Η αποστολή του ΟΗΕ δεν μπορεί να συνεργαστεί αξιόπιστα με τους Λίβυους για την εξεύρεση λύσης στη σύγκρουση, ενώ οι κατ' όνομα υποστηρικτές της συμμετέχουν σε ενέργειες που τελικά υπονομεύουν τις προσπάθειές της.

Πράγματι, ο Μακρόν παρέχει υποστήριξη στην UNSMIL. Ενισχύοντας έτσι τη θέση του Χάφταρ, καθώς το Κάιρο, το Άμπου Ντάμπι και το Παρίσι φαίνεται να έχουν ευθυγραμμιστεί με τον ισχυρό άνδρα. Αυτός είναι πιθανώς ο λόγος που ο ΟΗΕ δεν μπόρεσε να καταλάβει τη διαδικασία ή να αλλάξει την τρέχουσα πορεία. Όταν ανέλαβε τη θέση του στα μέσα του 2017, ο Σαλαμέ κατέστησε σαφές ότι θα εργαστεί για να φέρει τους διεθνείς και περιφερειακούς φορείς στη Λιβύη υπό την ομπρέλα του ΟΗΕ. Προειδοποίησε για πρωτοβουλίες διαμεσολάβησης ad hoc που δημιουργούσαν σύγχυση. Για το σκοπό αυτό, ο Σαλαμέ πραγματοποίησε αρκετές συναντήσεις με δυτικούς και περιφερειακούς υπουργούς Εξωτερικών, καθώς και με τοπικούς ενδιαφερόμενους φορείς της Λιβύης, όλο το καλοκαίρι του 2017.⁴⁷

Αυτές οι προσπάθειες κορυφώθηκαν με την ανακοίνωση ενός νέου Σχεδίου Δράσης του ΟΗΕ για τη Λιβύη στη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών τον

⁴⁶www.dw.com/el/γκ-σαλαμέ-το-λιβυκό-αφορά-την-ασφάλεια-και-στο-αιγαίο/a-52083540 21/01/2020

⁴⁷ hellasjournal.com/tag/gkasan-salame/2020

Σεπτέμβριο. Το σχέδιο του ΟΗΕ στόχευε στη δημιουργία μιας σαφούς διάδοξης μεταβατικής διαδικασίας για την επίλυση της πολιτικής κρίσης στη Λιβύη και την οικοδόμηση της εμπιστοσύνης των Λιβύων στους κυβερνητικούς θεσμούς.

Το πρώτο στάδιο του σχεδίου περιλάμβανε τη σύγκληση των βασικών πολιτικών παραγόντων της Λιβύης - μιας αντιπροσωπείας από την HoR και το Ανώτατο Συμβούλιο της Επικρατείας - για την τροποποίηση του LPA. Οι τροπολογίες πιθανότατα θα συνίστανται στη μείωση του αριθμού των μελών του PC από εννέα σε τρία, στην κατάργηση του αμφιλεγόμενου άρθρου 8 (το οποίο ορίζει ότι ο στρατός θα βρίσκεται υπό πολιτική εποπτεία από το PC) και μερικές άλλες μικρές αλλαγές.

Το δεύτερο στάδιο προβλέπει μια άκρως περιεκτική Εθνική Διάσκεψη που θα χρηματοδοτείται από τον Γενικό Γραμματέα των Ηνωμένων Εθνών, η οποία θα παρέχει την ευκαιρία σε περιθωριοποιημένες ομάδες ή και σε εκείνες που ήταν απρόθυμες να συμμετάσχουν στην πολιτική διαδικασία νέας μετάβασης. Η Εθνική Διάσκεψη θα συγκεντρώσει επίσης βασικούς φορείς που έχουν ήδη εμπλακεί στην πολιτική διαδικασία, συμπεριλαμβανομένου του HoR και του Ανώτατου Συμβουλίου της Πολιτείας. Μετά τη διάσκεψη, το HoR και η Συνταγματική Συνέλευση Σύνταξης (CDA) θα εργαστούν από κοινού για να επανεξετάσουν και να βελτιώσουν —με βάση τις συστάσεις της διάσκεψης— ένα σχέδιο συντάγματος που έχει εκδοθεί από το CDA τον Ιούλιο του 2017 και έχει δεχθεί σφοδρή κριτική επειδή δεν περιελάμβανε αλλά και δεν αντιμετώπιζε το θέμα της αποκέντρωσης. (iefimerida.gr 2019)

Παράλληλα, η Ανώτατη Εθνική Εκλογική Επιτροπή θα προετοιμαστεί για το επερχόμενο συνταγματικό δημοψήφισμα και τις βουλευτικές και προεδρικές εκλογές, οργανώνοντας φόρα διαλόγου με ένοπλες ομάδες για την επανένταξή τους στην πολιτική διαδικασία και την πολιτική ζωή. Βασικό συστατικό αυτής της προσπάθειας θα είναι η εστίαση στην εθνική συμφιλίωση, η οποία είναι απολύτως απαραίτητη στη Λιβύη.

Όλα αυτά τα βήματα θα ανοίξουν το δρόμο για το συνταγματικό δημοψήφισμα και τις εθνικές εκλογές, που θα ολοκληρώσουν το όραμα του ΟΗΕ για μια επιτυχημένη μετάβαση. Το σχέδιο του Σαλαμέ, αν και φιλόδοξο, καθορίζει

μια χρήσιμη, βήμα προς βήμα διαδικασία για την επίλυση της πολιτικής κρίσης στη Λιβύη. Ωστόσο, παραμένουν αρκετές σημαντικές προκλήσεις που θα μπορούσαν να εκτροχιάσουν αυτές τις προσπάθειες.

Πρώτον, το σχέδιο του Σαλαμέ θα μπορούσε να απειλήσει τα συμφέροντα τόσο του Αλ-Σαράτζ όσο και του Χάφταρ. Σύμφωνα με το σχέδιο, ο Αλ-Σαράτζ θα έχανε την εξουσία του ως επικεφαλής του PC/GNA νωρίτερα. Ο Χάφταρ φαίνεται επίσης να προτιμά οι εκλογές να γίνουν νωρίτερα παρά αργότερα, έτσι θα επιδιώξει να ενισχύσει τη νομιμότητά του συμμετέχοντας στις εκλογές. Ωστόσο, οι μεταρρυθμίσεις στο LPA και η θέσπιση ενός νέου συντάγματος θα έθεταν πιθανότατα ανεπιθύμητους περιορισμούς στην εξουσία του. Τέλος, παραμένει ασαφές εάν ο Σαλαμέ πέτυχε να φέρει τα περιφερειακά και διεθνή μέρη που εμπλέκονται στη Λιβύη κάτω από την ομπρέλα του ΟΗΕ. Εάν παράγοντες όπως η Αίγυπτος, τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα ή η Γαλλία αντιλαμβάνονται μια Λιβύη υπό τον έλεγχο του Χάφταρ ως το σενάριο που ταιριάζει καλύτερα στα συμφέροντά τους.

Πιθανότατα θα αντιμετωπίσει μια δύσκολη μάχη για να διατηρήσει το νέο σχέδιο μετάβασης του ΟΗΕ και να διασφαλίσει ότι τόσο οι Λίβυοι όσο και οι διεθνείς ενδιαφερόμενοι θα συμμετάσχουν στη διαδικασία με καλή πίστη. Ενώ ο Σαλαμέ προσπαθεί να επιβεβαιώσει εκ νέου την ηγεσία του ΟΗΕ στη διαδικασία, αυτές οι προσπάθειες θα είναι ανεπιτυχείς εάν δεν μπορέσουν να συγκεντρώσουν εμπιστοσύνη μεταξύ των αντιπάλων της Λιβύης και να εξουδετερώσουν τους κακούς και τους εξωτερικούς παίκτες. Πράγματι, ακόμη και όταν ο Σαλαμέ προσπαθεί να οικοδομήσει συναίνεση για το μεταβατικό του σχέδιο, ο Χάφταρ συνεχίζει να επιδιώκει τα δικά του συμφέροντα μακριά από το τραπέζι των διαπραγματεύσεων. Λίγες εβδομάδες μετά την ανακοίνωση του νέου σχεδίου δράσης του ΟΗΕ, ενώ ο Σαλαμέ συγκαλούσε αντιπροσωπείες από το HoR και το Ανώτατο Συμβούλιο του Κράτους για να ξεκινήσουν διαπραγματεύσεις, ο Χάφταρ συνέχισε την περιοδεία του στην Ευρώπη συναντώντας τους Ιταλούς υπουργούς Άμυνας και Εσωτερικών, Roberta Pinotti και Marco Minniti, αντίστοιχα. (Ping J. 2008)

Μέσω της στρατηγικής του να κερδίσει διεθνή αναγνώριση ως βασικός παράγοντας στη Λιβύη, ο Χάφταρ διασφαλίζει ότι θα είναι αγκάθι στο πλευρό κάθε σχεδίου του ΟΗΕ που ο ισχυρός άνδρας θεωρεί ότι βλάπτει τα συμφέροντά του.

Εν τω μεταξύ, εν μέσω έντονων συγκρούσεων μεταξύ του GNA και των ομάδων ευθυγραμμισμένες με τον Εθνικό Στρατό της Λιβύης σε βασικές πόλεις όπως η Σαμπράθα τον Οκτώβριο του 2017, ο Χάφταρ μπόρεσε εύκολα να στοιχειοθετήσει το *casus belli* για να καταγγείλει τη διαδικασία διαπραγμάτευσης και να αναλάβει αποφασιστική στρατιωτική δράση κατά του GNA. Αυτό το γεγονός καταδεικνύει ποια ήταν η βασική πρόκληση για τις διαπραγματεύσεις από το 2014. Η διαμεσολάβηση, μάλλον, παρέχει μια χρήσιμη κάλυψη για να επεκτείνουν την εξουσία τους, ενώ υποστηρίζει επιφανειακά τις προσπάθειες που στοχεύουν στην ειρήνη.

Αποτυχημένη Διπλωματία στη Λιβύη

Οι συνεχόμενες συγκρούσεις στη Λιβύη επιβεβαίωσαν τη δυσεπίλυτη φύση της σύγκρουσης στη χώρα. Το απρόβλεπτο, όχι μόνο αμφισβητεί την αδύναμη απάντηση της διεθνούς κοινότητας, αλλά και εκθέτει τις διαιρέσεις της. Οι μάχες μεταξύ του Εθνικού Στρατού της Λιβύης (LNA) υπό τον στρατηγό Χαφτάρ και των λιβυκών Ενόπλων Δυνάμεων (LAF), που συνδέονται με την Κυβέρνηση Εθνικής Συμφωνίας (GNA) με έδρα την Τρίπολη, ξεκίνησαν ξανά στις 26 Ιανουαρίου 2019 στο Abugrein, 90 χιλιόμετρα νότια της Misrata.

Η έξαρση παραβίασε την εκεχειρία που είχε συναφθεί μεταξύ των αντίπαλων φατριών σε λιγότερο από μία εβδομάδα μετά τη διάσκεψη του Βερολίνου για τη Λιβύη, η οποία είχε χαιρετιστεί ως σημαντικό βήμα για την παραπαίουσα ειρηνευτική διαδικασία. Η έντονη αντίθεση μεταξύ των συμπερασμάτων της διάσκεψης του Βερολίνου τα οποία προέβλεπαν την κατάπαυση του πυρός και τη διατήρηση του υφιστάμενου εμπάργκο όπλων του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών (ΣΑΗΕ), καθώς και της πραγματικότητας με την επί τόπου αντανάκλαση των δύο διαφορετικών επιπέδων στα οποία εκτυλίσσεται ο πόλεμος στη Λιβύη.⁴⁸

⁴⁸ <https://www.usip.org/publications/2022/06/whats-next-libyas-protracted-conflict>

Η επίθεση του Χάφταρ στην Τρίπολη τον Απρίλιο του 2019, έδωσε σε ένα ευρύ φάσμα περιφερειακών και διεθνών παραγόντων την ευκαιρία να αυξήσουν την υποστήριξή τους προς τα εμπόλεμα μέρη στο έδαφος, κλιμακώνοντας τη σύγκρουση. Εν τω μεταξύ, οι τοπικοί παράγοντες, ενθαρρυμένοι από την ξένη υποστήριξη, συνεχίζουν να απολαμβάνουν σημαντικό βαθμό αυτονομίας, συχνά εις βάρος των υποστηρικτών τους. Η επίσημη απόρριψη της κατάπαυσης του πυρός από τον Χάφταρ δείχνει ότι η τοπική και η διεθνής διάσταση της σύγκρουσης είναι συχνά ασύνδετες. Μόνο λίγες μέρες μετά τη συμφωνία κατάπαυσης του πυρός στη Μόσχα στις 13 Ιανουαρίου 2020, και την παραμονή της διάσκεψης του Βερολίνου, ο Χάφταρ επέβαλε αποκλεισμό σε τερματικούς σταθμούς πετρελαίου στα ανατολικά της χώρας, εγείροντας έτσι αμφιβολίες για την ικανότητα των ξένων κρατών να επηρεάσουν τους πληρεξούσιους τους.⁴⁹

Η πλεονεκτική θέση του Χάφταρ

Ο κύριος λόγος για την ευθραυστότητα της εκεχειρίας έγκειται στην τρέχουσα πλεονεκτική θέση του Χάφταρ. Νωρίτερα φέτος, ο LNA συνέχισε την πορεία του προς την Τρίπολη, σημειώνοντας σημαντικά κέρδη. Στις 6 Ιανουαρίου όμως, τα στρατεύματα του Χάφταρ κατέλαβαν την πόλη της Σύρτης και πήραν τον έλεγχο της αεροπορικής βάσης Ghardabiya. Το αεροδρόμιο ήταν στρατηγικά σημαντικό για το GNA, καθώς θα χρησίμευε ως βασικός κόμβος για τη λήψη υλικοτεχνικής υποστήριξης από την Τουρκία, τον κύριο σύμμαχό της. Η επιτυχία σε τοπικό επίπεδο, έδωσε στον Χάφταρ μεγαλύτερη μόχλευση κατά τις διαπραγματεύσεις τόσο στη Μόσχα όσο και στο Βερολίνο, επιτρέποντάς του να υποβάλει αυστηρότερες απαιτήσεις από το GNA, όπως π.χ η αποστράτευση των φιλοκυβερνητικών πολιτοφυλακών εντός 90 ημερών. (Burr J. M. – Collins R.)

Οι απαιτήσεις του Χάφταρ απαντήθηκαν με επιθετικό πνεύμα, το LNA όχι μόνο επιτέθηκε στην πόλη Abugrein, αλλά ενίσχυσε επίσης τις αεροπορικές επιδρομές στην Τρίπολη, όπου οι δυνάμεις του Χάφταρ συμμετέχουν σε νέες μάχες με τοπικό πληθυσμό και υποστηριζόμενα τμήματα από την Τουρκία, τους γνωστούς Σύριους πολιτοφύλακες στις προαστιακές περιοχές Salah al-Din. και Tajoura. Ο LNA επιτέθηκε επίσης επανειλημμένα στο αεροδρόμιο Mitiga, όπου οι LAF φέρεται να έχουν αναπτύξει πυραυλικά συστήματα εδάφους-αέρος μεσαίου

⁴⁹ <https://www.usip.org/publications/2022/06/whats-next-libyas-protracted-conflict>

βεληνεκούς MiM-23 Hawk καθώς και συστήματα αυτοπροωθούμενων πυροβόλων αεράμυνας Korkut, τα οποία πιθανότατα στελεχώνονται από τουρκικό στρατιωτικό προσωπικό.

Εμπάργκο όπλων από τον ΟΗΕ

Η παρουσία ξένων στρατιωτικών δυνάμεων – είτε τακτικών είτε μισθοφόρων – και η προμήθεια όπλων και στρατιωτικού εξοπλισμού σε τοπικές ένοπλες ομάδες αποτελούν σαφή παραβίαση των δεσμεύσεων που αναλήφθηκαν στο Βερολίνο και εμπόδιο για την ειρηνευτική διαδικασία. Υποστηρίζοντας το GNA και το LNA αντίστοιχα, η Τουρκία και τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα είναι μεταξύ των κρατών που παρακάμπτουν το εμπάργκο όπλων που επιβλήθηκε στη Λιβύη, διπλασιάζοντας την παρουσία τους μετά την περσινή επίθεση του Χάφταρ στην Τρίπολη.

Παρόλο που και οι δύο πλευρές συμφώνησαν να δεσμευτούν στο ψήφισμα 1970 του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών (το οποίο θεσπίστηκε για πρώτη φορά το 2011) στο Βερολίνο, στον απόηχο της συνόδου κορυφής η Αποστολή Υποστήριξης των Ηνωμένων Εθνών στη Λιβύη αναφέρθηκε μια σημαντική εισροή προηγμένων όπλων, τεθωρακισμένων οχημάτων και μαχητικών. Πλέον καταγράφεται έντονη εναέρια δραστηριότητα πάνω από το αεροδρόμιο Benina που ελέγχεται από το LNA και την αεροπορική βάση Al-Khadim, όπου φέρεται να έχουν παρατηρηθεί αεροσκάφη βαρέων μεταφορών An-124 και Il-76 νηολογημένα στα ΗΑΕ.

Ομοίως, η Τουρκία φέρεται να χρησιμοποιεί πτήσεις τσάρτερ για να αναπτύξει Σύρους αντάρτες μαχητές από τον Ελεύθερο Συριακό Στρατό στη χώρα. Επιπλέον, η εμφάνιση δύο τουρκικών φρεγατών κλάσης Gabya, που αναπτύχθηκαν επίσημα στην Επιχείρηση Sea Guardian του NATO, στα ανοικτά των ακτών της Λιβύης στις 28 Ιανουαρίου, συνδέθηκε από τις γαλλικές μυστικές υπηρεσίες ως μία περαιτέρω παραβίαση του εμπάργκο όπλων. Σύμφωνα με τις γαλλικές αρχές, οι δύο φρεγάτες συνόδευαν φορτηγό πλοίο στο λιμάνι της Τρίπολης. Εάν επαληθευτεί το βίντεο που κυκλοφόρησε από το LNA, τότε θα μιλάμε ότι η τουρκική ναυτική μεταφορά στην LAF θα περιλαμβάνει τεθωρακισμένα

οχήματα μεταφοράς προσωπικού ACV, αντιαεροπορικά πυροβόλα Oerlikon GDF και Korkut 35 mm και αυτοπροωθούμενα πυροβόλα T-155 Firtina 155 mm.

Ευρωπαϊκά τμήματα

Η αποτυχία της Άγκυρας και του Άμπου Ντάμπι να συμμορφωθούν με το εμπάργκο όπλων άφησε τη Διεθνή Επιτροπή Παρακολούθησης που έχει συσταθεί στο Βερολίνο, καθώς και το ΣΑΗΕ, με το επαχθές έργο να βρουν έναν τρόπο επιβολής των διατάξεών της. Φιλόδοξο έργο, κυρίως λόγω της έλλειψης ενότητας εντός του ΣΑΗΕ, όπως αποδείχθηκε κατά τη διάρκεια των μακρών διαπραγματεύσεων για το ψήφισμα 2510 (2020) που ενέκρινε τα συμπεράσματα της διάσκεψης του Βερολίνου, καθώς και τις διαιρέσεις εντός της ΕΕ.

Επίσης ένα σημαντικό κομβικό σημείο ήταν η πιθανή αναβίωση της EUNAVFOR MED και η οποία σχεδιάστηκε να εμποδίσει την εμπορία ανθρώπων στη Μεσόγειο και να βοηθήσει στην εφαρμογή του εμπάργκο όπλων στη Λιβύη. Ωστόσο, η θαλάσσια συνιστώσα της EUNAVFOR MED σταμάτησε να λειτουργεί από τον Μάρτιο του 2019, όταν η ιταλική κυβέρνηση σκλήρυνε την προσέγγισή της στη μετανάστευση. Οι νέες συνομιλίες για την αναβίωση της θαλάσσιας επιχείρησης φέρεται να απέτυχαν, λόγω των αντιρρήσεων της αυστριακής κυβέρνησης, η οποία αντιτίθεται στις θαλάσσιες περιπολίες που, κατά την άποψή της, θα μπορούσαν να ενθαρρύνουν περισσότερους μετανάστες να διασχίσουν τη Μεσόγειο Θάλασσα για να φτάσουν στην Ευρώπη.⁵⁰

Η Ιταλία είχε εν μέρει συμφωνήσει να ενεργοποιήσει εκ νέου την EUNAVFOR MED υπό τον όρο ότι θα επικεντρωθεί αποκλειστικά στην παρακολούθηση του εμπάργκο όπλων στη Λιβύη. Ωστόσο, οποιαδήποτε επανέναρξη της αποστολής θα είχε στρατηγικές επιπτώσεις, λόγω της αυξανόμενης έντασης στην ανατολική Μεσόγειο μετά τη διμερή συμφωνία για τα θαλάσσια σύνορα που υπέγραψαν η Τουρκία και η GNA. Υπογράφηκε παράλληλα και μια συμφωνία στρατιωτικής συνεργασίας τον Νοέμβριο του 2019, η οποία αφορά τη συμφωνημένη οριοθέτηση των αντίστοιχων οικονομικών αποκλειστικών ζωνών εξοργίζοντας τους γείτονές, οι οποίοι έχουν σημαντικό μερίδιο σε ενεργειακά πεδία στην περιοχή.

⁵⁰ <http://www.eia.gov/countries/cab.cfm?fips=ly>

Η άφιξη τουρκικών πολεμικών πλοίων στην Τρίπολη, καθώς και η προθυμία του Γάλλου Προέδρου Εμμανουέλ Μακρόν να αναπτύξει γαλλικές φρεγάτες μετά από συνομιλίες με τον Έλληνα πρωθυπουργό Κυριάκο Μητσοτάκη, ανέδειξε τον κίνδυνο θαλάσσιας σύγκρουσης στα ανοικτά των ακτών της Λιβύης, καθώς και την διάρρηξη των σχέσεων μεταξύ των μεγάλων συμμάχων του ΝΑΤΟ.

Το Αλγέρι πλέον διεξάγει πιο περιεκτικές συνομιλίες και οποιαδήποτε στρατηγική για την πλήρη εφαρμογή του εμπάργκο όπλων στη Λιβύη πρέπει να λαμβάνει υπόψη όχι μόνο τη θαλάσσια διάστασή της αλλά και τις αεροπορικές μεταφορές όπλων και στρατευμάτων, στα χερσαία σύνορα της χώρας. Για το λόγο αυτό, μια συνάντηση των γειτονικών χωρών της Λιβύης που πραγματοποιήθηκε στο Αλγέρι στις 23 Ιανουαρίου 2020 ήταν ιδιαίτερα σημαντική. Η συνάντηση πραγματοποιήθηκε εν μέρει ως απάντηση στην προφανή έλλειψη ουσίας της διάσκεψης του Βερολίνου, η οποία αποδοκιμάστηκε από χώρες όπως η Τυνησία η οποία έλαβε πρόσκληση την τελευταία στιγμή παρά το γεγονός ότι επηρεάζονταν άμεσα από την κρίση στη Λιβύη.⁵¹

Μαζί με την συγκέντρωση στην Μπραζαβίλ των μελών της Επιτροπής Υψηλού Επιπέδου της Αφρικανικής Ένωσης για τη Λιβύη στις 30 Ιανουαρίου, η συνάντηση στο Αλγέρι έριξε στο προσκήνιο την αφρικανική διάσταση της κρίσης στη Λιβύη, τονίζοντας την ανάγκη για καλύτερο συντονισμό μεταξύ των γειτονικών χωρών. Παρείχε δηλαδή μια πολύ αναγκαία γέφυρα μεταξύ δύο μπλοκ χωρών (Αλγερία, Αίγυπτος και Τυνησία από τη μία πλευρά και Τσαντ, Μάλι, Νίγηρας και Σουδάν από την άλλη) που θα μπορούσε να οδηγήσει σε μια πιο ολοκληρωμένη προσέγγιση της κρίσης. Στην τελική τους δήλωση, τα συγκεντρωμένα έθνη απέρριψαν οποιαδήποτε στρατιωτική λύση ή ξένη παρέμβαση στη Λιβύη και αντ' αυτού κάλεσαν τις λιβυκές φατρίες να επαναλάβουν την ειρηνευτική διαδικασία που υποστηρίζεται από τον ΟΗΕ.

Ωστόσο, η περιφερειακή δυναμική διαμορφώνεται σε μεγάλο βαθμό και από τις αντικρουόμενες ατζέντες των κύριων ενδιαφερόμενων μερών, της Αλγερίας και της Αιγύπτου, που υποστηρίζουν αντίπαλες φατρίες στη Λιβύη. Το Κάιρο έχει κατηγορηθεί συχνά για παραβίαση του εμπάργκο όπλων από την Ομάδα

⁵¹<http://www.kathimerini.gr/927667/article/epikairothta/ellada/symmetoxh-toy-polemikoy-naytikoy-sthn-epixeirhsh-eunavfor-med-operation-sophia>

Εμπειρογνομόνων του ΟΗΕ, καθόσον φέρεται ότι παρείχε όπλα και στρατιωτικό εξοπλισμό στον LNA και πραγματοποιούσε αεροπορικές επιδρομές για την υποστήριξη των δυνάμεων του Χάφταρ.

Επιφυλακτική η Αλγερία για την προέλαση του Χάφταρ στη δυτική Λιβύη, βρέθηκε σε απόλυτη ταύτιση με την Άγκυρα, παρά το γεγονός ότι η τουρκική επέμβαση στη Λιβύη είναι σαφώς σε αντίθεση με την παραδοσιακά μη παρεμβατική στάση της Αλγερίας.

Αν και η περιφερειακή διπλωματία και οι διεθνείς διασκέψεις παρουσιάζουν αξιόλογες προσπάθειες, η απουσία ουσιαστικής εκχειρίδας κάνει την προοπτική μιας εφαρμόσιμης λύσης στη σύγκρουση στη Λιβύη να φαίνεται δυσοίωνη. Οποιαδήποτε στερεή συμφωνία εξαρτάται από μια πραγματική δέσμευση για την εκχειρία από τους τοπικούς δρώντες και την εφαρμογή αποτελεσματικότερων μέτρων επιβολής του εμπάργκο όπλων.

Τα Ηνωμένα Έθνη πιέζουν επί του παρόντος και στα δύο μέτωπα, υποστηρίζοντας μια ειδική επιτροπή που αποτελείται από πέντε στρατιωτικούς αξιωματούχους από κάθε εμπόλεμη πλευρά και υιοθετώντας ένα ψήφισμα με στόχο την επιβολή κυρώσεων σε χώρες που παραβιάζουν το εμπάργκο όπλων. Το αν αυτές οι προσπάθειες θα παράγουν κάποιο απτό αποτέλεσμα ή θα αποτελέσουν άλλη μια αποτυχημένη προσπάθεια συμφιλίωσης, είναι νωρίς ακόμη να φανεί στον ορίζοντα.⁵²

Συμπερασματικά

Σήμερα η Λιβύη οδεύει με μεταβατική κυβέρνηση προσκείμενη στον GNA (Government of National Agreement) σε εκλογές. Κατά τα λοιπά, δεδηλωμένα Τουρκία και Κατάρ -και σιωπηρά Ιταλία- υποστηρίζουν την επισήμως δια του ΟΗΕ αναγνωρισμένη και μέχρι πρότινος κυβέρνηση του GNA με αρχηγό τον Φαγέζ αλ Σαράζ, ενώ Ρωσία, Γαλλία, Αίγυπτος και Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα (ΗΑΕ), υποστηρίζουν τον επικεφαλής του LNA (Libya National Army) Στρατάρχη Χαφτάρ, ο οποίος απολαμβάνει της στήριξης του εθνικού κοινοβουλίου. Το σύνολο των πηγών που μελετούν τη λιβυκή κρίση αναφέρεται σε παρασκηνιακού τύπου

⁵² <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/beyond-ceasefire-libya>

μεθοδεύσεις και εμπλοκές, που εύκολα οι τυπολάτρες ελλείπει αναγνωρισμένων αποδείξεων θα ονόμαζαν ως «θεωρίες συνομωσίας».

Σε κάθε περίπτωση οι συμμετέχουσες χώρες και σχηματισμοί⁵³ της Διάσκεψη του Βερολίνου που έλαβε χώρα στις 14 Ιανουαρίου 2020, αποτελούν ουσιαστικά τα σημεία εκκίνησης των συγκρουόμενων συμφερόντων. Με την επιφύλαξη της γενίκευσης επιχειρείται προσέγγιση της αλήθειας σε σχέση με τις συγκρούσεις και τις σκοπιμότητες στο έδαφος της Λιβύης.

Η Γαλλία έγινε μέρος της εξίσωσης προκειμένου να προωθήσει/προστατέψει τα συμφέροντα της πετρελαϊκής Total, η οποία έλαβε πρόσφατα νέες άδειες έρευνας και εξόρυξης πετρελαίου σε χερσαίες περιοχές στην Ανατολική Λιβύη, που κατά ορισμένες πληροφορίες ανήκαν προηγουμένως στον ιταλικό κολοσσό Eni (Καθημερινή, 2019). Η Ιταλία διεκδικεί μερίδιο από τα απολεσθέντα ορυκτά κοιτάσματα ενώ ταυτόχρονα συνεργάζεται με την κυβέρνηση (GNA), προκειμένου να περιορίσει τον όγκο των προσφυγικών ροών που μαστίζουν τις ακτές της.

Η Ρωσία εμπλέκεται με δύο πετρελαϊκές εταιρείες (Tatneft και Wintershall, θυγατρική της Gazprom) οι οποίες υπέγραψαν συμβόλαια με την Εθνική Εταιρεία Πετρελαίου (NOC) της Λιβύης που ελέγχεται από τον Σαράζ. Η οικονομική και στρατιωτική στήριξη όμως της Ρωσίας στον στρατάρχη Χαφτάρ με εξοπλισμό και ιδιωτικές ένοπλες εταιρίες, παρά τα συμβόλαια των πετρελαϊκών εταιριών, δικαιολογείται ως αντίβαρο στην - με τουρκικές ευλογίες - εξτρεμιστική ισλαμική διείσδυση στα εδάφη της Λιβύης και φυσικά στα αντικρουόμενα με την Τουρκία συμφέροντα επί εδάφους Συρίας. ΗΠΑ, Μ. Βρετανία και εσχάτως Γερμανία διεκδικούν μερίδιο από τη κατανομή των οικονομικών και πολιτικών κερδών, προβάλλοντας ως σωτήρια τη διαμεσολαβητική και ειρηνοποιό τους θέση, με τη στάση της πρώτης να παραμένει ακόμα αινιγματική παρά την πρόσφατη αλλαγή ηγεσίας της. Αίγυπτος και Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα, εισήλθαν στην πολυπαραγοντική εξίσωση προκειμένου να αναστείλουν τον ισλαμικό εξτρεμισμό που μετά από ενδεχόμενη νίκη του στο λιβυκό τερνέν, θα διείσδυε εντός των δικών τους συνόρων.

⁵³ ΗΠΑ, Ρωσία, Βρετανία, Γαλλία, Κίνα, Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα, Τουρκία, Δημοκρατία του Κονγκό, Ιταλία, Αίγυπτος, Αλγερία, καθώς επίσης τα Ηνωμένα Έθνη, η Ευρωπαϊκή Ένωση, η Αφρικανική Ένωση και ο Αραβικός Σύνδεσμος.

Πηγή της σύγκλισής τους με το στρατόπεδο Χαφτάρ και της εναντίωσής τους στο στρατόπεδο Σαράζ, αποτελεί η θεμελιώδης δογματική και συγκρουσιακή διαφοροποίησή τους εντός του ισλαμικού τόξου. Τουρκία και Κατάρ από την απέναντι όχθη, κατειλημμένοι από την παθολογία του ισλαμικού φανατισμού, βρίσκονται πίσω από την έκρηξη βίας και θρησκευτικού φονταμενταλισμού σε όλες τις χώρες που βίωσαν την αραβική άνοιξη. Ακραίας ρητορικής κληρικοί που περιορίστηκαν ή εκδιώχθηκαν επί καθεστώτος Καντάφι, ανέκαμψαν, ενέπνευσαν και κινητοποίησαν τις μάζες στον ιερό πόλεμο που ανέτειλε στις βόρειες ακτές της αφρικανικής ηπείρου. Κοινή ταυτότητα των «επαναστατών» η Μουσουλμανική Αδελφότητα, άμεσοι χρηματοδότες και προαγωγοί της οποίας είναι η Τουρκία και το Κατάρ.

Το Λιβυκό Ισλαμικό Μέτωπο είναι το δίδυμο μάρφωμα που συμπαρίσταται στο επαναστατικό ρεύμα και αποτελεί προέκταση της Αλ Κάιντα, η οποία βρήκε πεδίο δράσης και δόξης υπέρλαμπρο στο λιβυκό έδαφος. Στο σημείο αυτό διαπιστώνεται και κάποια ενδιαφέρουσα σύμπτωση. Οι πρωτεργάτες στα παρασκήνια της ισλαμικής κινητοποίησης, ανεξαρτήτως του ισλαμικού επιχειρησιακού στρατοπέδου προτίμησης και εκτός των κοινών οικονομικών και εν γένει επενδυτικών τους δραστηριοτήτων, είναι τουρκικής καταγωγής όπως άλλωστε και ο Σαράζ.

Τέλος επισημαίνεται, ότι το εν γένει πολλαπλά δογματικά διηρημένο και εσωστρεφώς συγκρουσιακό ισλαμικό μωσαϊκό του αραβικού κόσμου, έχει εισαχθεί αυτούσιο στην σπαρασσόμενη Λιβύη και απελευθερωμένο από τους συνοριακούς, εθνικούς και ιστορικούς περιορισμούς της Ασίας, εξερράγη ανεξέλεγκτα συμπαρασύροντας μέχρι τώρα τις κρατικές δομές και όλες τις υγιείς φωνές ειρήνης και συναίνεσης. Διευκρινίζεται επίσης ότι δυστυχώς για τη Λιβύη, το σύνολο των εξωτερικών δρώντων, χρησιμοποιούν ανάλογες παρασκηνακές πρακτικές συνδιαλλαγής με το αντίθετο από το δεδηλωμένο στρατόπεδο υποστήριξης, όχι τόσο με αγνές προθέσεις σύγκλισης των αντιμαχόμενων πλευρών, αλλά κυρίως για εξασφάλιση κερδών με τη λογική καζίνου «μαύρο-κόκκινο» για την περίπτωση αντίθετου του πονταρίσματος αποτελέσματος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: ΣΥΝΕΙΣΦΟΡΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΣΤΗΝ ΔΙΕΘΝΗ ΕΙΡΗΝΕΥΤΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ ΣΤΗ ΛΙΒΥΗ

ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΕΛΛΑΔΑΣ-ΛΙΒΥΗΣ

Διπλωματικές σχέσεις

Οι διπλωματικές σχέσεις Ελλάδας-Λιβύης χρονολογούνται από το έτος 1951, ευθύς αμέσως μετά την επίσημη αναγνώριση της ανεξαρτησίας της Λιβύης από τον ΟΗΕ (την 24η Δεκεμβρίου 1951). Η Ελλάδα διατηρεί Πρεσβεία στην Τρίπολη. Αντίστοιχα, η Λιβύη εκπροσωπείται στην Ελλάδα από την Πρεσβεία της στην Αθήνα.

Πολιτικές σχέσεις

Οι ελληνολιβυκές σχέσεις έχουν μακρά ιστορία, χρονολογούμενες από τον 7ο π.Χ. αιώνα, οπότε πραγματοποιείται ο ελληνικός εποικισμός της Κυρηναϊκής από κατοίκους της Θήρας. Χαρακτηριστικά, η πρώτη ιστορική αναφορά αλλά και περιγραφή της Λιβύης- υπό την έννοια της ευρύτερης Αφρικής- οφείλεται στον ιστορικό Ηρόδοτο.

Οι υψηλότερου επιπέδου διμερείς επισκέψεις πραγματοποιήθηκαν το 1984 (Σεπτέμβριος, επίσκεψη τότε Π/Θ Α. Παπανδρέου στην Τρίπολη και Νοέμβριος, Τριμερής Συνάντηση Παπανδρέου-Μιτεράν-Καντάφι στην Ελούντα της Κρήτης). Ο Μουαμάρ Καντάφι που κυβέρνησε την Λιβύη από το 1969 ως το 2011 γεννήθηκε στη Σύρτη από γονείς βεδουίνους το 1942. Για τις σπουδές του υπάρχουν διάφορες εκδοχές. Ενώ φοιτούσε σε σχολείο στη Sebha ανέπτυξε εθνικιστική δράση και αργότερα γράφτηκε στη Βασιλική Στρατιωτική Ακαδημία της Βεγγάζης από την οποία αποφοίτησε το 1965 με τον βαθμό του Υπολοχαγού. Στη συνέχεια πήγε στην Αγγλία όπου ειδικεύθηκε στα Τεθωρακισμένα. Επέστρεψε στη χώρα του και με τον βαθμό του Λοχαγού πλέον, φοίτησε σε Σχολή Ισλαμικών Σπουδών.

Στο διαδίκτυο υπάρχουν πολλά δημοσιεύματα που αναφέρουν ότι ο Καντάφι σπούδασε στην Ελλάδα, στη Σχολή Ευελπίδων, σύμφωνα με τα οποία σπούδασε στη Σχολή Ναυτικών Δοκίμων. Μάλιστα κάποιοι δίνουν και περισσότερες λεπτομέρειες. Ο Δρ. Ιωάννης Σ. Παπαφλωράτος γράφει σχετικά: «Ο

Καντάφι θεωρούνταν θερμός φιλέλληνας, ενώ φημολογείται ότι σπούδασε στη Σχολή Ευελπίδων, στα μέσα της δεκαετίας του 1960, και ότι αποφοίτησε με την τάξη του 1965, διακριθείς για τις επιδόσεις του στα αθλήματα.⁵⁴

Το σίγουρο είναι ότι την 1η Σεπτεμβρίου 1969, επικεφαλής νεαρών αξιωματικών, ο Καντάφι ανέτρεψε τον βασιλιά Ιντρίς αλ Σενούσι που βρισκόταν στην Προύσα. Από εκεί ήρθε στα Καμένα Βούρλα όπου κατέλυσε στο ξενοδοχείο «Γαλήνη». Το δικτατορικό καθεστώς της Αθήνας τασσόμενο σαφώς με τους κινηματίες διέκοψε τις τηλεφωνικές επικοινωνίες του Ιντρίς. Ο Καντάφι δεν ξέχασε τη βοήθεια αυτή και το 1970, 110 Λίβυοι πιλότοι ήρθαν στην Ελλάδα για εκπαίδευση στα μαχητικά αεροσκάφη F-5. Στη Λιβύη, ο Καντάφι και οι ομοϊδεάτες του ίδρυσαν τη «Λαϊκή Σοσιαλιστική Λιβύη Αραβική Τζαμαχίρια – Δημοκρατία των Μαζών»

Ανδρέας Παπανδρέου – Μουαμάρ Καντάφι

Ο Ανδρέας Παπανδρέου και ο Μουαμάρ Καντάφι συναντήθηκαν για πρώτη φορά στην Τρίπολη της Λιβύης τη δεκαετία του 1970, μετά από μεσολάβηση του αείμνηστου Κύπριου πολιτικού Βάσου Λυσσαρίδη και, ίσως, του Αρχιεπίσκοπου Μακάριου. Το 1976-1977 ηγετικά στελέχη του ΠΑΣΟΚ, όπως ο Άκης Τσοχατζόπουλος επισκέφθηκαν την πρωτεύουσα της Λιβύης. Το 1977 ο Καντάφι επισκέφθηκε τον Α. Παπανδρέου στα Καμένα Βούρλα, όπου αυτός παραθέριζε. Το 1978 συστάθηκε ένας ελληνολιβυκός σύνδεσμος φιλίας με συμμετοχή μελών της Νεολαίας ΠΑΣΟΚ. Οι Έλληνες σοσιαλιστές προσπάθησαν να αποκτήσουν επιρροή και επαφές σ' ένα χώρο όπου δεν δραστηριοποιούνταν Τούρκοι ή Ισραηλινοί.

Από την άλλη πλευρά η Λιβύη επιδίωκε, και είχε, σχέσεις με τα σοσιαλιστικά κόμματα της Νότιας Ευρώπης. Αντίθετα δεν είχε καλές σχέσεις με την Αίγυπτο και τη Συρία που είχαν πρωταγωνιστικό ρόλο στον αραβικό κόσμο και βέβαια ούτε με τις Η.Π.Α. Έτσι ο Καντάφι στράφηκε διστακτικά προς τη Μόσχα, ενώ υποστήριξε όσους Παλαιστίνιους ήταν αντίθετοι στον Γιάσερ Αραφάτ, κυρίως δε την οργάνωση του Αμπού Νιντάλ. Έτσι η άνοδος του ΠΑΣΟΚ του Ανδρέα Παπανδρέου στην εξουσία το 1981, ήταν ευνοϊκή για τον Καντάφι ο οποίος απέκτησε νέα πρόσβαση

⁵⁴ ΣΕΘΑ Σημειώσεις-«Η Ελλάδα ως Πολιτισμική Γέφυρα Μεταξύ Μουσουλμανικού Κόσμου και Δύσης», 2010

στην, τότε ΕΟΚ, καθώς είχε οικονομικές σχέσεις με Γαλλία, Ιταλία και Δυτική Γερμανία.

Ο Ανδρέας Παπανδρέου στο πλαίσιο της «πολυδιάστατης εξωτερικής πολιτικής», τοποθέτησε ως πρέσβη στην Τρίπολη τον Μανώλη Καφετζόπουλο ο οποίος δεν ήταν διπλωμάτης καριέρας, αλλά στέλεχος του ΠΑΣΟΚ που είχε αρκετές επαφές με τοπικούς Λίβυους αξιωματικούς αλλά και με Παλαιστίνιους αξιωματούχους εγκατεστημένους στη χώρα. Ο Καντάφι εξέφρασε την επιθυμία να επισκεφθεί την Αθήνα, κάτι που δεν έγινε καθώς ο τότε Πρόεδρος Δημοκρατίας Κωνσταντίνος Καραμανλής θεώρησε ότι θα είχε αρνητικό αντίκτυπο στις ελληνοαμερικανικές σχέσεις. Σαν μια μορφή «αντιποίνων» η Λιβύη μείωσε τις εξαγωγές πετρελαίου στην Ελλάδα και σταμάτησε να πληρώνει τις ελληνικές κατασκευαστικές εταιρείες που δραστηριοποιούνταν στη χώρα.⁵⁵

Ως τον Ιούνιο του 1982 όμως οι ελληνολιβυκές σχέσεις βελτιώθηκαν, πιθανότητα λόγω της έντονης ανάμειξης της Ελλάδας στην αραβοϊσραηλινή διένεξη, όπου πήρε σαφή θέση υπέρ των Παλαιστινίων. Την εποχή εκείνη η Λιβύη υποστήριξε τους αντάρτες που πολεμούσαν κατά της νόμιμης κυβέρνησης του Τσαντ, η οποία είχε τη στήριξη της Γαλλίας.⁵⁶

Συχνά ο Ανδρέας Παπανδρέου λειτουργούσε ως μεσολαβητής μεταφέροντας μηνύματα του Καντάφι στον Μιτεράν. Όλα αυτά και η υποστήριξη Παπανδρέου στους Άραβες είχαν ως αποτέλεσμα σύσσωμος ο αραβικός κόσμος και ο Καντάφι, να σεβαστούν το ψήφισμα 541 του Συμβουλίου Ασφαλείας του Ο.Η.Ε. με το οποίο καταδικαζόταν η ανακήρυξη του ψευδοκράτους από τον Ραούφ Ντενκτάς τον Νοέμβριο του 1983. Το ψήφισμα εγκρίθηκε με 13 ψήφους υπέρ, μία ψήφο κατά (του Πακιστάν) και μία αποχή (της Ιορδανίας). Οι αραβικές χώρες δεν αναγνώρισαν το ψευδοκράτος και παράλληλα δεν αναβάθμισαν το καθεστώς παρατηρητή που είχαν οι Τουρκοκύπριοι στην Ισλαμική Διάσκεψη. Εκείνη την περίοδο τέθηκε και πάλι θέμα επίσκεψης του Καντάφι στην Αθήνα και πάλι όμως αντέδρασε ο Κωνσταντίνος Καραμανλής. Τελικά ο Ανδρέας Παπανδρέου επισκέφθηκε στην Τρίπολη στις 23 Σεπτεμβρίου 1984 επικεφαλής πολυπληθούς αντιπροσωπείας στην οποία μετείχαν, μεταξύ άλλων: ο τότε αναπληρωτής της

⁵⁵ <https://www.tovima.gr/2014/06/30/vimagazino/o-kantafi-kai-oi-ellines/30/06/2014>

⁵⁶ www.protothema.gr/stories/article/1293548/ellada-livui-o-andreas-papandreou-o-mouamar-kadafi-kai-i-sumfonia-tis-eloudas/8/10/2020

Κυβερνήσεως, Δημήτρης Μαρούδας, ο αναπληρωτής Υπουργός Εθνικής Οικονομίας Κωστής Βαΐτσος, ο διευθυντής του Διπλωματικού Γραφείου του πρωθυπουργού Χρήστος Μαχαιρίτσας κ.ά.⁵⁷

Ο Καντάφι υποδέχθηκε τον Ανδρέα Παπανδρέου έξω από το γραφείο του που βρισκόταν σε σκηνή, στον περίβολο του Μεγάρου Μπαμπ Ελ Αζίζια Παρόντες ήταν ο Λίβυος πρωθυπουργός Αμπντούλ Σαλάμ Τζαλούντ και ο Έλληνας πρέσβης στη Λιβύη. Ο Καντάφι χαρακτήρισε τον Παπανδρέου «μεγάλο λαϊκό ηγέτη», ενώ ο Έλληνας πρωθυπουργός τον απεκάλεσε «ελευθερωτή και μεγάλη φυσιογνωμία της εποχής». Η επίσκεψη Παπανδρέου δεν κράτησε περισσότερο από 24 ώρες. Λίγο πριν την επιβίβαση της ελληνικής αποστολής στο αεροπλάνο της επιστροφής, υπογράφηκε σε ένα απλό χαρτί μια συμφωνία που θα έφερνε λιβυκές επενδύσεις 1 δις δολαρίων στην Ελλάδα, κάτι που δεν έγινε ποτέ. Προβληματισμένος ο Ανδρέας Παπανδρέου στο Εκτελεστικό Γραφείο του ΠΑΣΟΚ χαρακτήρισε μεν τον Καντάφι «βασιλιά – φιλόσοφο», αλλά καθώς ο Καντάφι ζητούσε να μιλήσει στην ελληνική Βουλή και να εκφωνήσει λόγο σε μεγάλη λαϊκή συγκέντρωση στην Αθήνα για να υλοποιηθεί η «συμφωνία» στο λευκό χαρτί, κάτι αδύνατο, ο Παπανδρέου δήλωσε: «Τελειώσαμε με τον Καντάφι». Το μόνο θετικό ήταν πάντως ότι η Λιβύη ψήφισε στα διεθνή φόρα υπέρ των θέσεων της Λευκωσίας.⁵⁸

Η εξωτερική πολιτική του Ανδρέα Παπανδρέου στηριζόταν σε μεγάλο βαθμό στις διεθνείς σχέσεις και το κύρος του ίδιου. Σταδιακά αυτός άρχισε να απομακρύνεται από ιδεολογικές αγκυλώσεις και να υιοθετεί μια πιο ρεαλιστική προσέγγιση στο αδυσώπητο διεθνές περιβάλλον. Η Λιβύη του Καντάφι αποδείχθηκε αφερέγγυα στον οικονομική τομέα τουλάχιστον, ενώ στήριξε τρομοκρατικές ενέργειες. Και ορθά η Ελλάδα αποφάσισε να μην παραβλέψει τις μόνιμες «διπλωματικές σταθερές» της και να απαγκιστρωθεί από ετεροβαρείς και ζημιογόνες σχέσεις, όπως αυτή με τη Λιβύη του Καντάφι.

Από τις ανταλλαγείσες διμερείς επισκέψεις που πραγματοποιήθηκαν μετά την άρση των κυρώσεων του ΟΗΕ (1999), αναφέρονται η επίσκεψη του τότε ΥΦΥΠΕΞ Γ. Κρανιδιώτη (Τρίπολη, Σεπτέμβριος 1998) του Λίβυου ΥΠΕΞ κ.

⁵⁷ <https://www.tanea.gr/2010/06/09/greece/oi-papandreoy-stin-tenta-toy-kantafi/>

⁵⁸ <https://www.tovima.gr/2014/06/30/vimagazino/o-kantafi-kai-oi-ellines/30/06/2014>

Mohamed Shalgam (Αθήνα, Δεκέμβριος 2002), του Υπουργού Τουριστικής Ανάπτυξης κ. Δ. Αβραμόπουλου (Τρίπολη, Μάιος 2005) και του ΥΦΥΠΕΞ κ. Γ. Βαληνάκη (Τρίπολη, Ιούλιος 2005). Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας κ. Κάρολος Παπούλιας πραγματοποίησε διήμερη επίσημη επίσκεψη στη Λιβύη (13-14 Μαρτίου 2006) ύστερα από πρόσκληση του ηγέτη της χώρας Συνταγματάρχη Qadhafi. Τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας συνόδευσαν στην επίσκεψή του ο Υπουργός Πολιτισμού κ. Βουλγαράκης, οι Υφυπουργοί Εξωτερικών κ.κ. Βαληνάκης και Στυλιανίδης, ο Υφυπουργός Οικονομίας και Οικονομικών κ. Δούκας, ο Πρόεδρος των Ελληνικών Πετρελαίων κ. Χριστοδούλου, υπηρεσιακοί παράγοντες και αριθμός Ελλήνων επιχειρηματιών. Η επίσημη αυτή επίσκεψη του Προέδρου της Δημοκρατίας συνέβαλε τόσο συμβολικά όσο και ουσιαστικά στην αναθέρμανση των παραδοσιακών καλών σχέσεων μεταξύ της Ελλάδος και της Λιβύης.⁵⁹

Οικονομικές και Εμπορικές σχέσεις

Σύμφωνα με τα στοιχεία, το 2005 η Λιβύη αποτέλεσε τη δεύτερη εξαγωγική αγορά της Ελλάδας στις Αραβικές χώρες και τις Χώρες της Β. Αφρικής και κατέλαβε την 17η θέση στο σύνολο των εξαγωγών μας. Συγκεκριμένα οι εξαγωγές μας ανήλθαν στο ποσόν των 196,6 εκ δολ. ΗΠΑ, σημειώνοντας ελαφρά αύξηση (2%) σε σύγκριση με το προηγούμενο έτος. Οι εισαγωγές μας από τη Λιβύη, για την ίδια χρονική περίοδο, σημείωσαν σημαντική άνοδο τάξεως του 112%, ήτοι 762 εκ Δολ ΗΠΑ. Κατά το α' εξάμηνο 2006, οι εξαγωγές της Ελλάδος στη Λιβύη έφθασαν τα 128,352 εκατ δολ. ΗΠΑ έναντι εισαγωγών 385,157 εκ. δολ. ΗΠΑ. Σήμερα δραστηριοποιούνται στη Λιβύη οι ακόλουθες τεχνικές εταιρείες (με εγκαταστάσεις και προσωπικό): ΕΤΕΠ, ΣΙΚΕΛΙΣ και J & P (ΙΩΑΝΝΟΥ-ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΪΔΗΣ), όπως επίσης και η εταιρεία MARITECH, η οποία ανέλαβε την τοποθέτηση καλωδίων οπτικών ινών στα Λιβυκά παράλια. Η εταιρεία INTRACOM s.a. κατά την διάρκεια της 1ης Δ.Ε. ΤΕΧΡΟ 2005 ανακοίνωσε την ίδρυση θυγατρικού της παραρτήματος στην Λιβύη με την επωνυμία INTRACOM LIBYA BRANCH.⁶⁰

⁵⁹www.protothema.gr/stories/article/1293548/ellada-livui-o-andreas-papandreou-o-mouamar-kadafi-kai-i-sumfonia-tis-eloudas/8/10/2020

⁶⁰www.kathimerini.gr/1053977/article/epikairothta/politikh/mia-symfwnia-me-synepeies 23/3/20

Αναπτυξιακή βοήθεια:

Λόγω υψηλού κατά κεφαλήν εισοδήματος, η Λιβύη δεν κατατάσσεται στις χώρες-λήπτριες αναπτυξιακής βοήθειας.

Πολιτιστικές σχέσεις

Μείζον πολιτιστικό γεγονός ελληνικού ενδιαφέροντος, απετέλεσε η εκδήλωση «APOLLONIA 2003», που οργανώθηκε στο πλαίσιο της πολιτιστικής Ολυμπιάδας από την Ελληνική Κοινότητα και τα Σχολεία της Βεγγάζης με τη συμβολή της Ελληνικής Πρεσβείας (Βεγγάζη και Κυρήνη 9-11/5/2003).Μεταξύ των πολιτιστικών φορέων ελληνικού ενδιαφέροντος επισημαίνεται το Αρχαιολογικό Τμήμα του Πανεπιστημίου Βεγγάζης.

Ομογένεια

Γέφυρα συνεργασίας μεταξύ των δύο χωρών αποτελεί η ελληνική παροικία, με μακρόχρονη παρουσία στην Τρίπολη και στη Βεγγάζη, όπου λειτουργούν, αντίστοιχα, Κοινότητες και Ορθόδοξοι Ναοί. Σημειώνεται επίσης η παρουσία Ελλήνων εργαζομένων σε ελληνικών συμφερόντων και μη εταιρείες, που δραστηριοποιούνται στη Λιβύη.

ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ Ε.Ε Ο.Η.Ε ΚΑΙ ΝΑΤΟ

Η ΕΕ έχει ολοκληρώσει 17 αποστολές πολιτικές και στρατιωτικές. Σε όλες αυτές, τις ολοκληρωμένες αποστολές της ΕΕ, τονίζεται ότι είναι προς το συμφέρον της Ένωσης και των κρατών μελών να θεωρούνται ότι ενεργούν συνεκτικά ως πάροχος ασφάλειας όχι μόνο μέσα στην Ευρώπη αλλά και στον υπόλοιπο κόσμο, κυρίως στις γειτονικές περιοχές της. Επισημαίνεται ότι οι στρατιωτικές δομές και οι δυνατότητες αυτών, υποστηρίζουν την ικανότητα της ΕΕ να ανταποκρίνεται σε απειλές, συγκρούσεις και κρίσεις, συμπεριλαμβανομένων των ανθρωπιστικών κρίσεων και των φυσικών καταστροφών, εφόσον αποτύχουν όλα τα άλλα μέσα.

Είναι αληθές ότι τα Κράτη Μέλη έχουν κάνει σημαντική πρόοδο στην συνεισφορά και διαχείριση των πληροφοριών κυρίως για τις περιοχές κρίσης – ενδιαφέροντος. Οι αποστολές, εξ ορισμού, είναι μέρος μιας συνεχιζόμενης διαδικασίας και δεν υπάρχει ξεκάθαρη στιγμή κατά την οποία μπορούν να

εξαχθούν απόλυτα και πόσο μάλλον μετρήσιμα αποτελέσματα. Επιπλέον, υπάρχει μια αμφίδρομη σχέση μεταξύ των επιπτώσεων που δεν είναι εύκολο να προσδιοριστούν ποιοτικά και ποσοτικά, αλλά είναι παρατηρήσιμα.

Από τη μία πλευρά προβάλλεται ο ισχυρισμός ότι η ΚΠΑΑ έχει επιτύχει στις αποστολές της, από την άλλη, υπάρχουν πολλές παρατηρήσεις και δυσλειτουργίες οι οποίες δεν έχουν εξαιρεθεί και επαναλαμβάνονται. Πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι η θεωρία απέχει πολύ από την πράξη, τα αποτελέσματα δεν μπορούν να είναι μετρήσιμα και πάντα θα διαφέρουν λόγω ετερότητας των γεωγραφικών περιοχών, των ανθρώπων αλλά και των συγκυριών. Η ανάδειξη των δυσχερειών και δυσλειτουργιών ανα περίπτωση συμβάλει στην δημιουργία μιας ολοκληρωμένης εικόνας του τρόπου λειτουργίας της ΕΕ και εξάγει χρήσιμα συμπεράσματα για μελλοντικές αποστολές, τόσο για την ασφάλεια και την αποτελεσματικότητα αυτών όσο και για την εξοικονόμηση πόρων.

Η επιχείρηση IRINI, (από την ελληνική λέξη «ειρήνη»), είχε ως κύριο καθήκον της την εφαρμογή του εμπάργκο όπλων του ΟΗΕ με τη χρήση εναέριων, δορυφορικών και θαλάσσιων μέσων. Ειδικότερα, η αποστολή θα μπορεί να διεξάγει, σύμφωνα με την απόφαση 2292 (2016) του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών, επιθεωρήσεις σκαφών στα ανοικτά των ακτών της Λιβύης για τα οποία υπάρχουν υπόνοιες ότι μεταφέρουν όπλα ή συναφές υλικό προς και από τη Λιβύη.

Δευτερεύοντα καθήκοντα της επιχείρησης EUNAVFOR MED IRINI θα είναι επίσης:

- να παρακολουθεί και να συγκεντρώνει πληροφορίες σχετικά με τις παράνομες εξαγωγές ορυκτού πετρελαίου, αργού πετρελαίου και διυλισμένου πετρελαίου από τη Λιβύη
- να συμβάλει στην ανάπτυξη ικανοτήτων και στην εκπαίδευση της ακτοφυλακής και του πολεμικού ναυτικού της Λιβύης σχετικά με τα καθήκοντα επιβολής του νόμου στη θάλασσα
- να συμβάλει στην εξάρθρωση του επιχειρηματικού μοντέλου των δικτύων παράνομης διακίνησης και εμπορίας ανθρώπων μέσω της συλλογής πληροφοριών και της αεροπορικών περιπολιών

Της επιχείρησης IRINI θα ηγείται ο υποναύαρχος Fabio Agostini ως διοικητής επιχειρήσεων της ΕΕ, και η έδρα της θα βρίσκεται στη Ρώμη, της Ιταλίας. Η εντολή της επιχείρησης IRINI θα διαρκέσει αρχικά έως τις 31 Μαρτίου 2021 και θα τελεί υπό τον αυστηρό έλεγχο των κρατών μελών της ΕΕ, τα οποία θα ασκούν τον πολιτικό έλεγχο και τη στρατηγική διεύθυνση μέσω της Επιτροπής Πολιτικής και Ασφάλειας (ΕΠΑ), υπό την ευθύνη του Συμβουλίου και του Ύπατου Εκπροσώπου της Ένωσης για θέματα εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφαλείας.

Παράλληλα με την έναρξη της επιχείρησης IRINI, η επιχείρηση SOPHIA της EUNAVFOR MED στη Μεσόγειο θα παύσει οριστικά τις δραστηριότητές της.

Ιστορικό

Οι συμμετέχοντες στη Διάσκεψη του Βερολίνου για τη Λιβύη, στις 19 Ιανουαρίου 2020, δεσμεύτηκαν ιδίως να σεβαστούν πλήρως και να εφαρμόσουν το εμπάργκο όπλων που θεσπίστηκε με τις αποφάσεις 1970 (2011), 2292 (2016) και 2473 (2019) του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών.

Ως εκ των ανωτέρω, στις 17 Φεβρουαρίου 2020, το Συμβούλιο κατέληξε σε πολιτική συμφωνία για την έναρξη νέας επιχείρησης στη Μεσόγειο, με στόχο την εφαρμογή του εμπάργκο όπλων του ΟΗΕ κατά της Λιβύης με τη χρήση εναέριων, δορυφορικών και θαλάσσιων μέσων. Η επιχείρηση SOPHIA της EUNAVFOR MED εγκαινιάστηκε στις 22 Ιουνίου 2015 στο πλαίσιο της ολοκληρωμένης προσέγγισης της ΕΕ για τη μετανάστευση και θα παύσει οριστικά στις 31 Μαρτίου.

Από τις 9 Νοεμβρίου 2016, ενεργό ρόλο κατά της τρομοκρατίας και με σκοπό την επίτευξη θαλάσσιας ασφάλειας παίζει και το NATO με την επιχείρηση «Θαλάσσιος Κηδεμόνας» («Sea Guardian»), η οποία αποτελεί τη μετεξέλιξη της επιχείρησης «Ενεργή Προσπάθεια» («Active Endeavour»), η οποία αποφασίστηκε στη σύνοδο κορυφής του NATO στη Βαρσοβία τον Ιούλιο 2016. Ο μετασχηματισμός της επιχείρησης αφορά στη μετάβαση από μία επιχείρηση Συλλογικής Άμυνας των κρατών - μελών του NATO κατά της τρομοκρατίας, επικαλούμενης του άρθρου 5 της ιδρυτικής συνθήκης της Συμμαχίας, σε μία νέα επιχείρηση, με σκοπό την επίτευξη Θαλάσσιας Ασφάλειας (MSO), χωρίς να γίνεται επίκληση του άρθρου 5.

Για την ιστορία η επιχείρηση «Active Endeavour», προήλθε μετά την τρομοκρατική επίθεση στις ΗΠΑ την 11η Σεπτεμβρίου 2001, όπου η τελευταία έκανε επίκληση του άρθρου 5 του καταστατικού της συμμαχίας. Η Ελλάδα ως κράτος - μέλος του ΝΑΤΟ και σύμφωνα με τις κατευθύνσεις θεμελιωδών θεσμικών κειμένων, που αφορούν τις Ένοπλες Δυνάμεις, συμμετέχει ενεργά από την ενεργοποίηση της επιχείρησης, στην προηγούμενη μορφή της, και θα συνεχίσει μέχρι την ολοκλήρωσή της. Η εθνική συνεισφορά στην εν λόγω επιχείρηση προγραμματίζεται εγκαίρως και σε ετήσια βάση.

Επιπρόσθετα στο πλαίσιο της εν λόγω επιχείρησης ανά τακτά χρονικά διαστήματα διεξάγονται εστιασμένες επιχειρήσεις (FOCUSED OPERATIONS-FOCOPS) στην Ανατολική/ Κεντρική Μεσόγειο. Το Πολεμικό Ναυτικό μέχρι σήμερα έχει συμμετάσχει και στις τρεις (3) εστιασμένες επιχειρήσεις FOCOPS που έχει σχεδιάσει/εκτελέσει το νατοϊκό ναυτικό στρατηγείο HQ MARCOM.

ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΣΥΝΕΧΙΖΟΜΕΝΗΣ ΛΙΒΥΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

Η επιρροή της Λιβύης στα εθνικά συμφέροντα της Ελλάδας γίνεται ολοένα και πιο ξεκάθαρη στις μέρες μας. Επίκαιρα θέματα όπως αυτά της ΑΟΖ, της τρομοκρατίας και των προσφυγικών ροών επηρεάζουν σε μεγάλο βαθμό τα κεκτημένα της χώρας. Καθημερινά απειλούνται τα εθνικά συμφέροντα από τέτοιου είδους φαινόμενα που αναπτύσσονται ανεξέλεγκτα.

Τα μνημόνια ασφάλειας-στρατιωτικής συνεργασίας και οριοθέτησης της υφαλοκρηπίδας μεταξύ Τουρκίας και Λιβύης πλειοδοτούν το ενδιαφέρον επί των θεμάτων του Διεθνούς Δικαίου, καθώς αποτελούν κυρίαρχες πράξεις του. Οι προεκτάσεις των μνημονίων σε θέματα διεθνών σχέσεων, διπλωματίας και οικονομίας είναι επίσης σημαντικές, αλλά όπως άλλωστε διατυπώθηκε αποτελούν προεκτάσεις του Διεθνούς Δικαίου. Γι' αυτό απαιτείται να αναδυθεί η πραγματική τους διάσταση σε σχέση με τα ελληνικά συμφέροντα και την ασφάλεια της περιοχής και εν συνεχεία θα διερευνηθεί η επίδρασή των σε θέματα διεθνών σχέσεων, διπλωματίας και οικονομίας. Ο όρος «πραγματική διάσταση» αφορά στην προσπάθεια τοποθέτησης του μνημονίου στην πραγματική του βάση, σε σχέση με την αγωνιώδη περιρρέουσα ρητορική περί «παρανομίας» και

«ακυρότητας» στον ειρμό της εξυγίανσης των εθνικών χειρισμών και της αισιόδοξης προάσπισης των εθνικών θέσεων και άμβλυνσης των αντίστοιχων τουρκικών.

Την 27η Νοεμβρίου 2019 που υπογράφηκαν τα Μνημόνια Συναντίληψης, η Λιβύη διέθετε διεθνώς αναγνωρισμένη Κυβέρνηση⁶¹ η οποία θεωρητικά εκπροσωπούσε νομίμως το σύνολο του Λιβυκού πληθυσμού, ακόμα κι αν αυτό πρακτικά δεν ίσχυε, καθώς ουσιαστικά υποστηρίζεται από ένα μικρό ποσοστό του. Κάθε πρόθεση αμφισβήτησης της δικαιοπρακτικής ικανότητας της Κυβέρνησης της Λιβύης και ως εκ τούτου της νομικής τελειότητας των Μνημονίων με αναφορά στην περιορισμένη και όχι την εν συνόλω έκφραση του πληθυσμού της Λιβύης είναι επικίνδυνη για τα εθνικά συμφέροντα. Τούτο διότι καθώς συγκρούεται με την εθνική στρατηγική που στηρίζει την απόλυτη ιδιότητα κυριαρχίας και ανεξαρτησίας της Κυπριακής Δημοκρατίας να διάγει συμφωνίες εκπροσωπώντας το σύνολο των εδαφών της και το σύνολο του πληθυσμού της (κατεχόμενου και ελεύθερου).

Η αξία αυτού του γεωπολιτικού πεδίου αυξάνεται κατακόρυφα όσο η Δύση κινδυνεύει να χάσει τον έλεγχο των πετρελαιοπηγών στη Βόρειο Αφρική και στη Μέση Ανατολή, όπου τα πράγματα οδηγήθηκαν σε μεγάλη ρευστότητα μετά τη λεγόμενη «Αραβική Άνοιξη», που έφερε στην εξουσία ισλαμιστικά καθεστώτα και προκάλεσε εμφυλίους. Ζωτικό υπογάστριο του βαλκανικού χώρου είναι η Ελλάδα. Παρά την ολόπλευρη βαθιά κρίση της, παραμένει από κάθε άποψη η μοναδική ευρωπαϊκή χώρα. Το γεωστρατηγικό παιχνίδι στην Ανατολική Μεσόγειο απαιτεί συστηματικό και σφαιρικό τρόπο αντιμετώπισης. Οι παίκτες είναι πολλοί και ως εκ τούτου καθιστούν το παιχνίδι σύνθετο, πολύπλοκο και εξαιρετικά δύσκολο. Το προς τα πού οδηγούν οι διασταυρώσεις των βουλήσεων όλων των παικτών είναι δύσκολο να προβλεφθεί με αποτέλεσμα την αύξηση της εντροπίας του πεδίου.

Από την άλλη μεριά, η συσσώρευση των προσφύγων στον ελλαδικό χώρο, με τις ευρωπαϊκές γείτονες χώρες να διατηρούν τα σύνορα τους κλειστά, οδηγούν την χώρα σε έντονο προβληματισμό, μιας και εξαιτίας της διεθνούς οικονομικής κρίσης που βιώνει αδυνατεί να προσφέρει στους πρόσφυγες τα απαραίτητα και ταυτόχρονα στερεί πόρους από τον ελληνικό λαό που ενδεχομένως βρίσκεται σε ανάλογη μοίρα με αυτούς.

⁶¹ UN resolution 2259 of 23rd of December 2015 (UNSMIL, 2021)

Τέλος, το θέμα της τρομοκρατίας που ταλανίζει την Δύση τα τελευταία χρόνια έχει γίνει πλέον εφιάλτης των δυτικών λαών. Με την αύξηση των τζιχαντιστών και την δυναμική τους δράσης προς τιμήν του Ισλάμ, οι Δυτικοί κοιμούνται και ξυπνούν με το φόβο μιας ενδεχόμενης τρομοκρατικής επίθεσης. Κατά πόσο οι επιπτώσεις αυτές που επηρεάζουν τα ελληνικά εθνικά συμφέροντα είναι οργανωμένες και υποκινούμενες θα αποδειχτεί στο μέλλον. Μην ξεχνούμε ωστόσο πως με την αφορμή ενός τυχαίου γεγονότος ξέσπασε η Αραβική Άνοιξη που εξαπλώθηκε ταχύτατα στις χώρες του αραβικού χώρου και ακόμα και σήμερα οι επιρροές της είναι εμφανείς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ - ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ- ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Ο πόλεμος στην Ουκρανία έχει αφήσει εκτός του φακού της διεθνούς κοινότητας περιφερειακές κρίσεις όπως αυτή της Λιβύης στην οποία δεν διαφαίνεται προοπτική λύσης του αδιεξόδου που έχει δημιουργήσει η ύπαρξη δυο κυβερνήσεων στη χώρα, ενώ δίνει την ευκαιρία σε άλλες δυνάμεις, όπως η Τουρκία να εδραιώσουν τη θέση τους στην κρίσιμη αυτή χώρα της Β. Αφρικής.

Η νέα κυβέρνηση Μπασάγκα αφού απέτυχε να εισέλθει και να εγκατασταθεί στην Τρίπολη, με απόφαση της Βουλής των αντιπροσώπων έχει εγκατασταθεί προσωρινά στη Σύρτη, αλλά δεν υπάρχει προς το παρόν καμιά ένδειξη συνεννόησης με την κυβέρνηση Ντμπεϊμπά που εδρεύει στην Τρίπολη και φαίνεται να ελέγχει παραστρατιωτικές ομάδες, οι οποίες και απέτρεψαν την είσοδο στην πρωτεύουσα της κυβέρνησης που έχει αναδείξει το Κοινοβούλιο.

Μέσα σε αυτό το θολό και εύφλεκτο περιβάλλον που η προοπτική συμφωνίας για διεξαγωγή εκλογών απομακρύνεται, η Τουρκία έχει κατορθώσει να εξασφαλίσει απευθείας επαφές και με τις δυο κυβερνήσεις καθώς ο Μπασάγκα αν και εξελέγη με την υποστήριξη του Χαφτάρ και του Κοινοβουλίου (που εδρεύει στο Τομπρούκ στην Ανατολική Λιβύη) ήταν πάντοτε το «αγαπημένο παιδί» της Άγκυρας. Εξάλλου ο ίδιος ήταν ο πρωτεργάτης του Μνημονίου Στρατιωτικής Συνεργασίας Λιβύης - Τουρκίας (ως υπουργός της προηγούμενης κυβέρνησης του Φαγιέτ Αλ Σάρατζ) που άνοιξε τον δρόμο για το Τουρκολιβυκό Μνημόνιο οριοθέτησης θαλασσίων ζωνών.

Η Τουρκία μετά το ξέσπασμα του πολέμου στην Ουκρανία και παρά την πολιτική «ουδετερότητας» έναντι της Μόσχας στη Λιβύη «πουλάει» τώρα ένα άλλο αφήγημα προκειμένου να εδραιώσει τη θέση της στη Λιβύη και συγχρόνως να αποφύγει πιέσεις για αποχώρηση των στρατιωτικών δυνάμεων που διατηρεί στη χώρα με στόχο κυρίως την εμπέδωση της επιρροής της ανεξαρτήτως πολιτικών εξελίξεων.

Η Τουρκία προβάλλει και προς τους Αμερικανούς αλλά και προς τους Ευρωπαίους που εμπλέκονται στη Λιβύη, το αφήγημα ότι η ίδια μπορεί να

αποτελέσει το ανάχωμα της ρωσικής παρουσίας και επιρροής στη Λιβύη, κάτι που δεν μπορούν να πράξουν οι δυτικές χώρες αφενός λόγω της εμπλοκής τους στην ανατροπή του Καντάφι και την εμφύλια σύγκρουση που ακολούθησε αλλά και της απροθυμίας τους να έχουν στρατιωτική παρουσία σε ένα τόσο επικίνδυνο περιβάλλον. Η Τουρκία επίσης εκμεταλλευόμενη και τις σχέσεις με τις χώρες του Σαχέλ υποστηρίζει ότι έχει τη δυνατότητα να αποτελέσει το αντίβαρο στη ρωσική επιρροή σε ολόκληρη την περιοχή του Σαχέλ.

Η Τουρκία έτσι επιδιώκει να νομιμοποιήσει τη στρατιωτική παρουσία της στη Λιβύη και να χειραγωγεί τις εξελίξεις ενώ συγχρόνως προβάλλει ως η δύναμη που μιλώντας και με τους δυο πρωθυπουργούς μπορεί να συμβάλει στην εκτόνωση των εντάσεων.

Δεν είναι τυχαίο το γεγονός ότι η Ιταλία η οποία λόγω των παραδοσιακών δεσμών αλλά και των μεγάλων οικονομικών - ενεργειακών συμφερόντων που διατηρεί στη Λιβύη αναλαμβάνει πρωτοβουλία για Διάσκεψη για τη Λιβύη με τη συμμετοχή της ίδιας, των ΗΠΑ, της Μ. Βρετανίας, της Γαλλίας, της Γερμανίας, της Αιγύπτου αλλά και της Τουρκίας ενώ για μια ακόμη φορά αποκλείεται η Ελλάδα από μια τέτοιου είδους Διάσκεψη στην οποία θα έπρεπε δικαιωματικά να συμμετέχει ως χώρα μέλος της ΕΕ, γειτονική της Λιβύης.

Είναι ιδιαίτερα ανησυχητικές οι πληροφορίες ότι τους τελευταίους μήνες υπάρχει γενική απροθυμία από τις Λιβυκές Αρχές όχι μόνο την κυβέρνηση της Τρίπολης αλλά και από την κυβέρνηση Μπασάγκα για επαφές και διαβουλεύσεις με την ελληνική πλευρά, καθώς αυτό στερεί και τις δυνατότητες της Αθήνας για εμπλοκή στις διεργασίες και στις διεθνείς πρωτοβουλίες για το Λιβυκό.

Όμως για την Ελλάδα υπάρχουν και υπαρκτοί κίνδυνοι με τη συνέχιση της αβεβαιότητας και την απουσία κοινά αποδεκτής κυβέρνησης με την οποία θα μπορούσε να συνομιλήσει και να συνδέσει βεβαίως τη βοήθεια από την ΕΕ, με ζητήματα που αφορούν την αποκατάσταση της διεθνούς νομιμότητας στην Αν.Μεσόγειο που έχει διαταραχθεί εκτός των άλλων και με το Τουρκολιβυκό Μνημόνιο.

Ένα από τα σενάρια κλιμάκωσης της έντασης από την Τουρκία που βρίσκεται στους φακέλους της Αθήνας είναι μια κίνηση αντιπερισπασμού με την

ενεργοποίηση και υλοποίηση του Τουρκολιβυκού Μνημονίου. Είτε με έναρξη ερευνών στην περιοχή του Μνημονίου από την Τουρκία, είτε με την έγκριση από την Τρίπολη των αιτήσεων που έχει υποβάλει η ΤΡΑΟ για έρευνες στη λιβυκή υφαλοκρηπίδα, που όμως εάν υπολογισθεί με βάση το Τουρκολιβυκό Μνημόνιο, θα επικαλύπτει παράνομα και μεγάλο μέρος της ελληνικής υφαλοκρηπίδας νοτίως της Κρήτης. Και αυτές θα είναι έρευνες που δεν θα γίνουν απευθείας από την Τουρκία αλλά με ανάθεση της άδειας από τη Λιβύη περιπλέκοντας ακόμη περισσότερο τα πράγματα.

Ο σπουδαιότερος και πρωτοπόρος της ρεαλιστικής σχολής των διεθνών σχέσεων, Θουκυδίδης, μας δίδαξε και συνεχίζει να μας διδάσκει τον πραγματικό κόσμο, τις εύθραυστες ισορροπίες του, την πανομοιουτυπία και τη συλλογιστική ανθεκτικότητα του ανθρωπίνου είδους στο χρόνο, την ανασφάλεια της επιβίωσης, την αστείρευτη ανάγκη και δράση για μεγαλύτερη ισχύ. Κάθε υπόθεση της ανθρώπινης ιστορίας βέβαια που αφορούσε σε σύγκρουση ατόμων και συμφερόντων ήταν πάντα μοναδική και ιδιαίτερη. Ταυτόχρονα όμως είχε να παρουσιάσει και αξιοσημείωτες ομοιότητες αν όχι υπαγωγή στον κλασικό ρεαλισμό του πρωτοπόρου στρατηγού-ιστορικού-πολιτικού.

Στη διαχρονικότητα της ελληνοτουρκικής αντιπαράθεσης λοιπόν μπορούμε να βρούμε αρκετές πληροφορίες από τον πελοποννησιακό πόλεμο και να δώσουμε ορθές ερμηνείες και εκτιμήσεις για τη μελλοντική εξέλιξη της αντιπαράθεσης. Στοχοποιούμε συνειδητά τον παράγοντα Τουρκία εκ του διπόλου που συνομολόγησε το μνημόνιο συναντίληψης, διότι αποτελεί τον κύριο εμπνευστή της συμφωνίας, τον κύριο δρώντα του διπόλου και τον απόλυτο εκφραστή της διαρκούς και αφόρητης πλέον απειλής για την Ελλάδα.

Κατά την απαισιόδοξη ανάγνωση της πάγιας ελληνικής στάσης και όπως αναφέρθηκε στο παραπάνω κεφάλαιο, η Ελλάδα για άλλη μια φορά και σε σχέση με το τουρκολιβυκό μνημόνιο ήταν ουραγός των εξελίξεων. Για μια ακόμα φορά η Ελλάδα κλήθηκε και καλείται να δράσει θεραπευτικά και όχι προληπτικά σε ένα πρόβλημα που εδράζεται στη γειτονία της, παρόλο που είχε μια δεκαετία διαθέσιμη για να προβλέψει και να επηρεάσει τις εξελίξεις. Βασικός λόγος βέβαια στην απροθυμία πρωτοβουλίας είναι η άκρα εναπόθεση εμπιστοσύνης και ελπίδας στο άναρχο διεθνές σύστημα και στις διαβλητές και αναξιόπιστες συμμαχίες εντός

αυτού, όσο βέβαια και το γενικά φοβικό σύνδρομο που κατακλύζει το πνεύμα του χαμηλού ρίσκου αποφάσεων της εξωτερικής μας πολιτικής.

Κατά την αισιόδοξη ανάγνωση η οποία εν γένει προωθείται στο ευρύτερο πολιτικό και δημοσιογραφικό κекτημένο, η Ελλάδα «παρακολουθεί στενά τις εξελίξεις» και αποφεύγει να παρασυρθεί σε ένα κλιμακούμενο παιχνίδι αντεγκλήσεων και προκλήσεων που εξυπηρετούν τη στρατηγική της Τουρκίας και οδηγούν σε θερμό επεισόδιο, που οδηγεί σε εκβιαστικές διαπραγματεύσεις, που οδηγούν σε εκβιαστικό συμβιβασμό, που οδηγεί σε οδυνηρές παραχωρήσεις.

Όσον αφορά αυστηρά το τουρκολιβυκό μνημόνιο για το οποίο προφανώς και η Ελλάδα δεν είχε ούτε λόγο, ούτε νομικό και επιχειρησιακό έρεισμα να εμπλακεί σε ένοπλη αντιπαράθεση με τη Λιβύη, οι ενέργειες που ακολούθησε ήταν όπως είπαμε αντανakλαστικές, δηλαδή απαντητικές. Σε εθνικό επίπεδο η πολιτική δραστηριότητα συσσωρεύονταν στη απόλυτη διαβεβαίωση του ελληνικού ακροατηρίου ότι η εν λόγω συμφωνία είναι άκυρη, παράνομη και δεν παράγει έννομα αποτελέσματα. Στο διεθνές επίπεδο η Ελλάδα επιχείρησε με επιτυχία να αντλήσει διεθνείς ανακοινώσεις καταδίκης της εν λόγω συμφωνίας και εν γένει απόψεις ομόρροπες με την εθνική στρατηγική. Όπως βέβαια αναφέρθηκε, οι επίσημες ανακοινώσεις έκαναν λόγο για «προκλητική» και «αντιπαραγωγική» συμφωνία που θίγει τα έννομα συμφέροντα και δικαιώματα της Ελλάδας, παραγκωνίζοντας με προσοχή και λεπτότητα αναφορές σε ακυρότητα και παρανομία.

Ακόμα όμως κι αν αυτές οι ανακοινώσεις δεν παράγουν κάποιο έννομο πλεονέκτημα καθίστανται ικανοποιητικές, καθώς ανέδειξαν την τουρκική παραβατική συμπεριφορά, προκλητικότητα, απειλή και ταυτόχρονα την ορθότητα της ελληνικής ανησυχίας. Πιο ουσιαστικό όμως από τις διεθνείς δηλώσεις καταδίκης της τουρκολιβυκής «παρατυπίας» ήταν το επιτυχημένο βήμα σύσφιξης σχέσεων με ορισμένους υφιστάμενους συμμάχους και ανάπτυξης νέων επί του αραβικού τόξου.

Συγκεκριμένα η Ελλάδα εντός του 2020 προχώρησε στην αναβάθμιση της στρατιωτικής συνεργασίας με τη Γαλλία που έλαβε σάρκα και οστά με την παραγγελία σύγχρονων αεροσκαφών, εκσυγχρονισμό παλαιότερων και προμήθεια

πολεμικού εξοπλισμού. Επίσης ενισχύθηκε και προχώρησε με κοινές διακηρύξεις το East Med Gas Forum, το οποίο είχε ξεκινήσει τον Ιανουάριο του 2019 (με πρωτοβουλία του Ισραήλ, όχι της Ελλάδας) και στο οποίο συμμετέχουν οι Αίγυπτος, Ελλάδα, Ιταλία, Ιορδανία, Παλαιστινιακή Αρχή, Ισραήλ, Κύπρος και εσχάτως Γαλλία, το οποίο στηρίζουν αδιαλείπτως οι ΗΠΑ και η Ε.Ε. Δεν χρήζει σχολιασμού η σημασία ανάδειξης της Ελλάδας ως ενεργειακό κόμβο στην περίπτωση ολοκλήρωσης της κατασκευής του αγωγού φυσικού αερίου East Med, ειδικότερα εάν όπως διαφαίνεται εξαιρεθεί η Τουρκία από τα εν λόγω σχέδια.

Εξίσου σημαντική και υπερσυμβολική είναι και η σύσταση και πραγματοποίηση του διεθνούς φόρουμ για την «Φιλία» που έλαβε χώρα στην Αθήνα τον Φεβρουάριο του 2020 με τη συμμετοχή της Αιγύπτου, των ΗΕΑ, της Κύπρου, του Μπαχρέιν, της Σαουδικής Αραβίας και της Γαλλίας. Σε αυτό δόθηκε η ευκαιρία στον Έλληνα Υπ. Εξωτερικών να αναδείξει την τουρκική απειλή, την Ελλάδα ως γέφυρα μεταξύ Ε.Ε. και αραβικού κόσμου και να τονίσει πως «Αυτό που μας ενώνει όλους σήμερα είναι η καταδίκη παράνομων πράξεων, η καταδίκη παράλογων πράξεων, που υποσκάπτουν την ειρήνη και την ασφάλεια» (in.gr, 2020).

Συμπερασματικά και εν κατακλείδι, οι ενέργειες της Ελλάδας μετά την υπογραφή και δημοσιοποίηση του τουρκολιβυκού μνημονίου κρίνονται ικανοποιητικές κατά το ήμισυ, αρκεί να ευοδωθούν σε ουσιαστικά αποτελέσματα, γεγονός που μένει να αποδειχθεί ή διαψευστεί στο εγγύς μέλλον. Πρέπει ωστόσο να τους αποδίδουμε την ορθή και όχι την αισιόδοξη διάσταση που συνηθίζουμε, καθώς η παρούσα συγκυρία στην πραγματικότητα αντικατοπτρίζει τη διεθνή συσπείρωση έναντι της τουρκικής αναθεωρητικής δραστηριότητας στο εγγύς και ευρύτερο περιβάλλον και όχι την εμβέλεια του ελληνικού παράγοντα που αρεσκόμαστε να προβάλλουμε. Το υπόλοιπο ήμισυ που αφορά στην ανάληψη ειρηνικής στρατιωτικής δράσης με συνεχή και προβεβλημένη παρουσία ναυτικών δυνάμεων στην καταχρηστικών αξιώσεων θαλάσσια περιοχή στα πρότυπα του αμερικανοβρετανικού προγράμματος Freedom of Navigation,⁶² απέχει πολύ από την στρατηγική θεώρηση της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής.

⁶² Το Freedom of Navigation (FON) Program και Freedom of Navigation (FON) System είναι εργαλεία της Αμερικανικής και Βρετανικής εξωτερικής πολιτικής αντίστοιχα, με τα οποία τα δύο

Η Ελλάδα, από την αρχαιότητα, παρά το μικρό γεωγραφικό της μέγεθος, διέθετε και διαθέτει μια δυσανάλογα μεγάλη γεωπολιτική υπεραξία την οποία θα ζήλευαν πολλές υπερδυνάμεις του πλανήτη μας. Ευρισκόμενη στο σταυροδρόμι τριών ηπείρων η χώρα μας είναι ένας γεωστρατηγικός κόμβος του Δυτικού αμυντικού συστήματος, τον οποίο εποφθαλμιούν ανερχόμενες δυνάμεις που φιλοδοξούν να διαδραματίσουν παγκόσμιο ρόλο, όπως π.χ. η Ρωσία, αλλά και η Κίνα. Το Αιγαίο ήταν κι εξακολουθεί να είναι ένας πολύτιμος γεωστρατηγικός χώρος, ένας κόμβος της Ευρασίας. Αποτελεί τον απαραίτητο ζωτικό κρίκο διασύνδεσης με τις ναυτικές δυνάμεις της Δύσης.

Εν όψει όλων αυτών, λοιπόν, ιδίως κατά την τρέχουσα συγκυρία με τις υπόψη διεθνείς εξελίξεις, η αξία της Ελλάδας, ως μέλος του ΝΑΤΟ και των λιμανιών της στην Ανατολική Μεσόγειο, αυξάνεται σημαντικά και καλεί τη χώρα να αξιοποιήσει τις ευκαιρίες που γεννώνται, συνειδητοποιώντας ότι αποτελεί τη μόνη δύναμη που μπορεί να χρησιμοποιηθεί σε διπλό ρόλο ανάσχεσης και αποκατάστασης του μεσογειακού ρήγματος.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Το γεωγραφικό σύμπλοκο της Ανατολικής Μεσογείου και Ευρύτερης Μέσης Ανατολής αλλά ιδιαίτερα το γεωπολιτικό Υποσύστημα Τουρκίας-Ελλάδας-Λιβυής-Μέσης Ανατολής υπήρξε πάντοτε μια εξαιρετικά ενδιαφέρουσα περιοχή από πλευράς εστιών γεωστρατηγικής αστάθειας. Η λήξη της ψυχροπολεμικής περιόδου, με τα γνωστά ιδεολογικά και κοινωνικο-πολιτικά χαρακτηριστικά τα οποία την όριζαν ως τέτοια, δημιούργησε ένα vacuum ισχύος μεταξύ των δύο πρώην, σαφώς καθορισμένων και ανταγωνιζομένων γεωστρατηγικών συμπλόκων. Η φύση, όμως και το διεθνές γίνεσθαι είναι φυσικό να “αντιπαθεί το κενό” και συνεπώς τείνει πάντοτε να το πληροί με τον κατάλληλο τρόπο και το κατάλληλο υλικό.

Το δεύτερο κενό ασφαλείας δημιουργήθηκε από την ανατροπή παλαιών απολυταρχικών καθεστώτων και τη διαμάχη για επικράτηση ισχυρών παγκόσμιων ή περιφερειακών παικτών. Η εμφάνιση «μη κρατικών δρώντων» πυροδότησε εθνοτικές συγκρούσεις και προσέφερε γόνιμο έδαφος στον ισλαμικό φονταμενταλισμό, ενώ σε πολλές περιπτώσεις εξελίχθηκε σε εμφύλιο πόλεμο, ο οποίος με τη σειρά του δημιούργησε τη μετανάστευση, παράνομη ή μη. Και όμως, όλα αυτά δεν συμβαίνουν σε κάποια απομακρυσμένη χώρα αλλά πάρα πολύ κοντά μας: στη Συρία, στη Λιβύη και στην υποσαχάρια Αφρική.

Σε μια τέτοια περιοχή που όχι άδικα χαρακτηρίστηκε από το Economist ως το πιο ακριβό κομμάτι στο γεωπολιτικό real estate, η Ελλάδα παίζει υποδειγματικά το ρόλο του μικρού κράτους καθόσον γνωρίζει το πολιτικό της βάρος και δεν περιορίζεται σε μια τοπική αρένα.

Θα πρέπει να γίνει αντιληπτό ότι η ευρύτερη περιοχή γύρω από την Ελλάδα αλλάζει και εξελίσσεται και η χώρα πρέπει να διατηρήσει την θέση της στην περιφέρεια, παρότι κάποιοι εκτός αυτής, «φίλοι» και αντίπαλοι, είτε θα θέλουν να επιβραδύνουν ή να αδρανοποιήσουν την εξωτερική της πολιτική, είτε θα θέλουν να την κατευθύνουν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ

Κεφαλά Βιβή, Βόρεια Αφρική - Εσωτερική πολιτική, περιφερειακές και διεθνείς σχέσεις, Παπαζήση, Αθήνα, 2015

Νταβούτογλου, Α. Το Στρατηγικό Βάθος. Η Διεθνή Θέση της Τουρκίας. Βάρη Αττικής : Ποιότητα. 2010

Σακκάς, Γιάννης. «Οι Άραβες στη νεότερη και σύγχρονη εποχή – Ιστορία και Κοινωνία.» Αθήνα: Πατάκη, 2002.

Χειλαδάκης, Ν. Ισλαμική Απειλή Πάνω από την Ελλάδα. Θεσσαλονίκη : Κάδμος. 2015

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ

Arendt H., On Revolution, Penguin Books, London, 1965.

Belkin P., France: Factors Shaping Foreign Policy and Issues in U.S. – French Relations. Congressional Research Paper, RI 32464, April 14, 2011.

Boney R., Jihad. From Qur'an to bin Laden. Palgrave, New York, 2004.

Bozarslan H., Une histoire de la violence au Moyen-Orient. De la fin de l'Empire ottoman a Al-Qaida. La Decouverte, Paris, 2008.

Burr J. M. – Collins R., Africa's Thirty Years War: Libya, Chad, and the Sudan, 1963-1993. Westview Press, Boulder, 1999.

Corm G., Conflits et identities au Moyen Orient: 1919 – 1991. Arcantere, Paris, 1992

Daguzan J. F., Libye: De l'ennemi No2 au premier de la classe; analyse de l'abandon reussi d'une politique de proliferation. Maghreb-Machrek, No 184, ete 2005

Djallil L., Islam et pouvoir dans la Libye post Kadhafi. Confluences Meditterane, No 3, 2013.

Flory M. et al., Les regimes politiques arabes. PUF, Paris 1991.

Gresh A. – Vidal D., Les cent cles du Proche – Orient. Hachette, Paris, 2006

Guibal C. – Salaun T., L'Egypte de Tahrir Anatomie d'une revolution. Seuil, Paris, 2011.

Guingamp P., Hafez el Assad et le parti Baath en Syrie. L'Harmattan, Paris, 1996.

Hafez M., *Why Muslims Rebel: Repression and Resistance in the Islamic World*, Lynne Rienner Publishers, London, 2003

Haimzadeh P., *Qui a gagné la guerre en Libye?*, *Le Monde diplomatique*, Décembre 2011.

Hashim A., *The Egyptian Military, Part Two: From Mubarak Onward*. *Middle East Policy*, Vol. XVII, No 4, Winter 2011

Hurani A., *A History of the Arab Peoples*, Warner Books, New York, 1991, 2nd ed.

Joffe G., *Libya and European Union: Shared Interests?* *The Journal of North African Studies*, Vol.16, No2, 2011.

Kefala V., *L'évolution du Liban. Les facteurs déterminants*. L' Harmattan, Paris, 2011.

Lacoste Y., (s.l.d.) *Dictionnaire de géopolitique*. Flammarion, Paris, 1995. *Le Monde*, 24/02/2011

Martel A., *La Libye 1835-1990. Essai de géopolitique historique*. PUF, Paris, 1991.

Nepstad S.E., *Nonviolent Resistance in the Arab Spring: The Critical Role of Military – Opposition Alliances*. *Swiss Political Science Review* , Vol. 17, Issue 4, December 2011.

Nocetti J., *Russia's Energy Policy and the Middle East*. *Politique étrangère*, Vol. 78, No 1, printemps 2013.

Nouschi A., *Matieres premières et stratégie économique: aperçu historique*. *Annuaire de l'Afrique du Nord*, CNRS, Paris, 1975, Vol.13

Ping J., *Fallait-il tuer Kadhafi ?* *Le Monde diplomatique*, août 2014. Reuters, June 21, 2008

Ronen Y., *Between Africanism and Arabism: Libya's Involvement in Sudan*. *The Journal of the Middle East and North Africa*. Vol. 2, No1, 2011.

Salame G.(ed.) *Democracy without Democrats? The Renewal of Politics in the Muslim World*, I.B. Tauris, London, 1994.

Santini R.H. – Varvelli A., *The Libyan Crisis Seen from European Capitals*. Brookings, Research Paper, June 2011.

Schreiber T. – Dalage O. – Delmas P. – Grzybek G., Jeux de go en Mediterranee., Fondation pour les etudes de defense nationale, Paris, 1986.

St John R. B., New Erain American – Libyan Relations. Middle East Policy, Vol. IX, No3,

Talani L. S., The Arab Spring in the Global Political Economy., Palgrave Macmillan, London, 2014

Van Genugten S., Libya After Gadhafi. Survival, Vol. 53, No 3, June – July 2011

ΠΗΓΕΣ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟΥ

<https://www.thecaireview.com/essays/flawed-diplomacy-in-libya/> (πρόσβαση Σεπ. 13, 2022)

<https://www.ifimes.org/en/researches/moroccos-relentless-diplomacy-in-the-libyan-crisis/4658> (πρόσβαση Σεπ. 13, 2022)

<https://www.usip.org/publications/2022/06/whats-next-libyas-protracted-conflict> (πρόσβαση Σεπ. 13, 2022)

<https://www.usip.org/publications/2020/03/foreign-interference-failed-diplomacy-libyas-conflict-drags> (πρόσβαση Σεπ. 13, 2022)

<https://www.iiss.org/blogs/analysis/2020/02/failed-diplomacy-in-libya> (πρόσβαση Σεπ. 13, 2022)

<https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/beyond-ceasefire-libya> (πρόσβαση Σεπ. 13, 2022)

<https://www.crisisgroup.org/middle-east-north-africa/north-africa/libya/b85-steering-libya-past-another-perilous-crossroads>(πρόσβαση Σεπ. 13, 2022)

<http://fr/infographie/20121009/196270152.html> (πρόσβαση Σεπ. 13, 2022)

<http://newpost.gr/ellada/588871/symmetoxh-toy-polemikoy-naytikoy-se-epixeirhsh-sophia-sthn-kentrikh-mesogeio> (πρόσβαση Σεπ. 13, 2022)

<http://newpost.gr/ellada/699837/ypopto-melos-toy-isis-synelhfhthh-sthn-aleksandroypolh> (πρόσβαση Σεπ. 13, 2022)

<http://www.eia.gov/countries/cab.cfm?fips=ly> (πρόσβαση Σεπ. 13, 2022)

<http://www.ism-france.org/analyses/La-composition-ethnique-des-tribus-libyennes-article-16702> (πρόσβαση Σεπ. 13, 2022)

<http://www.kathimerini.gr/927667/article/epikairothta/ellada/symmetoxh-toy-polemikoy-naytikoy-sthn-epixeirhsh-eunavfor-med-operation-sophia> (πρόσβαση Σεπ. 13, 2022)

- <http://www.mod.mil.gr/omilies/omilia-yetha-panoy-kammenoy-sto-etisio-synedrio-amynas-kai-asfaleias-toy-ellinoamerikanikoy> (πρόσβαση Σεπ. 13, 2022)
- <http://www.msnbc.com/specials/migrant-crisis/libya> (πρόσβαση Σεπ. 13, 2022)
- http://www.onalert.gr/stories/Aygh_Odysseias_Pos_egine_h_epixeirhsh/4225 (πρόσβαση Σεπ. 13, 2022)
- <http://www.onalert.gr/stories/sea-guardian-polemiko-nautiko-prwth-grammh-asfaleias/56550> (πρόσβαση Σεπ. 13, 2022)
- <https://data2.unhcr.org/en/documents/download/66841> (πρόσβαση Σεπ. 13, 2022)
- <https://defencereview.gr/symmetochi-tou-pn-stin-epichirisi-eunavfor-med-operation-sophia/> (πρόσβαση Σεπ. 13, 2022)
- https://el.wikipedia.org/wiki/Αραβική_Άνοιξη (πρόσβαση Σεπ. 13, 2022)
- https://el.wikipedia.org/wiki/Βόρεια_Αφρική (πρόσβαση Σεπ. 13, 2022)
- <https://el.wikipedia.org/wiki/Λιβύη> (πρόσβαση Σεπ. 13, 2022)
- https://el.wikipedia.org/wiki/Λιβυκός_εμφύλιος_πόλεμος_2011 (πρόσβαση Σεπ. 13, 2022)
- https://en.wikipedia.org/wiki/Operation_Unified_Protector (πρόσβαση Σεπ. 13, 2022)
- <https://greece.greekreporter.com/2011/08/24/colonel-gadhafi-greek-bonds/> (πρόσβαση Σεπ. 13, 2022)
- <https://hellasjournal.com/2018/03/synelifthisan-okto-ellines-naftiki-stin-livyi-me-tin-yponia-lathreboriou-kafsimon/> (πρόσβαση Δεκ. 19, 2018)
- <https://hellas-now.com/sokaroyn-oi-apokalypseis-ton-mystikon-ypiresion-i-ellada-stochos-toy-isis-kai-tis-al-kainta/> (πρόσβαση Σεπ. 13, 2022)
- <https://migration.iom.int/system/tdf/reports/DTM%20Libya%20Round%202022%20Migrant%20Report%20%28Sep%20-%20Oct%202018%29.pdf?file=1&type=node&id=4899> (πρόσβαση Σεπ. 13, 2022)
- <https://olympia.gr/2011/03/18/αποφαση19732011> (πρόσβαση Σεπ. 13, 2022)
- https://spectator.clingendael.org/pub/2018/4/_/pdf/CS-2018-4-drent.pdf (πρόσβαση Σεπ. 13, 2022)
- <https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/publications/research/2018-04-12-libyas-war-economy-eaton.pdf> (πρόσβαση Σεπ. 13, 2022)
- <https://www.consilium.europa.eu/el/press/press-releases/2017/07/25/eunavformed-sophia-mandate-extended/> (πρόσβαση Σεπ. 13, 2022)
- <https://www.defence-point.gr/news/idoy-o-logos-poy-i-livyi-ekleise-katamoytra-tin-porta-stin-toyrkia> (πρόσβαση Σεπ. 13, 2022)

- https://www.ecfr.eu/mena/mapping_libya_conflict (πρόσβαση Σεπ. 13, 2022)
- <https://www.energia.gr/article/65482/h-livykh-stash-sto-thema-ths-aosz> (πρόσβαση Σεπ. 13, 2022)
- <https://www.frstrategie.org/web/documents/programmes/observatoire-du-monde-arabo-musulman-et-du-sahel/publications/en/14.pdf> (πρόσβαση Σεπ. 13, 2022)
- <https://www.jeuneafrique.com/43335/politique/crise-libyenne-premiere-r-union-de-dialogue-sous-l-gide-de-l-onu-tripoli/> (πρόσβαση Σεπ. 13, 2022)
- <https://www.inotos.gr/πρωτοσέλιδα/09.10.2018> (πρόσβαση Σεπ. 13, 2022)
- <https://www.istoria.gr/index.php?mod=articles&action=disArcArt&issue=72&id=821> (πρόσβαση Σεπ. 13, 2022)
- <https://www.libyaherald.com/2017/08/28/coastguard-arrests-greek-tanker-claims-it-was-smuggling-oil/> (πρόσβαση Σεπ. 13, 2022)
- <https://www.libyaherald.com/2018/03/15/libyan-fuel-smuggling-is-part-of-an-international-smuggling-network-attorney-generals-office/> (πρόσβαση Σεπ. 13, 2022)
- <https://www.mfa.gr/blog/dimereis-sheseis-tis-ellados/libya/> (πρόσβαση Σεπ. 13, 2022)
- https://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_68828.htm (πρόσβαση Σεπ. 13, 2022)
- <https://www.protothema.gr/blogs/stayros-lygeros/article/843519/o-erdogan-hanei-to-paihni-tis-kupriakis-aosz/> (πρόσβαση Σεπ. 13, 2022)
- <https://www.theglobeandmail.com/world/article-how-defusing-the-terrorism-threat-could-bring-peace-to-libya/> (πρόσβαση Σεπ. 13, 2022)
- <https://www.thepressproject.gr/article/111824/Libui> (πρόσβαση Σεπ. 13, 2022)
- <https://www.tovima.gr/2014/06/30/vimagazino/o-kantafi-kai-oi-ellines/> (πρόσβαση Σεπ. 13, 2022)
- <https://www.tovima.gr/2018/11/22/world/kindyneyei-i-epixeirisi-sofia-sti-mesogeio/> (πρόσβαση Σεπ. 13, 2022)
- <https://www.tribune.gr/greece/news/article/66119/ellada-sti-lista-tous-stochous-tis-al-kainta.html> (πρόσβαση Σεπ. 13, 2022)
- <https://www.unhcr.org/news/briefing/2012/1/4f27e01f9/mediterranean-takes-record-deadly-stretch-water-refugees-migrants-2011.html> (πρόσβαση Σεπ. 13, 2022)
- <https://www.vice.com/gr/article/xw9k93/to-ploio-fantasma-sthn-krhth-me-toys-400-tonoys-ekrhktikwn> (πρόσβαση Σεπ. 13, 2022)
- <https://www.vice.com/gr/article/7xqzne/ena-karabi-anoixta-ths-krhths-me-xiliades-opla-kai-sfares-gia-toys-antartes-ths-libyhs> (πρόσβαση Σεπ. 13, 2022)

https://www.washingtonpost.com/world/national-security/how-europes-migrant-crisis-became-an-opportunity-for-isis/2016/04/21/ec8a7231-062d-4185-bb27-cc7295d35415_story.html?utm_term=.03234a523e03 (πρόσβαση Σεπ.13,2022)

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ